

PROJEKAT INTEGRISANOG RAZVOJA KORIDORA RIJEKA
SAVE I DRINE

OKVIR ZA EKOLOŠKO I SOCIJALNO
UPRAVLJANJE ZA CRNU GORU

Februar 2020. godine.

Sadržaj

1	Kratki pregled	1
2	UVOD	4
2.1	Kratak opis projekta	4
2.1.1	Ciljevi	4
2.1.2	Komponente.....	4
2.1.3	Organizacija implementacije.....	5
2.1.4	Dinamika i budžet.....	6
2.2	Ciljevi Okvira za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima	6
2.3	Osnovne informacije o zemlji	7
3	OSNOVNE EKOLOŠKE KARAKTERISTIKE PROJEKTNE OBLASTI.....	9
3.1	Geografska, topografska i geološka karakterizacija	9
3.2	Klima	11
3.3	Klimatske promjene.....	11
3.4	Kvalitet vode	12
3.5	Biodiverzitet i zaštićena područja.....	13
4	SOCIO-EKONOMSKE KARAKTERISTIKE PROJEKTNE OBLASTI	19
4.1	Demografija	19
4.2	Ruralna i urbana područja	19
4.3	Glavni ekonomski indikatori	20
4.4	Lokalna privreda u projektnoj oblasti	20
4.5	Utjecaj klimatskih promjena i zagađenja vode na lokalnu ekonomiju	21
4.6	Zaposlenost.....	21
4.7	Siromaštvo	21
4.8	Uslovi rada	22
4.8.1	Pregled	22
4.8.2	Utvrdene nepravilnosti	23
4.8.3	Preduzete mjere.....	23
4.8.4	Prekršajna odgovornost	23
4.8.5	Neformalan rad	23
5	ZAKONSKI OKVIR	24
5.1	Zahtjevi Svjetske banke	24
5.1.1	Ekološki i socijalni okvir Svjetske banke (2016)	24
5.1.2	Ostali važeći kriterijumi i smjernice	29

5.2	Pregled ekoloških i socijalnih zahtjeva u Crnoj Gori	29
5.2.1	Postupak procjene uticaja na životnu sredinu	29
5.2.2	Propisi u oblasti upravljanja otpadom	31
5.2.3	Propisi u oblasti vodoprivrede	31
5.2.4	Građevinski propisi.....	32
5.2.5	Propisi o radnim uslovima.....	32
6	INSTITUCIONALNA STRUKTURA	35
6.1	Institucije od značaja za upravljanje vodama	35
6.2	Ustanove od značaja za zaštitu životne sredine	36
7	EKOLOŠKA I SOCIJALNA PROCJENA PROJEKTA	37
7.1	ESS od značaja za Projekat.....	37
7.2	Preliminarno identifikovanje potencijalnih E&S uticaja sa predloženim mjerama ublažavanja.....	38
7.3	Ekološki i socijalni zahtjevi.....	42
7.4	Postupak ekoloških i socijalnih provjera (korak po korak)	43
7.5	Upravljanje radom	44
7.6	Monitoring i izvještavanje	45
8	POSTUPAK JAVNE RASPRAVE	46
	PRILOZI.....	47
A.	Generički plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima Projekta	48
B.	Indikativni prikaz ESIA.....	54
C.	Indikativni pregled posebnog PUŽSSP za predmetnu lokaciju	56
D.	Zapisnici sa javnih rasprava	59

Spisak tabela

<i>Tabela 1: Klasifikacija kvaliteta voda u Crnoj Gori</i>	12
<i>Tabela 2: Rezultati terenskih istraživanja o kopnenim beskičmenjacima na području rijeka Čehotina i Lim</i>	14
<i>Tabela 3: Zaštićena područja SRD u Crnoj Gori</i>	16
<i>Tabela 4: EMERALD područja u SRD u Crnoj Gori</i>	17
<i>Tabela 5: Natura 2000 područja u SRD u Crnoj Gori</i>	18
<i>Tabela 6: Procijenjeni broj stanovnika u Crnoj Gor za period 2013-2018.</i>	19
<i>Tabela 7: Demografski profil područja SRD u Crnoj Gori</i>	19
<i>Tabela 8: Struktura stanovništva u Crnoj Gori</i>	19
<i>Tabela 9: Ključni ekonomski pokazatelji u Crnoj Gori u 2015, 2016, 2017 i 2018. godini</i>	20
<i>Tabela 10: Inspeksijski pregledi i mjere u oblasti radnih odnosa, zapošljavanja, zdravlja i zaštite na radu 2018. godine</i>	22
<i>Tabela 11: Otpad koji nastaje aktivnostima koje mogu biti uključene u Projekat</i>	31
<i>Tabela 12: Institucije od značaja za upravljanje vodama u Crnoj Gori</i>	35
<i>Tabela 13: Institucije od značaja za zaštitu životne sredine u Crnoj Gori</i>	36
<i>Tabela 14: ESS koji se smatraju značajnim za SDIP projekat u trenutku ocjenjivanja projekta</i>	37
<i>Tabela 15: Opis komponenti projekta</i>	38
<i>Tabela 16: Preliminarna identifikacija ekoloških i socijalnih uticaja predloženih podprojekata</i>	40
<i>Tabela 17: Ekološki i socijalni zahtjevi za Fazu I Programa</i>	42

Spisak slika

<i>Slika 1: Geografska karta Crne Gore</i>	<i>7</i>
<i>Slika 2: Sliv rijeke Drine u Crnoj Gori</i>	<i>9</i>
<i>Slika 3: Geotektonski položaj centralnog dijela Balkanskog poluostrva, između mezijске ploče i Jadranskog mora</i>	<i>10</i>
<i>Slika 4: Mapa zaštićenih područja u SRD u Crnoj Gori</i>	<i>17</i>
<i>Slika 5: Dubinska procjena podprojekata</i>	<i>43</i>

Akronimi:

m n.v.	metara nadmorske visine
BiH	Bosna i Hercegovina
SRD	- Sliv rijeke Drine
E&S	- Ekološki i socijalni
EEA	Evropska agencija za zaštitu životne sredine
EIA	Procjena uticaja na životnu sredinu
EHSB	Smjernice za zaštitu životne sredine, zdravlja i bezbjednosti Grupacije Svjetske banke
POŽSSP	Plan obaveza za životnu sredinu i socijalna pitanja
OUŽSSP	Okvir za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima
PPUES	Program za pomoć upravljanju energetske sektorom
PUŽSSP	Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima
ESS	Ekološki i socijalni standardi
FAO	Organizacija hranu i poljoprivredu UN
GEF	Globalni fond za životnu sredinu
PUR	Postupak za upravljanje radom
OP	Operativna procedura
R&O	Rad i održavanje
JIP	Jedinica za implementaciju projekta
OP	Plan preseljavanja
OPR	Okvir za postupak raseljavanja
SCCF	Specijalni fond za klimatske promjene
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SRS	Sliv rijeke Save
SDIP	Program integrisanog razvoja koridora rijeka Save i Drine

1 Kratki pregled

Osnovne informacije o Programu

Program integrisanog razvoja koridora rijeka Save i Drine (SDIP) je dugoročan poduhvat Svjetske banke sa ciljem ponovnog pokretanja zapostavljenog razvoja infrastrukture u regionu, uz istovremeno promovisanje zajedničkog donošenja odluka i razvoja duž dva riječna koridora. Cilj Programa jeste jačanje prekogranične saradnje u oblasti voda i poboljšanje plovnosti i zaštite od poplava u koridorima rijeka Save i Drine. SDIP će se sprovesti u dvije uzastopne faze sa djelimičnim preklapanjem. Razvojni cilj faze 1 Programa jeste poboljšanje zaštite od poplava i omogućavanje prekogranične saradnje u koridoru rijeka Save i Drine. Program čine četiri komponente i nekoliko podkomponenti, kako slijedi:

Komponenta	Podkomponenta
Komponenta 1: Integrirano upravljanje i razvoj rijeke Save	Podkomponenta 1.1: Zaštita od poplava i upravljanje životnom sredinom Podkomponenta 1.2: Poboljšanje plovnih puteva
Komponenta 2: Integrirano upravljanje i razvoj koridora rijeke Drine	Podkomponenta 2.1: Zaštita od poplava i upravljanje životnom sredinom Podkomponenta 2.2: Integrirani razvoj slivnog područja rijeke Drine
Komponenta 3: Priprema i upravljanje projektom	Podkomponenta 3.1: Priprema projekta Podkomponenta 3.2: Institucionalno jačanje i upravljanje projektima
Komponenta 4: Regionalne aktivnosti	Regionalni dijalozi i studije

Kroz ovaj program sprovedeće se podprojekti, potpuno pripremljeni i relevantni za ciljeve programa, sa detaljnim projektima i tenderskom dokumentacijom koji će vjerovatno biti spremni do datuma stupanja na snagu u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini (BiH) i Srbiji, istovremeno pripremajući podprojekte koji će biti sprovedeni u drugoj fazi Regionalnog programa.

Ovaj SDIP sprovedeće zemlje učesnice, na koordiniran način, kroz dva nivoa koordinacije. Na regionalnom nivou, regionalna radna grupa koju čine članovi postojećih tijela Međunarodne komisije za sliv rijeke Save (ISRBC), a visoki zvaničnici iz ključnih sektora kao što su vodoprivreda, saobraćaj, energetika i turizam olakšaće dijalog i saradnju u regionu. Na nacionalnom nivou, aktivnosti će sprovesti jedinice za implementaciju projekata (JIP) u okviru resornih ministarstava. U Crnoj Gori, JIP će biti uspostavljena u okviru Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Ciljevi Okvira za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima (OUPŽSSP)

Iako su potencijalni podprojekti već predloženi za svaku fazu, uzimajući u obzir veliku geografsku površinu slivnog područja rijeka Save i Drine, i ukupno trajanje Programa, postoji velika vjerovatnoća da će se u toku sprovođenja projekta izraditi ili detaljnije elaborirati određen broj predloženih podprojekata. U skladu sa Okvirom za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (ESF) Svjetske banke iz 2016. godine, sa ciljem omogućavanja adekvatne pripreme takvih podprojekata, OUŽSSP se koristi za utvrđivanje i usmjeravanje mehanizama temeljne analize ekoloških i socijalnih pitanja (E&S) za ove aktivnosti.

Svi podprojekti koji će se finansirati u okviru Programa podliježu procjeni ekoloških i socijalnih rizika od strane JIP, u skladu sa postupcima opisanim u ovom OUŽSSP. Za podprojekte "visokog" rizika izradiće se procjena ekološkog i socijalnog uticaja (ESIA), dok će za projekte sa "značajnim", "umjerenim" i "niskim" rizikom, procjena biti izvršena u skladu sa crnogorskim zakonima o zaštiti životne sredine (u zavisnosti od lokacije podprojekta) i

obuhvatiće izradu posebnog Plana za zaštitu životne sredine za predmetnu lokaciju u skladu sa ovim OUŽSSP i odredbama iz ESS1 i ESF Svjetske banke. Ostali relevantni ESS i OP su:

ESS/OP	
ESS1	Procjena i upravljanje ekološkim i socijalnim rizicima i uticajima
ESS2	Rad i uslovi rada
ESS3	Efikasnost upotrebe resursa, sprečavanje zagađenja i upravljanje zagađenjem
ESS4	Zaštita zdravlja i bezbjednosti zajednice
ESS5	Otkup zemljišta, ograničenja upotrebe zemljišta i prinudno raseljavanje
ESS6	Zaštita biodiverziteta i održivo upravljanje prirodnim resursima
ESS8	Kulturna baština
ESS10	Uključivanje zainteresovanih strana i informisanje
OP 7.50	Projekti na međunarodnim plovnim putevima

Ekološka i socijalna procjena podprojekata

U tekstu koji slijedi navedene su aktivnosti za Crnu Goru koje će biti sprovedene u okviru Komponente 2 u odnosu na E&S zahtjeve SB i nacionalne zahtjeve koje je potrebno ispoštovati u postupku odobravanja projekta. Svi nacionalni zahtjevi proizilaze iz zakonskih zahtjeva u oblasti zaštite životne sredine, upravljanja vodama i prostornog planiranja i izgradnje u Crnoj Gori. U slučaju da Zajmoprimac predloži druge vrste aktivnosti, koje se ne pominju u tabeli ispod, odluka o finansiranju tih aktivnosti donijet će se u saradnji sa Bankom a na osnovu kategorizacije projekta i odgovarajuće temeljne analize.

Vrsta aktivnosti	Zahtjevi SB		Nacionalni zahtjevi		
	Kategorija prema SB	Instrument za procjenu životne sredine	Zaštita životne sredine	Upravljanje vodama	Prostorno planiranje i izgradnja
Zaštita od poplava, drenaža i navodnjavanje u slivovima rijeka Lim i Grnčar u Crnoj Gori	Umjeren rizik	EIA ili poseban PUŽSSP za predmetnu lokaciju, u zavisnosti od vrste i lokacije projekta	Izgradnja objekata za zaštitu od poplava podliježe preliminarnoj procjeni uticaja na životnu sredinu na osnovu koje ministarstvo odlučuje o neophodnosti izrade kompletne EIA i na kraju izdaje saglasnost za elaborat o EIA. <i>Napomena: Iako druge vrste radova ne zahtijevaju procjenu uticaja na životnu sredinu, odluku o potrebi pokretanja postupka EIA donosi nadležni državni</i>	Vodoprivredni akti	Dozvole za izgradnju objekata

Vrsta aktivnosti	Zahtjevi SB		Nacionalni zahtjevi		
	Kategorija prema SB	Instrument za procjenu životne sredine	Zaštita životne sredine	Upravljanje vodama	Prostorno planiranje i izgradnja
			<i>organ.</i>		

Za buduće sprovođenje podkomponenti i sa njima povezanih podprojekata potrebno je preduzeti sljedeće korake u vezi sa postupkom E&S procjene:

1. korak: Potvrditi preliminarno utvrđeni rizik projekta i sprovesti E&S procjenu u skladu sa zahtjevima SB

Vrsta aktivnosti	Radnje koje treba preduzeti	Rezultat radnje
Zaštita od poplava, drenaža i navodnjavanje u slivovima rijeka Lim i Grnčar u Crnoj Gori	Izrada ESIA ili posebnog PUŽSSP za predmetnu lokaciju (u zavisnosti od kategorizacije i zahtjeva domaćeg postupka izdavanja dozvola) i praćenje uputstava o objavljivanju informacija i javnim raspravama. ESIA ili posebni PUŽSSP za predmetnu lokaciju obuhvataju odjeljke koji se odnose na sve važeće ESS.	Tenderska dokumentacija obuhvata zahtjeve SB za ublažavanje E&S uticaja i monitoring.

2. korak: Izrada procjene uticaja na životnu sredine u skladu sa nacionalnim zahtjevima

Za podprojekte za zaštitu od poplava, sprovođenje nacionalnog postupka za procjenu uticaja na životnu sredinu i dobijanje saglasnosti za elaborat o EIA. Ukoliko procjena rizika ukaže da podprojekat nosi visok rizik i da zahtijeva izradu ESIA u skladu sa standardima SB (korak 1), elaborat o ESIA SB može se koristiti u nacionalnom postupku izrade EIA (ako je to potrebno). Za podprojekte za koje Banka zahtijeva izradu posebnog PUŽSSP za predmetnu lokaciju, zahtjevi PUŽSSP biće ugrađeni u dokumentaciju o životnoj sredini koja je dostavljena nadležnim organima u okviru postupka izrade EIA.

3. korak: Organizovati konsultacije sa zainteresovanim stranama na lokaciji koja je najbliža lokaciji sprovođenja projekta u skladu sa zahtjevima Plana uključivanja zainteresovanih strana (PUZS) koji je izrađen kao poseban dokument za SDIP.

4. korak: (Ukoliko je potrebno i gdje je potrebno) Pribaviti različite dozvole i saglasnosti, uključujući vodoprivredne i građevinske akte.

U skladu sa zahtjevima SB, postupak upravljanja radnom snagom (PUR) izrađen je kao poseban dokument i treba ga sprovesti u toku implementacije svih podprojekata u okviru ovog Programa.

Monitoring i izvještavanje

JIP će pratiti sprovođenje ovog Okvira, kako na nivou Programa, tako i na nivou pojedinačnog podprojekta. JIP će obezbijediti da zahtjevi za poseban PUŽSSP za predmetnu lokaciju i ekološke dozvole budu uključeni u zahtjeve za poslodavca. U okviru svojih uobičajenih aktivnosti praćenja, JIP vrši monitoring (uključujući i monitoring na licu mjesta, po potrebi) kako bi obezbijedio da izvođači postupaju u skladu sa svojim ugovornim obavezama. JIP će uspostaviti i voditi evidenciju o informisanju i uključivanju svih zainteresovanih strana u skladu sa PUZS.

Odgovornost je Izvođača da obezbijedi pravilno izvršavanje radova i upravljanje radnom snagom u skladu sa mjerama propisanim ovim Okvirom i PUR, i u skladu sa nacionalnim i međunarodnim standardima.

JIP će redovno izvještavati SB o kontroli podprojekata, odobravanju i rezultatima monitoringa.

Javne rasprave

Skup dokumenata kojim će se voditi dalja dubinska analiza ekoloških i socijalnih pitanja tokom implementacije podprojekata na osnovu Okvira za ekonomska i socijalna pitanja Svjetske banke iz 2018. godine, uključujući: (i) Okvir ekološkog i socijalnog upravljanja (ESMF), (ii) Plan obaveza za životnu sredinu i socijalna pitanja (ESCP), (iii) Plan uključivanja zainteresovanih strana (SEP), (iv) Okvir za politiku raseljavanja (RFP), i (v) Plan upravljanja radom (LMP) predstavljeni su javnosti u sve tri zemlje.

U Crnoj Gori, dokumenti su predstavljeni javnosti 30. decembra 2019. godine a javna rasprava organizovana je 24. januara 2020. godine u Opštini Bijelo Polje.

2 UVOD

2.1 Kratak opis projekta

2.1.1 Ciljevi

Viši cilj Programa integrisanog razvoja koridora rijeka Save i Drine (SDIP) jeste jačanje saradnje u oblasti prekograničnih voda i poboljšanje plovnosti i zaštite od poplava u koridorima rijeka Save i Drine.

Razvojni cilj SDIP (faza 1 Programa) jeste poboljšanje zaštite od poplava i omogućavanje saradnje u prekograničnim vodama u koridorima rijeka Save i Drine.

2.1.2 Komponente

Kroz ovaj projekat sprovedeće se podprojekti, potpuno pripremljeni i relevantni za ciljeve programa, sa detaljnim projektima i tenderskom dokumentacijom koji će vjerovatno biti spremni do datuma stupanja na snagu u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini (BiH) i Srbiji, istovremeno pripremajući podprojekte koji će biti sprovedeni u drugoj fazi Regionalnog programa. Projekat se sastoji od četiri komponente opisane u tekstu ispod:

Komponenta 1: Integrirano upravljanje i razvoj koridora rijeke Save

Podkomponenta 1.1: **Zaštita od poplava, upravljanje životnom sredinom i prilagođavanje na klimatske promjene.** U okviru ove podkomponente finansiraće se izgradnja i sanacija nasipa u odabranim prioritarnim oblastima duž koridora rijeke Save, kao i prirodna rješenja za revitalizaciju odabranih zaštićenih oblasti od ekološkog značaja za Zapadni Balkan. Unaprijeđeni kapaciteti za zaštitu od poplava (povratni period od 100 godina) unapređuju i kapacitete za prilagođavanje zaštićenih područja klimatskim promjenama.

Podkomponenta 1.2: **Poboljšanje plovnih puteva.** U okviru ove podkomponente, sredstva granta biće iskorišćena za finansiranje deminiranja duž desne obale Save u BiH, kao preduslov za izvođenje građevinskih radova - planiranih za II fazu programa - jačanje kapaciteta plovnosti rijeke Save. Pripremna dokumentacija za ove radove II faze (inženjerski projekat, instrumenti za zaštitu životne sredine i socijalne zaštite, očekivani uticaj klimatskih promjena na plovnost, tenderska dokumentacija) biće izrađena tokom projekta. Aktivnosti deminiranja uz podršku projekta takođe predstavljaju operativni preduslov za planirana poboljšanja u lukama na rijeci Savi u sklopu Faze II. Aktivnosti deminiranja predložene su kao investicija potrebna i opravdana i bez odgovarajućeg strateškog planskog okvira (tzv. "no-regret") koja će pomoći da se oslobodi ekonomski potencijal rijeke za buduće generacije.

Komponenta 2: Integrirano upravljanje i razvoj koridora rijeke Drine

Podkomponenta 2.1: **Zaštita od poplava i upravljanje životnom sredinom.** Ova podkomponenta finansiraće infrastrukturne radove, elaborate, istraživanja, konsultacije i pripremu detaljnog projekta intervencija vezanih

za upravljanje ekološkim resursima (zaštitu lokalnih ekosistema koji deluju kao „upijači“ ugljenika) duž koridora rijeke Drine. U okviru tekućeg projekta upravljanja slivom rijeke Drine koji finansira GEF-SCCF kao i tehničke pomoći PPUES, izrađuju se elaborati kojima će se utvrditi dodatne aktivnosti potrebne za zaštitu od poplava, stabilizaciju obala, drenažu i uređenje rijeka, kao i upravljanje akumulacijama u koridoru rijeke Drine. Unaprijeđeni kapaciteti za zaštitu od poplava (povratni period od 100 godina) takođe unapređuju kapacitete za prilagođavanje zaštićenih područja klimatskim promjenama.

Podkomponenta 2.2: **Integrirani razvoj slivnog područja rijeke Drine.** U okviru ove podkomponente finansiraće se unaprijeđeno upravljanje slivnim područjem na slivovima rijeka Lim i Grnčar u Crnoj Gori, kao i radovi u vezi sa mjerama zaštite od poplava, drenaže i navodnjavanja u slivu rijeke Lim (pritoka rijeke Drine) kako bi se umanjili rizici od poplava i promovisalo održiva eksploatacija prirodnih resursa. Ove mjere uključuju: stabilizaciju obala rijeke; radove na uređenju rijeke; nasipe za zaštitu od poplava i jarke. Detaljni projekti ovih investicija su u pripremi u okviru tekućeg projekta GEF-SCCF. Ova podkomponenta će dalje finansirati pripremu odabranih prioritetnih investicija u skladu sa razvojnim ciljem projekta.

Komponenta 3: Priprema i upravljanje projektom

Podkomponenta 3.1: **Priprema projekta.** Ova podkomponenta finansiraće izradu projektne dokumentacije za fazu II programa, uključujući procjene ekološkog i socijalnog uticaja.

Podkomponenta 3.2: **Institucionalno jačanje i upravljanje projektom.** Ova podkomponenta finansiraće aktivnosti za jačanje institucionalnih kapaciteta i međusektorsku koordinaciju u zemljama učesnicama kako bi se obezbijedilo efikasnije donošenje odluka i upravljanje programima na regionalnom nivou. Ova podkomponenta promovisaće zajedničko djelovanje i donošenje odluka u upravljanju rječnim slivom i upravljanju rizikom od poplava među državama sliva, čime će se povećati kapacitet prilagođavanja regiona na klimatske promjene.

Komponenta 4: Regionalne aktivnosti

Ova komponenta podržaće dijalog o politici, konsultacije, izradu planova i elaborata, kao i investicije u cilju jačanja veza između vodnih usluga i povezivanja sa regionalnim razvojnim ciljevima i ciljevima ekonomske saradnje koridora rijeka Save i Drine. Plan zastupanja i komunikacije biće izrađen i sproveden u cilju promovisanja regionalne saradnje. Regionalni elaborati (t.j. o hidrologiji, sedimentu, prilagođavanju na klimatske promjene, itd.) na koridorima rijeka Save i Drine poboljšaće razumijevanje jedinstvenih karakteristika sliva i mogućnosti za jačanje regionalne saradnje i integrisanog upravljanja.

2.1.3 Organizacija implementacije

SDIP će se sprovesti kroz sekvencijalni i istovremeni multifazni programski pristup sa pet zemalja učesnica: Srbija, BiH, Crna Gora, Hrvatska i Slovenija. Slovenija će biti jedini korisnik programa koja nije zajmoprimac; učestvovalaće u izradi regionalnih elaborata, regionalnom dijalogu, alatima za izgradnju kapaciteta i srodnim aktivnostima u okviru komponente 3. Podprojekti će se sprovesti na nacionalnom nivou i za rezultat će imati kumulativne regionalne koristi.

Ovaj SDIP sprovedeće zemlje učesnice, na koordiniran način, kroz dva nivoa koordinacije. Na regionalnom nivou, regionalni odbor koji čine sadašnji članovi ISRBC i visoki zvaničnici iz ključnih sektora kao što su vodoprivreda, saobraćaj, energetika i turizam olakšaće dijalog i saradnju u regionu. Ovaj odbor će takođe vršiti strateški nadzor i dati smjernice za implementaciju regionalnih aktivnosti, pored nacionalnih podprojekata, obezbjeđujući intenzivniji dijalog, integraciju i razmjenu znanja. U toku implementacije, i drugi sektori će se pridružiti ako i kada se pojavi potreba.

Na nacionalnom nivou, za implementaciju su zadužene JIP u okviru ministarstava svake zemlje/entiteta. U svakoj zemlji/entitetu, biće uspostavljene JIP koje posjeduju zahtijevanu stručnu i upravljačku ekspertizu za podršku implementaciji projekta. U Crnoj Gori, JIP će biti uspostavljena u okviru Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja.

2.1.4 Dinamika i budžet

Program će se sprovesti tokom perioda od 10 godina, a organizovan je u dvije faze. Faza I se fokusira na aktivnosti zaštite od poplava i upravljanja riječnim slivom u koridorima rijeka Save i Drine. Faza II predstavlja nadgradnju Faze I i ona jača povezanost riječnih luka i upravljanje životnom sredinom. Zemlje će započeti Fazu II na osnovu spremnosti zajednički identifikovanih prioritarnih intervencija pripremljenih tokom faze I. Procijenjeni troškovi programa za obje faze iznose 338 miliona USD.

2.2 Ciljevi Okvira za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima

Prema podacima Ekološkog i socijalnog okvira (ESF) Svjetske banke (SB) iz 2016. godine (detaljnije opisano u odjeljku o Pravnom okviru ovog dokumenta), *Okvir za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima* (OUŽSSP) predstavlja **instrument kojim se ispituju rizici i uticaj u situacijama kada projekat čine program i/ili niz podprojekata, a rizici i uticaji ne mogu se odrediti prije nego što se identifikuju detalji programa ili podprojekata.**

Iako su potencijalni podprojekti već predloženi za svaku fazu, uzimajući u obzir veliku geografsku površinu koju obuhvata slivno područje rijeka Save i Drine, i ukupno trajanje Programa, postoji velika vjerovatnoća da će se u toku sprovođenja projekta izraditi ili detaljnije razraditi određen broj predloženih podprojekata. Da bi se omogućila adekvatna priprema takvih podprojekata, OUŽSSP se koristi za utvrđivanje i usmjeravanje mehanizama temeljne analize ekoloških i socijalnih pitanja (E&S) za ove aktivnosti.

OUŽSSP uspostavlja principe, pravila i postupke za procjenu ekoloških i socijalnih rizika i uticaja. Obuhvata mjere i planove za smanjenje, ublažavanje i/ili kompenzovanje negativnih rizika i uticaja, pravila za procjenjivanje i budžetiranje troškova takvih mjera, kao i informacije o organu ili organima odgovornim za rješavanje rizika i uticaja projekta, uključujući i informacije o kapacitetu tog organa da upravlja ekološkim i socijalnim rizicima i uticajima. Takođe sadrži i odgovarajuće informacije o oblasti u kojoj se očekuje sprovođenje podprojekta, uključujući sve potencijalne ekološke i socijalne ugroženosti te oblasti; kao i informacije o mogućim uticajima i mjerama ublažavanja koje bi mogle da se sprovedu.

Ovaj OUŽSSP izrađen je sa ciljem da obezbijedi:

- usaglašenost projekta sa svim relevantnim lokalnim politikama i propisima, kao i sa zahtjevima SB, a time i
- adekvatno ublažavanje svih potencijalno štetnih ekoloških i socijalnih uticaja Programa.

U ovom dokumentu se nalazi detaljan opis postupaka koji se odnose na procjenu, upravljanje i monitoring ekoloških i socijalnih rizika i uticaja podprojekata. Svi podprojekti koji će se finansirati u okviru Programa podliježu procjeni ekoloških i socijalnih rizika od strane JIP, u skladu sa postupcima opisanim u ovom Okviru. Za podprojekte „visokog“ rizika izradiće se *Procjena ekološkog i socijalnog uticaja (ESIA)*, dok će za projekte sa „značajnim“, „umjerenim“ i „niskim“ rizikom, procjena biti izvršena u skladu sa crnogorskim zakonima o zaštiti životne sredine (u zavisnosti od lokacije podprojekta) i obuhvatiće izradu posebnog *Plana zaštite životne sredine* za predmetnu lokaciju u skladu sa ovim OUŽSSP i odredbama iz ESS1 i ESF Svjetske banke.

2.3 Osnovne informacije o zemlji

Službeni naziv:	Crna Gora
Skraćenica:	MNE
Glavni grad:	Podgorica
Ostali veliki gradovi ili gradovi u oblasti projekta:	Pljevlja, Bijelo Polje, Plužine, Berane, Mojkovac
Područje:	13.812 km ²
Geografski položaj:	<p>CG se graniči sa Hrvatskom, BiH, Srbijom, Kosovom, Albanijom i Jadranskim morem</p> <p><i>Slika 1: Geografska karta Crne Gore</i></p>
Broj stanovnika:	622.277
Jezici:	Službeni jezik: crnogorski Ostali jezici u službenoj upotrebi: srpski, bosanski, albanski, hrvatski
Struktura vlasti:	Crna Gora je nezavisna parlamentarna republika. Izvršnu vlast čini vlada, a zakonodavno tijelo je skupština.
Glavne privredne grane	Proizvodnja čelika, aluminijuma, prerada poljoprivrednih proizvoda, roba široke potrošnje, turizam
Nominalni BDP:	5,5 milijardi USD (2018)
Nominalni BDP po glavi stanovnika:	8.846 USD (2018)
Rast BDP-a:	5,1% (2018)
EU status:	Crna Gora ima status kandidata za članstvo u EU. Pregovori o pridruživanju EU su u toku.

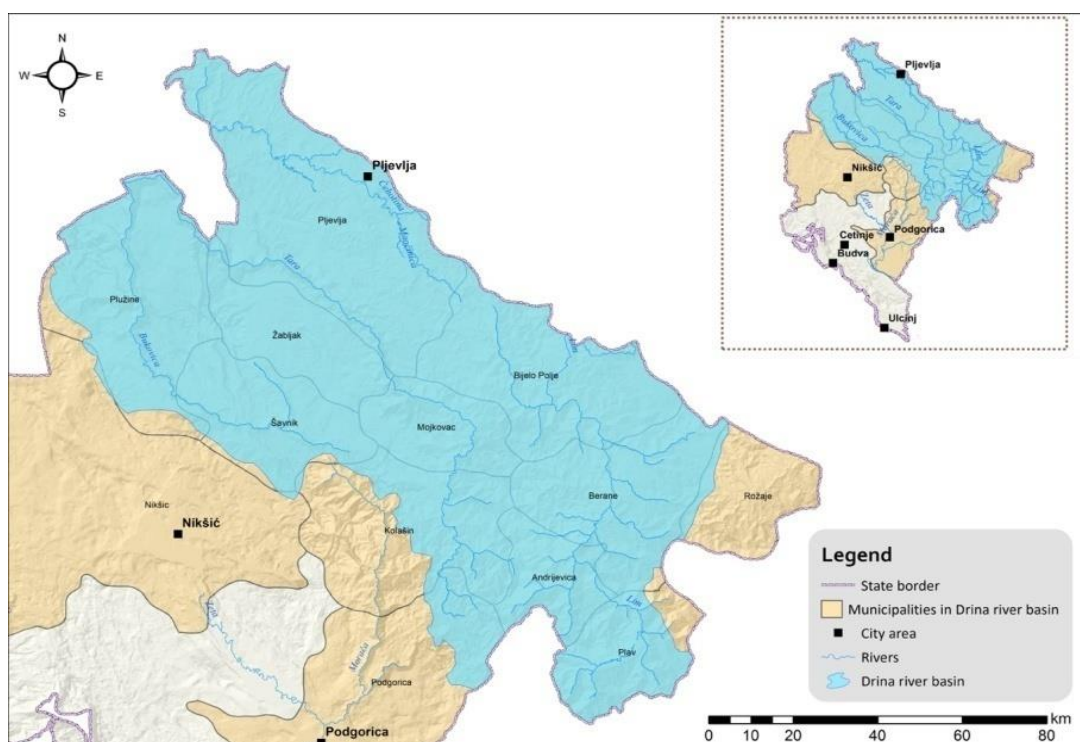
<p>Slivno područje rijeka Save i Drine u Crnoj Gori:</p>	<p>Površinski oticaj u Crnoj Gori na sjeveru zemlje odnose rječni sistemi Lima i Tare, koji se ulivaju u Dunav preko rijeke Drine u Bosni i Hercegovini. U južnom dijelu Crne Gore, vodotoci teku ka Jadranskom moru.</p>
--	---

3 OSNOVNE EKOLOŠKE KARAKTERISTIKE PROJEKTNE OBLASTI

3.1 Geografska, topografska i geološka karakterizacija

Dio sliva rijeke Drine (SRD) koji pripada Crnoj Gori čini područje od 6.219 km² koje predstavlja 32% ili oko trećine ukupnog SRD (ukupna površina iznosi 19,982 km²). Dvije trećine rijeke Drine obezbjeđuju rijeke Lim, Piva i Tara, koje izviru u Crnoj Gori¹. Rijeka Drina nastaje na ušću rijeka Pive i Tare, na Šćepan Polju u Crnoj Gori na nadmorskoj visini od 470 m. Najviša tačka u slivu nalazi se na planini Prokletije (vrh Jezerca na 2.694 m n.v.). Najniža tačka u SRD je na koti 82,3 m n.v. na ušću rijeka Drine i Save u blizini sela Crna Bara. Prosječna nadmorska visina SRD je 961,6 m n.m. a kreće se u rasponu od 75,4 m n.m na izvoru do iznad 2500 m n.m. na najvišim planinama (planina Prokletije 2.694 m n.m, Komovi 2.487 m n.m. i Durmitor 2.522 m n.m.)².

Od ukupno 23 opštine u Crnoj Gori, 13 opština se nalazi u SRD (opštine Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Kolašin, Mojkovac, Nikšić, Plav, Pljevlja, Plužine, Podgorica, Rožaje, Šavnik i Žabljak) (Slika 2).

Slika 2: Sliv rijeke Drine u Crnoj Gori

(Izvor: Konsultant)

U morfologiji i topografiji sliva rijeke Drine dominiraju posljedice glacijacije i karstifikacije u vijencima visokih planina, a u nižim planinskim područjima formiran je kraški i aluvijalni reljef³.

Geološki sastav SRD je veoma kompleksan, zbog brojnih planinskih epoha i tektonskih pomaka (bilo je nekoliko orogeneza), prestupa i regresija i dr. Geologiju gornjeg toka čini tankopločasti krečnjak, dolomitski i pjeskoviti krečnjak, i rijetko dolomiti, kao i čisto grebenski organski krečnjak; neogenski laporci i škriljci, kredni flišni dijabaz

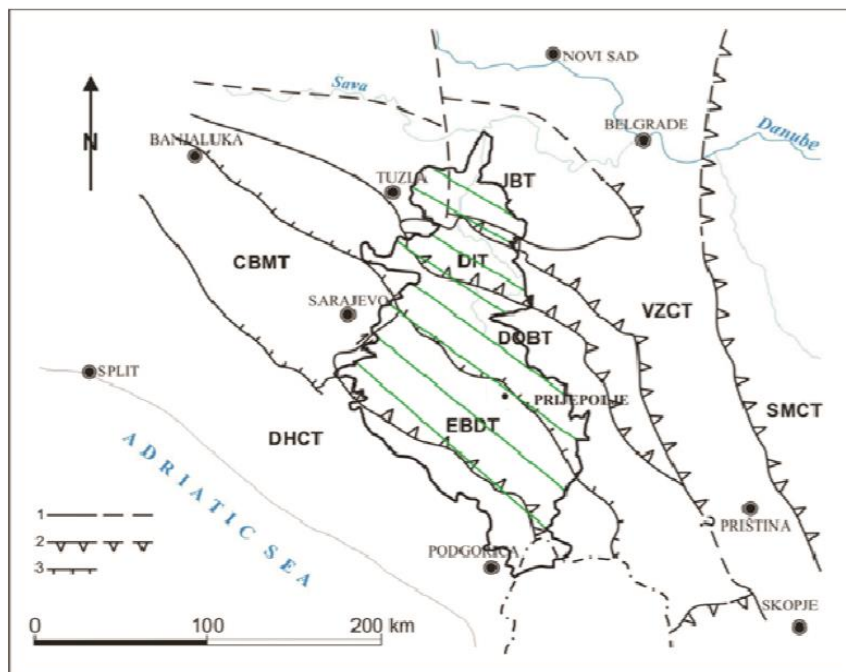
¹ Ekonomska komisija Ujedinjenih nacija za Evropu (2017.). Procjena povezanosti ekosistema za voda-hrana-energija i prednosti prekogranične saradnje u slivu rijeke Drine, Njujork i Ženeva

²COWI (2016). Podrška upravljanju vodnim resursima u slivu rijeke Drine, Crna Gora - IWRM Studija i plan - Osnovne informacije - Sveska 1- Glavni izvještaj

³ibid.

- rožnaci i škrljci. U srednjem dijelu sliva nalaze se magmatske stijene, serpentiniti, pješčari, lokalno pjeskoviti i laporasti krečnjak. U donjem dijelu sliva prisutan je šljunak, pjeskoviti šljunak i sporadično pijesak⁴.

SRD u Crnoj Gori pripada uglavnom spoljašnjim Dinaridima, a dijelom i unutrašnjim Dinaridima. U Crnoj Gori postoje četiri geotektonske jedinice: Istočnobosansko-durmitorska, koji se nalazi u sjeveroistočnom dijelu zemlje, i koji je navučen preko Dalmatinsko-hercegovačke zone. Prema jugozapadu nalazi se zona Budve, a najudaljenija je zona Južnog Jadrana (Slika 3)⁵.

Slika 3: Geotektonski položaj centralnog dijela Balkanskog poluostrva, između mezijske ploče i Jadranskog mora

DHCT - Dalmatinsko-hercegovački kompozitni teran; CBMT - Centralnobosanski teran; EBDT (=IBDB) - Istočnobosanski-durmitorski teran; DOBT (=DOP) - teran dinaridskog ofiolitskog pojasa; DIT (=DIE) - Drinsko-ivanjički teran; JBT (=JB) - teran Jadranskog bloka; VZCT – Vardarska zona kompozitnog terana; SMCT - Srpsko-makedonski kompozitni teran.

1. Rasjed, uočen i pokriven; 2. Navlaka; 3. Tektonska granica (Karamata et al, 2000.) - Zeleno šrafrirana površina predstavlja prikaz sliva rijeke Drine

(Izvor: Projekat GEF SCCF za upravljanje SRD na zapadnom Balkanu (2015). Okvir za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima)

Istočnobosansko-durmitorski blok pokriva veći dio sliva rijeke Dunav. Na sjeveroistoku nalazi se granica sa Dinaridsko-ofiolitskim pojaskom (DOP), ali je na jugozapadu navučen na Dalmatinsko-hercegovačku zonu. Obuhvata sljedeće planine: Volujak, Pivska planina, Durmitor, Ljubišnja, Kovač, Sinjajevina, Lisa, Bjelasica, Komovi, Visitor, Mokra, Hajla i Žljeb. Teritoriju čine klastiti paleozoika, kao i klastični, karbonatni i silicijski sedimenti i vulkanske stijene trijasa, kao i sedimenti doba jure, krede, neogena i kvartara.

U crnogorskom dijelu SRD-a zastupljene su tri glavne vrste zemljišta:

- distrični kambisol - distrični čeptosoli - kisela smeđa tla
- eutrični kambisol - molični leptosoli na krečnjaku i
- plansoli - luvisoli - mali dio na Drini između rijeka Ćehotina i Lim.

⁴Projekat GEF SCCF za upravljanje SRD na zapadnom Balkanu (2015). Okvir za ekološko i socijalno upravljanje

⁵ Ibid.

3.2 Klima

Na planini Durmitor, koja se nalazi u izvorišnom dijelu između rijeka Pive i Tare, nalazi se tačka dodira mediteranske i kontinentalne klime. Sliv rijeke Pive sa južne i zapadne strane Durmitora je pod uticajem mediteranske klime, dok su sjeverna i istočna strana planine koje pripadaju slivu rijeke Tara pod uticajem kontinentalne klime.

I na drugim visokim planinama u SRD orijentacija i nadmorska visina određuju klimatske karakteristike⁶. U dolinama rijeka obično je zastupljena umjerena kontinentalna klima, na visinama do 1.200 m n.v. klima je subplaninska, a iznad 1.200 m n.v. klima je planinska. Planine srednje visine u gornjem i srednjem dijelu rječnog sliva imaju značajno manje padavina od ostalih. U maju, junu i julu ima najviše padavina, a najmanje u januaru i februaru, kada su padavine uglavnom u obliku snijega. Jaruge okružene planinama sa svih strana karakteriše specifična klima. Ljeti, temperatura je viša od temperature na okolnim planinama, proljeće počinje ranije, jesen je toplija, a godišnje količine padavina su manje.

Prosječne godišnje padavine (kiša) u SRD iznose oko 1.030 mm. Prosječne višegodišnje padavine kreću se od 700 mm u istočnom dijelu sliva (Badovinci-Sjenica) do 2.500 do 3.000 mm u izvorišnom području Pive na planini Durmitor i rijeke Lim na planini Prokletije. Područje sliva Čehotine ima najmanju količinu padavina u Crnoj Gori. Jugozapadni dio sliva bogatiji je padavinama od sjeverozapadnog dijela, u blizini ušća u rijeku Savu.

U sjevernom dijelu sliva srednje godišnje temperature vazduha kreću se između 10,5 i 11,1°C u donjem toku rijeke Drine. U južnom dijelu sliva, gdje se nalaze izvori rijeka Lim, Piva i Tara, srednja godišnja temperatura vazduha se kreće između 4 i 5°C, a na vrhovima planina do 2°C. Srednja godišnja temperatura vazduha na Žablaku je 5°C, sa najvišom temperaturom u avgustu, 14°C, a najnižom u januaru, -5°C.

3.3 Klimatske promjene

U skladu sa analizama uticaja klimatskih promjena koje su predstavljene u *IWRM Studiji i Planu za Crnu Goru*⁷, mjerenja u Crnoj Gori su pokazala porast prosječne godišnje temperature za 0,5 do 0,8°C u periodu 1981-2010. godine u odnosu na referentni period 1961-1990. godine. U deceniji 2001-2010. godine zabilježeno je i najbrže zagrijavanje od oko 1,0 do 1,4°C.

U periodu 1981-2010. godine u poređenju sa periodom 1961-1990. godine, godišnje padavine su se smanjile u rasponu od -1 do -6%. Iako promjena ukupne količine padavina nije velika, zabrinjava uočeno povećanje intenziteta i učestalosti ekstremnih događaja, uključujući i povećanje intenziteta padavina, učestalije suše, učestalije oluje tokom zime, smanjenje broja uzastopnih suvih dana i dana sa ekstremnim padavinama, smanjenje sniježnog pokrivača, učestalije ekstremno visoke temperature, češći i duži toplotni talasi, manji broj mraznih dana i ledenih dana, itd.

Prema informacijama predstavljenim u Drugoj nacionalnoj komunikaciji Crne Gore u okviru UNFCC-a, godišnja srednja temperatura u cijelom slivu (uključujući Crnu Goru) vjerovatno će se povećati za 0,8 do 1,1°C u odnosu na osnovni period od 1961. do 1990. godine. U južnoj polovini sliva (odnosno, u crnogorskom dijelu SRD) predviđa se smanjenje padavina do 5%. U daljoj budućnosti, u periodu od 2071. do 2100. godine, porast temperature vjerovatno će iznositi do 3,6 °C, u najgorem scenariju. Generalno, padavine će se vjerovatno smanjiti za 10 do 20 odsto, u različitim scenarijima.

Dokazi klimatskih promjena su očigledni, sa nekoliko toplotnih talasa koji su se dogodili posljednjih godina (posebno u 2011. godini). SRD u Crnoj Gori su zahvatile velike suše 2000, 2003, 2007 i 2011. godine. Pored toga, SRD je pretrpio gubitke od razarajućih poplava, posebno 2010. godine. Poplavni talasi na Drini i njenim pritokama

⁶ COWI (2016). Podrška upravljanju vodnim resursima u slivu rijeke Drine, Crna Gora - IWRM Studija i plan - Osnovne informacije - Sveska 1 – Glavni izvještaj

⁷ Ibid.

bili su izazvani ekstremnim padavinama, kada je za 3 dana napadalo 100-200 mm kiša. Poplavni talasi na pritokama Drine (Piva, Tara, Čehotina, Lim i Jadar) i glavnom toku Drine bili su velikih razmjera, tako da ih hidroenergetske akumulacije nijesu mogle prihvatiti. Međutim, novi maksimum zabilježen je 3. decembra na Radalju, najnižvodnijoj mjernoj stanici na rijeci Drini. Iz tog razloga, na rijeci Savi u Srbiji takođe je došlo do poplavnog talasa, gdje je početkom decembra proglašena vanredna odbrana od poplava. Crna Gora je u najvećoj mjeri izbjegla potop u maju 2014. godine⁸.

Projektovani uticaji klimatskih promjena na vodni sektor u SRD su smanjeni proticaj i smanjena izdašnost vodnih resursa, kao i veća učestalost i intenzitet poplava. Pored toga, kombinacija nestašica vode usljed nekontrolisane potražnje i sve učestalije suše izazvane klimatskih promjenama dovešće do ozbiljnog vodnog stresa u budućnosti. Međutim, postoji značajan manjak potrebnih podataka i hitna potreba za odgovarajućim vodnim informacionim sistemom i vodnim katastrom.

3.4 Kvalitet vode

Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore (ZHSCG) vrši godišnji monitoring kvaliteta i količina vode u Crnoj Gori. Rezultati monitoringa objavljuju se na godišnjem nivou i dostupni su na internet stranici Zavoda.

Važno je istaći da se monitoring površinskih voda ne vrši u skladu sa Okvirnom direktivom o vodama (WFD). Pored toga, voda nije podijeljena u jedinice koje se zovu vodna tijela, kao što se predlaže WFD; stoga se status voda ne klasifikuje kao visok, dobar, umjeren ili loš.

Kvalitet površinskih voda utvrđuje se upoređivanjem vrijednosti dobijenih monitoringom sa graničnim vrijednostima propisanim *Uredbom o klasifikaciji i kategorizaciji voda*⁹. Ovom Uredbom voda se dijeli u kategorije u zavisnosti od predložene namjene vode. Pored toga, ista Uredba propisuje i klase vode na osnovu graničnih vrijednosti za određene grupe parametara. Sistem klasifikacije ukratko je prikazan u tabeli ispod.

Tabela 1: Klasifikacija kvaliteta voda u Crnoj Gori¹⁰

Klasifikacija	Definicija
A, A1, A2, A3	Voda koja se može koristiti za piće i proizvodnju hrane. Voda klase A može se koristiti za piće bez ikakve obrade, dok se klase A1, A2 i A3 obrađuju prije upotrebe.
S, W i C	Klasa S - vode koje se mogu koristiti za uzgoj plemenite ribe (salmonide); Klasa Š - vode koje se mogu koristiti za uzgoj školjaka; Klasa C - vode koje se mogu koristiti za uzgoj manje plemenitih riba (ciprinide).
K1 i K2	Vode za kupanje - klasa K1 - odlična, klasa K2 - zadovoljavajuća.

Na rijeci Lim nalazi se 6 monitoring stanica. Rijeka Lim, uzvodno od Berana, treba da pripada klasi A1, S, K1 (Plav i Andrijevića), dok dio rijeke nizvodno od Berana treba da ispunji standarde kvaliteta propisane kao klasa A2, C, K2 (Skakavci, Zaton, Bijelo Polje i Dobrakovo). U odnosu na prethodne godine, kvalitet vode rijeke Lim se poboljšao 2018. godine. Na osnovu rezultata monitoringa iz 2018. godine, gornji dio rijeke pripada klasi A1, dok središnji deo reke pripada klasi A2, izuzev sadržaja nitrita i fosfata koji je bio visok i iznad propisanih granica. Oko 78% dužine rijeke zadovoljava propisane klase, 14% rijeke je izvan propisane klase, dok 8% rijeke ima loš kvalitet u pogledu vrijednosti utvrđenih sistemom klasifikacije. U odnosu na zahtjeve WFD, rijeka Lim ima dobar status u gornjem dijelu vodotoka, dok donji djelovi (nizvodno od Berana) još uvijek nijesu dostigli dobar status. Važno je napomenuti da su rezultati mikrobioloških ispitivanja bili u okvirima propisanih graničnih vrijednosti. Na kvalitet vode utiču agroindustrijske aktivnosti „Zore“ (Berane) i „Mesoprometa“ (u Bijelom Polju), fabrike za proizvodnju celuloze i papira (Celuloza), gradskih deponija, odlagališta piljevine i otpadaka od drveta.

Na rijeci Grnčar u Gusinju postoji jedna stanica za monitoring. Na osnovu zakonskih zahtjeva, voda treba da pripada klasi A1, S, K1. Međutim, dobar kvalitet voda ugrožen je ljeti, tokom režima malih voda, tako da je većina

⁸ ICPDR (2010). Poplave u slivu rijeke Dunav 2010. godine - kratak pregled ključnih događaja i naučenih lekcija

⁹ Službeni list Crne Gore br. 2/07

¹⁰ Uredba o klasifikaciji i kategorizaciji voda (Službeni list br. 2/07)

parametara bila izvan klase A1, dok rezultati mikrobioloških ispitivanja zadovoljavaju zahtjeve klase A2 tokom ljetnje sezone.

U zemlji postoji oko 10 operativnih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. U okviru SRS, osim postrojenja u Podgorici čiji su kapaciteti nedovoljni i kojem je potrebna nadogradnja, izrađeno je još pet postrojenja, u Mojkovcu, Žabljaku, Beranama, Nikšiću i Pljevljima.

3.5 Biodiverzitet i zaštićena područja

Flora

Biodiverzitet - SRD-a postaje sve prepoznatiji kao sliv u kojem se nalaze brojne endemične vrste, koji obezbjeđuje prostor i hranu za velika važna staništa, što zauzvrat podržava turizam i "zelenu poljoprivredu"¹¹.

U SRD, doline rijeka Pive i Tare odlikuje visoka floristička raznovrsnost¹². Broj endemičnih i reliktnih biljaka izuzetno je visok u južnom dijelu SRD, u kraškim masivima oko rijeka Pive i Tare, gdje raznovrsnost endemičnih biljaka dostiže do 96 vrsta po jednom UTM 10x10 m2. Floru u SRD u Crnoj Gori čine zeljaste biljke, drveće i žbunje, akvatična flora, aluvijalne šume i invazivne vrste flore.

Gornji dio kanjona rijeka Tare i Pive je planinski pejzaž (iznad 2.500 metara) formiran od krečnjačkih masiva koje su urezali glečeri i duboko ispresijecale rijeke. U ovoj oblasti, evidentirano je 13 reliktnih glacijalnih vrsta, i to: kamenik (*Saxifraga paniculata*), krancov petoprst (*Potentilla crantzii*), fresinica (*Dryas octopetala*), alpski zvjezdan (*Aster alpinus*), bijeli alpski zvjezdan (*Bellidiastrum michelii*), arktički biser (*Sagina saginoides*), alpska gušarka (*Arabis alpina*), planinski žednjak (*Sedum annuum*), crna borovnica (*Vaccinium uliginosum*), pršljenasti ušivac (*Pedicularis verticillata*). Zastupljeno je i nekoliko tercijarnih vrsta kao što su orah (*Juglans regia*), crni bor (*Pinus nigra*), munika ili bor smrč (*Pinus heldreichii*), divlja lijeska (*Corylus colurna*), crni jasen (*Fraxinus ornus*), bjelograbić (*Carpinus orientalis*), rujevina (*Cotinus coggygria*), hrast medunac (*Quercus pubescens*) itd.

Posebna odlika nižih djelova kanjona rijeka Tare i Pive je zastupljenost biljne zajednice bjelograbića (*Carpinetum orientalis*)¹³. Među evidentiranim vrstama su i hrast medunac (*Quercus pubescens*), cer (*Quercus cerris*), crni jasen (*Fraxinus ornus*), francuski javor (*Acer monspessulanum*), crni grab (*Ostrya carpinifolia*), maginja (*Prunus mahaleb*), drijen (*Cornus mas*), rujevina (*Cotinus coggygria*), crna šibikovina (*Viburnum lantana*), lijeska (*Corylus avellana*) itd.

U dolinama rijeka Pive i Tare najveći broj stabala i žbunja zabilježen je u šumskoj zajednici *Colurneto Ostryetum carpinifoliae*. Na primjer, u ovoj zajednici, samo u dolini rijeke Pive zastupljene su 32 vrste drveća i žbunja. Generalno gledano, ova šumska zajednica se razvija na nadmorskoj visini od 1.000 do 1.200 m n.v. U dubokim depresijama mogu se naći i druge vrste, odnosno: orlovi nokti (*Lonicera barbasiana*), borovnica (*Vaccinium myrtillus*), šumska bekica (*Luzula maxima*), žuti osjak (*Cirsium erisithales*), i kupina kamenjarka (*Rubus saxatilis*).

Stjenovite površine zauzimaju velike površine u dolini rijeke Pive, a to je uglavnom kraški krečnjak. U ovoj dolini, razvijene su četinarske šume koje pripadaju razdjelu *Piceetalia*. Specifičnost ovih šuma su acidofilne vrste: borovnica (*Vaccinium myrtillus*), planinska brusnica (*V. vitis-idaea*), prečica (*Lycopodium selago*), šumska bekica (*Luzula maxima*), koje su razvijene u krečnjaku kanjona rijeke Pive.

Zeljaste vrste gotovo da ne postoje zbog redovnih poplava koje sprečavaju formiranje ovih biljnih zajednica. Međutim, sporadično se javljaju vrste sa dubokim rizimima, kao što su: lopuh (*Petasites hybridus*), podbel (*Tussilago farfara*), vodena preslica (*Equisetum limosum*), močvarni čistac (*Stachys palustris*), vodena metvica

¹¹- Sudar, S., Aleksandar, I., Cvetković, V. (2016). OUŽSSP za podsticanje zaštite životne sredine i sigurnosti u zemljama SRD. Ovaj rad predstavljen je na VII Međunarodnom naučnom savjetovanju o savremenim trendovima u socijalnoj kontroli kriminala

¹² COWI (2016). Podrška upravljanju vodnim resursima u slivu rijeke Drine, Crna Gora -Studija i plan integrisanog upravljanje vodnim resursima - Osnovne informacije - Sveska 1– Glavni izvještaj

¹³ IPA program (2012). Važna biljna područja u Crnoj Gori

(*Mentha aquatic*), konjski bosiljak (*Mentha longifolia*), veliki lisac (*Polygonum lapathifolium*), i resnik-konopljuša (*Eupatorium cannabinum*).

Najzastupljenije invazivne vrste biljaka u cijelom SRD ambrozija (*Ambrosia artemisiifolia*) i japanski dvornik (*Reynoutria japonica*). *Ambrosia artemisiifolia* je već dobro formirana u cijelom donjem delu SRD, dok *Reynoutria* predstavlja veliku prijetnju za rječnu vegetaciju i širi se u donjem delu SRD. Invazivna vrsta nederak (*Impatiens glandulifera*) je takođe zapažena u močvarnim i rječnim zonama u Crnoj Gori (globalna baza podataka IUCN o invazivnim vrstama). Veliku prijetnju za prirodna staništa koja se nalaze na strmim obroncima kanjona i klanaca predstavlja invazivna vrsta drveća pod nazivom pajasen (*Ailanthus altissima*).

Na fluvijalnim terasama rijeke Lim na teritoriji Opštine Bijelo Polje, nalaze se voćnjaci i livade. Kako raste nadmorska visina, i žbunje i drveće je više; iznad 1.000 m n.v. može se naći jela, smreka i bor. Šume *Abieto-Picetum* zauzimaju široke planinske površine na sjeveru Crne Gore (Durmitor), a pojavljuju se u formi enklava na Prokletijama. Među autohtonim vrstama drveća Balkanskog poluostrva koje can se mogu naći na Prokletijama su molika (*Pinus peuce*) i munika (*Pinus heldreichii*). Područje Durmitora i Prokletija odlikuju dobro očuvani ekosistemi visokih planina i bogat biodiverzitet sa velikim brojem endemičkih, reliktnih i rijetkih vrsta. Tipičnu floru planinskih ekosistema čine: runolist (*Leontopodium alpinum*), zvončić (*Edraianthus montenegrinus*, *E. glisichi* and *E. pulevici*), vulfenija (*Wulfenia bleicii*), durmitorska divizma, (*Verbascum durmitoreum*), itd¹⁴.

Ne postoje detaljni podaci o florističkoj raznolikosti doline rijeke Grnčar. Međutim, nema sumnje da floralna zajednica u ovim podslivovima i okolini ima veliku vrijednost.

Fauna

Akvatični makrobescičnjaci: Terenska istraživanja akvatičnih makrobescičmenjaka u rijeci Lim sprovedena 2017. godine na tri mjesta uzorkovanja (Bioča, Kruševo i Unevina) ukazuju na prisustvo sljedećih grupa akvatičnih makrobescičmenjaka: hidrozoa (*Hydrozoa*), nematoda ili valjkastih crva (*Nematoda*), trepljastih crva (*Turbellaria*), mnogočekinjastih crva (*Polychaeta*), maločekinjastih crva (*Oligochaeta*), pijavica (*Hirudinea*), mekušaca (*Mollusca: Gastropoda i Bivalvia*), rakova (*Crustacea*), amfipoda (*Talitridae*) i vodenih krpelja (*Hydracarina*)¹⁵.

Insekti: Raznovrsnost moljaca i leptira u SRD je izuzetno visoka. Ostale grupe insekata su takođe izuzetne zbog velikog broja endemičnih podvrsta prisutnih u SRD. Na primjer, u Nacionalnom parku Durmitor postoji 130 vrsta Lepidoptera, uključujući i jednu endemičnu vrstu *Coenonympha arcania ssp.philea*. Uočeno je i pet endemičnih vrsta Coleoptera (buba).

Na osnovu najnovijeg istraživanja, na rijeci Lim identifikovan je veliki broj insekata: vilini konjici (*Odonata*), tularaši (*Trichoptera*), vodeni cvjetovi (*Ephemeroptera*), riličari (*Hemiptera*), proletnjaci (*Plecoptera*), dvokrilci (*Diptera*), tvrdokrilci (*Coleoptera*), i stjenice (*Heteroptera*)¹⁶.

Kopneni beskičmenjaci: Terenska istraživanja kopnenih beskičmenjaka vršena su u okolini Opštine Bijelo Polje. U tabeli ispod prikazane su vrste pronađene na rijekama Čehotina i Lim, sa naznakom njihovog statusa zaštite (nacionalni, vrsta od značaja za EU ili bez ikakvog statusa zaštite)¹⁷.

Tabela 2: Rezultati terenskih istraživanja o kopnenim beskičmenjacima na području rijeke Čehotina i Lim

Status zaštite	Dolina rijeke Čehotine	Dolina rijeke Lim
Vrste koje su zaštićene nacionalnim zakonodavstvom	<i>Helix vladica</i> <i>Rosalia alpina</i> <i>Formica pratensis</i>	<i>Formica rufa</i> <i>Parnassius apollo</i> <i>Papilio machaon</i>

¹⁴Opština Bijelo Polje (2018.). Lokalni akcioni planovi biodiverziteta za Opštinu Bijelo Polje za period 2018-2022.

¹⁵Ibid.

¹⁶Ibid.

¹⁷ Ibid.

Status zaštite	Dolina rijeke Čehotine	Dolina rijeke Lim
	<i>Iphiclides podalirius</i> <i>Osmoderma eremita</i> <i>Lucanus cervus</i> Vrste poznate iz pregleda literature: <i>Parnassius apollo</i> <i>Papilio machaon</i> <i>Oryctes nasicornis</i>	<i>Iphiclides podalirius</i> <i>Helix vladica</i> Vrste poznate iz pregleda literature: <i>Oryctes nasicornis</i> <i>Cermbis cerdo</i> <i>Roasaria alpina</i> <i>Limax wohlberedti</i> <i>Lucanus cervus</i> <i>Dina lineata</i>
Vrste od značaja za EU (Natura 2000)	<i>Rosalia alpina</i> <i>Osmoderma eremita</i> <i>Lucanus cervus</i>	<i>Buprestis splendens</i> <i>Callimorpha quadripunctaria</i>
Značajne vrste; bez ikakve zaštite	<i>Ephippiger discoidalis</i> <i>Pholidoptera aptera</i> <i>Morimus funereus</i> <i>Hesperentomon carpaticum</i> <i>Adalia bipunctata</i> <i>Arion subfuscus</i> <i>Limax cinereoniger</i> <i>Deroceas turcicum</i> <i>Helix pomatia</i> <i>Cepaea vindobonensis</i> <i>Unio crassus</i> <i>Asellus aquaticus</i>	<i>Eiseniella tetraedra</i> <i>Haemopsis sanguisuga</i> <i>Helix pomatia</i> <i>Unio crassus</i> <i>Gammarus balcanicus</i> <i>Asellus aquaticus</i> <i>Euscorpius italicus</i> <i>Adalia bipunctata</i> <i>Apatura iris</i>

Ribe: Gornji dio SRD odlikuju planinski potoci i mali vodotoci sa čistom i hladnom vodom koju naseljavaju, prije svega, salmondine vrste. Među najvažnijim vrstama riba u ovom regionu je mladica (Hucho hucho), čiji su putevi migracije prekinuti branama i čija populacija pokazuje prekinutu strukturu, a ukupna populacija se značajno smanjila. Mladica je jedna od najugroženijih evropskih vrsta riba (IUCN crvena lista), endemična za cijeli dunavski sliv. Druge važne salmonidne vrste zastupljene u gornjem dijelu sliva, naročito u Limu, su lipljen (*Thymalus thymalus*) i potočna pastrmka (*Salmo labrax*). Pored njih, zastupljene su i ciprinidne vrste kao što su klijen (*Leuciscus cephalus*), mrena (*Barbus barbus*), potočna mrena (*Barbus balcanicus*), skobalj (*Chondrostoma nasus*) i plotica (*Rutilus pigus virgo*).

Osim toga, rijeka Tara je stanište lipljena (*Thymallus thymallus*), potočne pastrmke (*Salmo labrax*), peša (*Cottus gobio*), mreke (*Barbus barbus*), potočne mreke (*Barbus balcanicus*), gagice (*Phoxinus phoxinus*) i skobalja (*Chondrostoma nasus*)¹⁸.

Vodozemci i gmizavci: Prema informacijama predstavljenim u IWRM Studiji i planu za Crnu Goru¹⁹, područje Durmitor ima jedinstvenu herpetofaunu koja je bila jedan od najvažnijih argumenata za uključivanje NP Durmitora na UNESCO listu Svjetske prirodne i kulturne baštine, posebno kada je u pitanju fenomen neotnije i zastupljenost rijetkih, reliktnih i endemičnih oblika. I zaista, više od polovine predstavnika herpetofaune Balkanskog poluostrva zapaženo je na ovom malom prostoru. Među njima su i izuzetne, zaštićene vrste vodozemaca planinski daždvenjak (*Salamandra atra*), alpski mrmoljak (*Triturus alpestris*), zelena krastača (*Bufo viridis*), barska kornjača (*Emys orbicularis*), sljepić (*Anguis fragilis*), endemični mosorski gušter (*Dinarolacerta mosorensis*), obični zidni gušter (*Podarcis muralis*), smukulja (*Coronella austriaca*) i šargan (*Vipera ursinii*).

U dolini rijeke Lim (na lokaciji Bijelo Polje), pronađeno je 15 vrsta vodozemaca i gmizavaca: šumska žaba (*Rana dalmatina*), grčka žaba (*Rana graeca*), livadska žaba (*Rana temporaria*), žutotrbi mukač (*Bombina scabra*), šareni daždvenjak (*Salamandra salamandra*), obična krastača (*Bufo bufo*), zelena krastača (*Bufo viridis*), obični zidni

¹⁸ G. Weiss S., et al. (2018). Ugrožene vrste riba u balkanskim rijekama: njihova rasprostranjenost i prijetnje od hidroenergetskog razvoja

¹⁹ COWI (2016). Podrška upravljanju vodnim resursima u SRD, Crna Gora - IWRM Studija i plan - Osnovne informacije - Sveska 1– Glavni izvještaj

gušter (*Podarcis muralis*), zelembač (*Lacerta viridis*), livadski gušter (*Lacerta agilis*), živorodni gušter (*Zootoca vivipara*), poskok (*Vipera ammodytes*), šargan (*Vipera ursinii*), šarka (*Vipera berus*), ribarica (*Natrix tessellata*)²⁰.

Ptice: U SRD je zastupljeno oko 230 vrsta ptica. Najznačajniji centri biodiverziteta ptica u SRD su područja Durmitora i Prokletija²¹. Potvrđeno je prisustvo 172 vrste ptica u NP Durmitoru, od kojih se 112 razmnožavaju u parku. Jedan broj vrsta postaje ugrožen, kao što su tetrijeb (*Tetrao urogallus*), planinski ćuk (*Aegolius funereus*), planinski djetlić (*Dendrocopos leucotos*) i tropsti djetlić (*Picoides tridactylus*). U Crnoj Gori, najbrojnije vrste povezane sa vodenim staništima su vodenkos (*Cinclus cinclus*) i gorska pliska (*Motacilla cinerea*). Obje vrste su u velikom broju zastupljene pri tekućim vodama.²²

Sisari: U šumama gornjeg dijela sliva SRD u Crnoj Gori žive harizmatične vrste sisara, kao što su mrki medvjed (*Ursus arctos*), sivi vuk (*Canis lupus*), divokoza (*Rupicapra rupicapra*), divlja mačka (*Felis silvestris*), i vidra (*Lutra lutra*). Sve ove vrste su rijetke i ugrožene, pod pritiskom lova i krivolova. Postoje i zastupljenije vrste sisara kao što su lisica, kuna, jazavac, divlja svinja, jelen i zec.

U području rijeke Lim nalaze se četiri vrste sisara: evropski veliki večernjak (*Vespertilio murinus*), evropski smeđi dugoušan (*Plecotus auritus*), evropski dugokrilaš (*Miniopterus schreibersii*) i vidra (*Lutra lutra*)²³.

U skladu sa planom upravljanja NP Durmitor, evidentirano je 13 vrsta slijepih miševa: veliki potkovičar (*Rhinolophus ferrumequinum*), mali potkovičar (*Rhinolophus hipposideros*), evropski sivi dugoušan (*Plecotus austriacus*), evropski smeđi dugoušan (*Plecotus auritus*), tamnoliki brkati večernjak (*Myotis mystacinus*), riđi večernjak (*Myotis emarginatus*), resasti večernjak (*Myotis nattereri*), evropski veliki večernjak bat (*Myotis myotis*), evropski mali večernjak (*Myotis blythii*), obični slijepi mišić (*Pipistrellus pipistrellus*), dugodlaki slijepi mišić (*Hypsugo savii*), kasni noćnjak (*Eptesicus serotinus*) i evropski veliki večernjak (*Vespertilio murinus*).

Međutim, vrlo je vjerovatno da je najmanje 25 vrsta zastupljeno u Crnoj Gori i njihovo prisustvo se može utvrditi pomoću detektora za slijepu miševu. U SRD se nalaze neke veoma rijetke vrste slijepih miševa u regionu, kao što su golorepi slijepi miš (*Tadarida teniotis*) i šumski brkati večernjak (*Myotis brandtii*), iz NP Prokletije.

Zaštićena područja

U crnogorskom dijelu SRD nalazi se pet zaštićenih područja (Tabela 3). Oni pokrivaju oko 7,3% teritorije SRD u Crnoj Gori.

Tabela 3: Zaštićena područja SRD u Crnoj Gori

Naziv i vrsta zaštićenog područja	Godina osnivanja	IUCN status	Površina (km ²)
Nacionalni park Biogradska gora	1951.	II	57
Nacionalni park Durmitor	1952.	II	334
Nacionalni park Prokletije	2009.	II	166
Regionalni park Komovi	2015.	V	195,04
Regionalni park Piva	2015.	V	325

²⁰Opština Bijelo Polje (2018.). Lokalni akcioni planovi biodiverziteta za Opštinu Bijelo Polje za period 2018-2022.

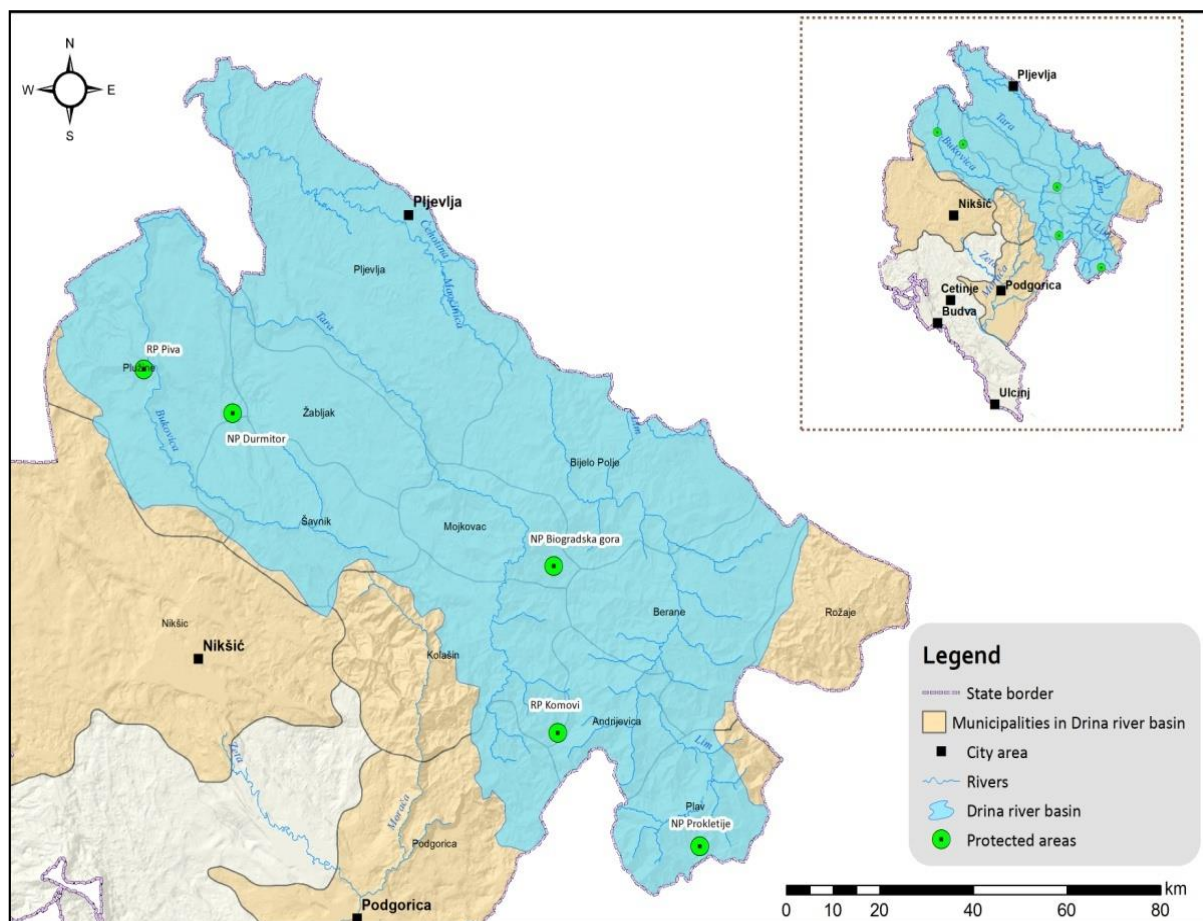
²¹Ministarstvo održivog razvoja i turizma (2015.). Nacionalna strategija biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2016-2020, Podgorica

²²COWI (2016). Podrška upravljanju vodnim resursima u SRD, Crna Gora - IWRM Studija i plan - Osnovne informacije - Sveska 1– Glavni izvještaj

²³Opština Bijelo Polje (2018.). Lokalni akcioni planovi biodiverziteta za Opštinu Bijelo Polje za period 2018-2022.

Međutim, treba napomenuti da je sliv rijeke Tare postao rezervat biosfere u okviru UNESCO programa Čovjek i biosfera (MAB) 1976. godine. Kanjon rijeke Tare dobio je status zvanično zaštićenog područja tek 1977. godine čime je otvoren put da postane sastavn dio proširenog nacionalnog parka Durmitor godinu dana kasnije.

Lokacija zaštićenih područja u SRD prikazana je na Slika 4.

Slika 4: Mapa zaštićenih područja u SRD u Crnoj Gori

(Izvor: Konsultant)

Potencijalna EMERALD i Natura 2000 područja

U Crnoj Gori su identifikovane 32 lokacije od međunarodnog značaja za zaštitu kao EMERALD područja zaštite²⁴. Od ovog broja, u SRD se nalazi 13 lokacija, ali još uvijek nijesu zvanično uspostavljene (Tabela 4).

Tabela 4: EMERALD područja u SRD u Crnoj Gori

Br.	Naziv
1	Pećina u Đalovića klisuri
2	Komarnica
3	Dio kanjona Pive
4	Komovi
5	Durmitor
6	Bjelasica
7	Visitor i Zeletin

²⁴Projekat "Uspostavljanje EMERALD mreže u Crnoj Gori od 2005. do 2008. godine" pod nadležnošću Ministarstva turizma i zaštite životne sredine Crne Gore

Br.	Naziv
8	Prokletije
9	Sinjajevina
10	Bioč, Maglić
11	Ljubišnja
12	Dolina Čehotine
13	Dolina Lima

Što se tiče ekološke mreže u Crnoj Gori, identifikovane su 23 Natura 2000 lokacije, a već je mapirano 14% teritorije.²⁵ Sve lokacije identifikovane u SRD prikazane su u tabeli ispod. Međutim, još uvijek nijesu zvanično proglašene.

Tabela 5: Natura 2000 područja u SRD u Crnoj Gori²⁶

Šifra	Naziv
*9180	Tilio-Acerion šume padina, sipara i točila i jaruga
*91E0	Aluvijalne šume sa <i>Alnus glutinosa</i> i <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>)
91M0	Panonsko-balkanske šume cera–kitnjaka
91R0	Dinarske borove šume na dolomitu (<i>Genisto januens-Pinetum</i>)
*91E0	Aluvijalne šume sa <i>Alnus glutinosa</i> i <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>)
91M0	Panonsko-balkanske šume cera–kitnjaka
9410	Acidofilne planinske <i>Picea</i> šume (<i>Vaccinio-Piceetea</i>)
*9530	(Sub-)mediteranske borove šume endemičnih crnih borova
91F0	Poplavne mješovite šume <i>Quercus robur</i> , <i>Ulmus laevis</i> i <i>Ulmus minor</i> , <i>Fraxinus excelsior</i> ili <i>Fraxinus angustifolia</i> , duž velikih rijeka (<i>Ulmion minoris</i>)
91L0	Ilirske hrastovo-grabove šume (<i>Erythronio-Carpinion</i>)
9110	<i>Luzulo-Fagetum</i> bukove šume
8210	Krečnjačke krševite padine sa hazmofitskom vegeacijom
*7220	Izvori sa formacijama bigre (<i>Cratoneurion</i>)
6510	Nizijske visoke mezofilne livade (<i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i>)
6430	Hidrofilne visoke zeleni
6210	Polu-prirodne siuve karbonatne livade i pašnjaci sa facijesima žbunjaka (<i>Festuco-Brometalia</i>) (*lokacije od značaja za orhideje)
6520	Planinske visoke mezofilne livade
3240	Obale planinskih rijeka obrasle sivom vrbom <i>Salix eleagnos</i>
3220	Šljunkovite obale planinskih rijeka obrasle zeljastom vegetacijom
3230	Obale planinskih rijeka obrasle vrijesinom <i>Myricaria germanica</i>
3270	Rijeke sa muljevitim obalama sa vegetacijom <i>Chenopodium rubri</i> p.p. i <i>Bidention</i> p.p.
3260	Vodeni tokovi sa vegetacijom vodenih ljutića <i>Ranunculion fluitantis</i> i <i>Callitriche-Batrachion</i>

* U skladu sa Direktivom o staništima, to je prioritetna vrsta staništa

²⁵IPA projekat: "Uspostavljanje mreže Natura 2000, Crna Gora" (ugovor o uslugama br. 374-589) sproveden od 26. aprila 2016. godine do 25. aprila 2019. godine, a finansirala ga je EU.

²⁶Petrović, D., Hadžiablahović, S., Vukanović, S., Mačić, V., Milanović, Đ. Lakušić, D. (2019). Katalog tipova staništa od značaja za EU u Crnoj Gori Verzija 3, Podgorica-Banja Luka-Beograd

4 SOCIO-EKONOMSKE KARAKTERISTIKE PROJEKTNE OBLASTI

4.1 Demografija

Prema zvaničnim rezultatima popisa stanovništva iz 2011. godine, ukupan broj stanovnika Crne Gore bio je 620.029. Prema podacima Zavoda za statistiku Crne Gore, broj stanovnika Crne Gore u 2018. godini bio je 622.227. Procijenjeni broj stanovnika u periodu 2013-2018. prikazan je u tabeli ispod.

Tabela 6: Procijenjeni broj stanovnika u Crnoj Gor za period 2013-2018.

Procijenjeni broj stanovnika u Crnoj Gori					
2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
621.209	621.810	622.159	622.303	622.373	622.227

Izvor: Zavod za statistiku Crne Gore, procjena broja stanovnika za 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018. godinu

Područje SRD u Crnoj Gori zahvata 13 opština: Andrijevića, Berane, Bijelo Polje, Kolašin, Mojkovac, Nikšić, Plav, Pljevlja, Plužine, Podgorica, Rožaje, Šavnik i Žabljak. Zapravo, je to danas područje 15 opština u SRD, sa dvije novoosnovane (u 2013. godini) - Gusinje se odvojilo od Plava, a Petnjica od Berana. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, 218.112 stanovnika živi u slivnom području rijeke Drine. Ovih 13 opština čini 49,7% teritorije države a svega 35,62% ukupnog stanovništva Crne Gore.

Područje SRD u Crnoj Gori zahvata planinski teren, koji karakteriše malu gustinu populacije sa 20,18 stanovnika po km². U opštinama Šavnik i Plužine zabilježena je izuzetno niska gustina populacije, sa manje od 4 stanovnika po km².

U tekstu koji slijedi data je tabela sa prikazom demografskog profila područja SRD u Crnoj Gori.

Tabela 7: Demografski profil područja SRD u Crnoj Gori

Opština	Površina opštine, km ²	Ukupno Populacija u Opštinama	Gustina populacije n/km ²
ANDRIJEVICA	283	5.117	18,08
BERANE	717	35.452	49,44
BIJELO POLJE	924	46.676	50,52
KOLAŠIN	897	8.420	9,39
MOJKOVAC	367	8.669	23,62
PLAV	486	13.549	27,88
PLJEVLJA	1.346	31.060	23,08
PLUŽINE	854	3.286	3,85
ŠAVNIK	553	2.077	3,76
ŽABLJAK	445	3.599	8,09
PODGORICA	1441	30.916	21,45
NIKŠIĆ	2065	15.546	7,53
ROŽAJE	432	13.745	31,82
Ukupno	10.810	218.112	Aritmetička sredina=20,18

Izvor: Zavod za statistiku Crne Gore, Popis stanovništva iz 2011. godine

4.2 Ruralna i urbana područja

U sjevernom regionu Crne Gore nalazi se 14 opština, i to je pretežno ruralno područje (59,7% stanovništva živi u ruralnim područjima), dok primorski (41,7%) i centralni (20,4%) regioni pripadaju prelaznim oblastima. U skladu sa Prostornim planom Crne Gore za 2008. godinu, broj urbanih naselja je 40, ruralnih naselja 1.216 a prostorno su veoma neujednačeno rasprostranjeni.

Ispod slijedi tabela sa prikazom strukture stanovništva u Crnoj Gori.

Tabela 8: Struktura stanovništva u Crnoj Gori

Region	Populacija	Urbana populacija		Ruralno stanovništvo	
		Broj	%	Broj	%
Jug	148.683	86.707	58,3	61.976	41,7
matičnom	293.509	233.640	79,6	59.869	20,4
Sjever	177.837	71.673	40,3	106.164	59,7
Ukupno	620.029	392.020	63,2	228.009	36,8

Izvor: Zavod za statistiku Crne Gore, Popis stanovništva iz 2011. godine

4.3 Glavni ekonomski indikatori

Ključni ekonomski indikatori za Crnu Goru prikazani su u tabeli ispod.

Tabela 9: Ključni ekonomski pokazatelji u Crnoj Gori u 2015, 2016, 2017 i 2018. godini

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Nominalni BDP (prema trenutnim cijenama u milionima EUR)	3.362	3.458	3.655	3.954	4.299	4.663
Nominalna stopa rasta (u %)	5,7	2,8	4,8	8,2	8,7	8,5
Realna stopa rasta (u %)	3,5	1,8	3,4	2,9	4,7	5,1
BDP po glavi stanovnika (u EUR)	5.412	5.561	5.873	6.354	6.908	7.495

Izvor: Zavod za statistiku Crne Gore

Prema godišnjem izveštaju Centralne banke Crne Gore za 2018. godinu, makroekonomske pokazatelje u Crnoj Gori tokom 2018. godine odlikovao je pozitivan razvoj događaja. Crnogorska ekonomija je 2018. godine ostvarila pozitivan ekonomski rast od 5,1 odsto, na osnovu kvartalnih procjena. Značajan rast zabilježen je u građevinarstvu, turizmu, šumarstvu, trgovini, kao i u većini vrsta transporta. Industrijska proizvodnja zabilježila je visoke pozitivne stope rasta. Broj zaposlenih se povećao, a broj nezaposlenih je smanjen.

Međutim, godišnja stopa inflacije u CPI iznosila je 1,6 odsto u decembru 2018. godine, u poređenju sa 1,9 odsto u decembru 2017. godine, a prosječna godišnja stopa inflacije iznosila je 2,6 odsto u poređenju sa 2,4 odsto 2017. godine.

U 2018. godini, industrijska proizvodnja povećana je za 22,4% u poređenju sa 2017. godinom. Rast proizvodnje zabilježen je u sektoru električne energije, gasa i parne energije (62,1 %) i sektoru proizvodnje (12,1%), dok je u sektoru eksploatacije ruda i kamena zabilježen pad od 21,3%.

Krajem 2018. godine, ukupan fiskalni deficit dostigao je 213 miliona eura ili 4,6 odsto BDP-a, što je posljedica intenzivnijeg investiranja u infrastrukturne projekte. Budžetski deficit je povećao neto javni dug, koji iznosi 3,3 milijardi eura, od čega je 2,8 milijardi eura spoljni dug. Pored toga, vrijednost izdatih garancija (stranih i domaćih) iznosi 185 miliona eura. Javni dug je u porastu, a može se ocijeniti da sprovedene mjere fiskalne konsolidacije donose pozitivne rezultate.

4.4 Lokalna privreda u projektnoj oblasti

Lokalna privreda se uglavnom bazira na drvoprerađivačkoj industriji. Opština Pljevlja proizvodi najveći dio drvne mase (47%) u zemlji. Drugi najvažniji privredni sektor je poljoprivreda. Opština Bijelo Polje ima najveću površinu obradivog zemljišta u Crnoj Gori, ali samo 19% se navodnjava, uglavnom sa površinskih voda (Plavsko jezero) i podzemnih voda. U sektoru ribarstva u opštinama SRD u Crnoj Gori, preovlađuju mala uzgajališta ribe (u porodičnom vlasništvu ili vlasništvu malih preduzeća), sa godišnjom proizvodnjom od 5 do 20 tona. Izuzetak su dva velika uzgajališta ribe koja proizvode 40-130 tona godišnje, a kojima upravljaju privatna preduzeća. Glavni problem u uzgoju ribe je sezonska nestašica vode tokom ljetnjih mjeseci. Industrija eksploatacije ruda i kamena zasniva se eksploataciji olova i cinka, koja ima dugu tradiciju u ovom regionu. Najznačajnija su ležišta gline od

ciglarske gline, krečnjaka i bentonita. Eksploatacija pijeska u šljunka u koritima rijeka je pod koncesijom i pod nadležnošću Uprave za vode. Turizam u NP Durmitor i na rijeci Tari razvija se kroz promociju ekoturizma, sportskih i avanturističkih aktivnosti, kao i sportsko-rekreativnog ribolova.

4.5 Uticaj klimatskih promjena i zagađenja vode na lokalnu ekonomiju

U SRD postoje problemi vezani za zaštitu vodnih resursa od zagađenja kao posljedice ispuštanja otpadnih voda i čvrstog otpada. Zapažen je nedostatak objekata za preradu otpadnih voda prije ispuštanja u površinske vode. Ovo se odnosi na urbana i ruralna područja, kao i na udaljenija industrijska postrojenja.

Poplave u SRD dogodile su se 7. decembra 2010. godine i 15. maja 2014. godine, od ušća sa rijekom Sava nizvodno, do ušća rijeka Pive i Tare, koje su ugrozile gotovo cijelo područje. Poplave u Crnoj Gori iz 2010. godine imale su negativan uticaj na više od 5,000 stanovnika u Crnoj Gori. Opštine sa većim rizicima poplava su Bijelo Polje, Berane, Danilovgrad, Andrijevica, Podgorica i Plav.

Međutim, upotreba vode za vodosnabdijevanje, navodnjavanje itd. nije od velikog značaja u pogledu vodnih resursa Drine, osim u donjem toku. Međutim, glavni uticaj klimatskih promjena (poplave) i zagađenja utiču na poljoprivrednu proizvodnju i nanose štetu lokalnim poljoprivrednicima, kao i uzgajivačima ribe.

Poplave mogu imati negativan uticaj na djelatnost eksploatacije šljunka u koritu rijeke Drine, koja predstavlja značajan izvor prihoda za mala privatna preduzeća.

4.6 Zaposlenost

Međutim, prema godišnjem izvještaju Centralne banke Crne Gore za 2018. godinu, prosječan broj zaposlenih u izvještajnoj godini iznosio je 190.132, što je za 4,3 odsto više nego 2017. godine, dok je ukupan broj zaposlenih u decembru 2018. godine iznosio 194.085, što je 9,3 odsto više u odnosu na decembar 2017. godine. Rast broja zaposlenih u 2018. godini zabilježen je u 15 od ukupno 19 sektora, pri čemu je najveći rast zabilježen u sektoru administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (13,5%) i sektoru građevinarstvo (12,5%), a najmanji u sektoru snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i sl. (0,9%). Pad broja zaposlenih zabilježen je u četiri sektora a najveći od 12,9% u sektoru poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, a najmanji od 0,2% u sektoru snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija.

U Zavodu za zapošljavanje Crne Gore evidentirano je 41,378 nezaposlenih u 2018. godini, što predstavlja smanjenje od 19,3% u odnosu na 2017. godinu. Broj nezaposlenih na evidenciji u 2018. godini iznosio je 43,612 u prosjeku, sa padom od 13,7 % u odnosu na prethodnu godinu.

Stopa nezaposlenosti koju je objavio Zavod za zapošljavanje Crne Gore iznosila je 17,83% u decembru 2018, što 4,26% niže od stope zabilježene u istom mjesecu 2017. godine²⁷.

Međutim, prema podacima dobijenih anketom o radnoj snazi sprovedenoj 2014. godine (u 8.213 domaćinstava, odnosno 21,101 lica), regionalna prosječna stopa zaposlenosti u opštinama SRD iznosi 37,7 odsto. Najviša stopa zaposlenosti je u opštini Plužine (43,3%) a najniža u pštini Plav (22,2%). Važno je napomenuti da zaposlenost u ostalim opštinama nije zanemarljiva: Žabljak (43,3%), Šavnik (43,2%), Kolašin (40%) i Pljevlja (39,2%). Regionalni prosjek stope nezaposlenosti je 46,2%.

4.7 Siromaštvo

Najnovija publikacija o siromaštvu Zavoda za statistiku Crne Gore (MONTSTAT) izrađena je za 2017²⁸. godinu. Prema podacima ove institucije, prag rizika od siromaštva u Crnoj Gori u 2017. godini iznosio je 2.097 eura za jednočlano domaćinstvo, odnosno, 4.405 eura za četvoročlano domaćinstvo (dvoje odraslih i dvoje djece do 14

²⁷ Godišnji izvještaj za 2018. godinu, Centralna banka Crne Gore, 2019.

²⁸ Statistika prihoda i uslova života, 2013-2017, Podgorica, 2018. Podaci za 2017. godinu u ovoj publikaciji su preliminarni podaci.

godina života) godišnje. U poređenju sa 2013. godinom, prag rizika od siromaštva za jednočlano domaćinstvo povećan je za 17,8% a za četvoročlano domaćinstvo 17,9%.

Apsolutna linija siromaštva u Crnoj Gori u 2017. godini iznosila je 192,42 eura po ekvivalentu odrasle osobe, što je za oko 4.5 eura više nego 2015²⁹. godine. Jaz siromaštva (kao indikator dubine siromaštva) povećan je sa 1,4% u 2014. na 3% u 2015. godini. Dubina siromaštva je povećana u odnosu na 2014. godinu i iznosila je 1,3% 2015. godine.

Stanovništvo u ruralnim područjima je značajno više izloženo riziku od siromaštva od gradskog stanovništva. U urbanim oblastima, stopa rizika od siromaštva u 2017. godini iznosila je 17,5%, dok je 2016. godine iznosila 18,8%. U ruralnim oblastima, stopa rizika od siromaštva iznosila je 34,8 odsto u 2017. godini.

Postoji značajna razlika u obimu siromaštva između južnog regiona i drugih djelova države. Stanovništvo u sjevernom regionu bilo je najizloženije riziku od siromaštva tokom posmatranog perioda. U 2017. godini, 37,9% stanovništva sjevernog regiona bilo je pod rizikom od siromaštva, dok je stanovništvo centralnog regiona izloženo najnižem riziku od siromaštva (15,4%).

U posmatranom periodu (2013-2017), žene su bile manje izložene riziku od siromaštva, dok je rizik od izloženosti siromaštva za muškarce ostao na istom nivou. U 2017. godini, stopa rizika od siromaštva za muškarce iznosila je 24,1% i u odnosu na stopu rizika od siromaštva kod žena viša je za 1,2% (kod žena je 23%).

4.8 Uslovi rada

4.8.1 Pregled

Inspekcija rada u okviru Uprave za inspeksijske poslove vrši nadzor primjene Zakona o radu, Zakona o zdravstvenoj zaštiti, Zakona o sindikalnom zastupanju, Zakona o rodnoj ravnopravnosti, Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, itd.

Prema Izveštaju Uprave za 2018³⁰. godinu, prioritetni zadatak Inspekcije rada bio je suzbijanje sive ekonomije (neformalni rad i neplaćeni rad za formalno zaposlene) i obezbjeđenje sigurnog radnog mjesta u smislu zaštite i zdravlja na radu. U toku te godine, vršene su inspeksijske kontrole u oblasti sprovođenja *mjera za ostvarivanje regulisanih prava zaposlenih*, kao što su redovna isplata plata i drugih primanja, godišnji odmor i odsustva, radno vrijeme, zaštita žena, mladih i lica sa invaliditetom i zaštita zaposlenih u slučaju raskida ugovora o radu. U pogledu *zaštite i zdravlja na radu*, inspekcija je posvetila posebnu pažnju obezbjeđivanju mjera zaštite na radu, kolektivnom osiguranju zaposlenih, pregledu i ispitivanju sredstava za rad, ispitivanju uslova rada, osposobljavanju zaposlenih za bezbjedan rad, obavljanju medicinskih pregleda zaposlenih koji rade na mjestima sa posebnim radnim uslovima, itd.

Podaci o inspeksijskim kontrolama u oblasti radnih odnosa, zapošljavanja, zdravlja i bezbjednosti na radu u 2018. godini prikazani su u tabeli koja slijedi.

Tabela 10: Inspeksijski pregledi i mjere u oblasti radnih odnosa, zapošljavanja, zdravlja i zaštite na radu 2018. godine

Inspeksijske radnje i mjere	Radni odnosi i zapošljavanje	Zdravlje i zaštita na radu	Ukupno
Broj inspeksijskih pregleda	8.468	2.545	11.013
<i>redovni</i>	5.740	1.512	7.252
<i>po inicijativi</i>	1.405	57	1.462
<i>po prijavi o povredi na radu</i>	-	28	28
Broj utvrđenih nepravilnosti	2.903	2.865	5.768
Broj rješenja	1.050	899	1.949

²⁹ Ovaj niz prekinut je 2016. godine zbog izrade Ankete o potrošnji domaćinstva

³⁰ Godišnji izveštaj o radu Inspekcije rada u 2018. godini, Uprava za inspeksijske poslove, mart 2019. godine

Broj prekršajnih naloga	2.490	745	3.235
Iznos izrečenih kazni (u EUR)	1.145.810	236.150	1.381.960

Najviše inspekcijskih pregleda izvršeno je u uslužnim djelatnostima, u uslugama smještaja i ishrane, trgovini i građevinarstvu.

4.8.2 Utvrđene nepravilnosti

Najčešće nepravilnosti koje su utvrđene su angažovanje lica bez zaključenog ugovora o radu i neprijavlivanje na obavezno socijalno osiguranje, kašnjenje u isplati zarada i uplati doprinosa za obavezno socijalno osiguranje, neuručivanje obračuna zarada zaposlenima, nedonošenje odluka o rasporedu radnog vremena, neutvrđivanje rasporeda sedmičnog odmora. Nepravilnosti utvrđene u oblasti zaštite i zdravlja na radu su ne izdavanje na upotrebu sredstava za rad neophodnih za radno mjesto, neobezbjedivanje opreme lične zaštite na radu, rad zaposlenih bez ljekarskih uvjerenja zdravstvenoj sposobnosti za rad, nepostojanje ljekarskih uvjerenja za radna mjesta sa povećanim rizikom, neodređivanje odgovornog lica za pružanje prve pomoći, zaštitu od požara i evakuaciju zaposlenih, kao i neposjedovanje akta o procjeni rizika za sva radna mjesta, itd.

Takođe u toj godini zabilježeno je 28 ozbiljnih povreda na radu, uključujući 9 smrtnih slučajeva.

4.8.3 Preduzete mjere

U cilju otklanjanja utvrđenih nepravilnosti, izrečene su 2.273 mjere. Inspekcija rada izrekla je privremenu zabranu rada za 69 poslovnih subjekata, zbog neposredne opasnosti po život i zdravlje zaposlenih.

4.8.4 Prekršajna odgovornost

U izveštajnoj godini, inspektori rada su izdali 3.235 prekršajnih naloga, od čega je 2.490 bilo u oblasti radnih odnosa i zapošljavanja, i 745 u oblasti zaštite i zdravlja na radu.

4.8.5 Neformalan rad

Neformalni rad je najizraženiji u vrijeme turističke sezone, iako se broj poslodavaca sa sezonskim odobrenjima za rad povećava. U toku izveštajne godine evidentirana su 44 slučaja radnog angažovanja djece (uglavnom tokom turističke sezone), od čega 16 muškog i 28 ženskog pola. Djeca se nijesu bavila teškim i opasnim poslovima, već su radila kao prodavci ili pomoćni radnici.

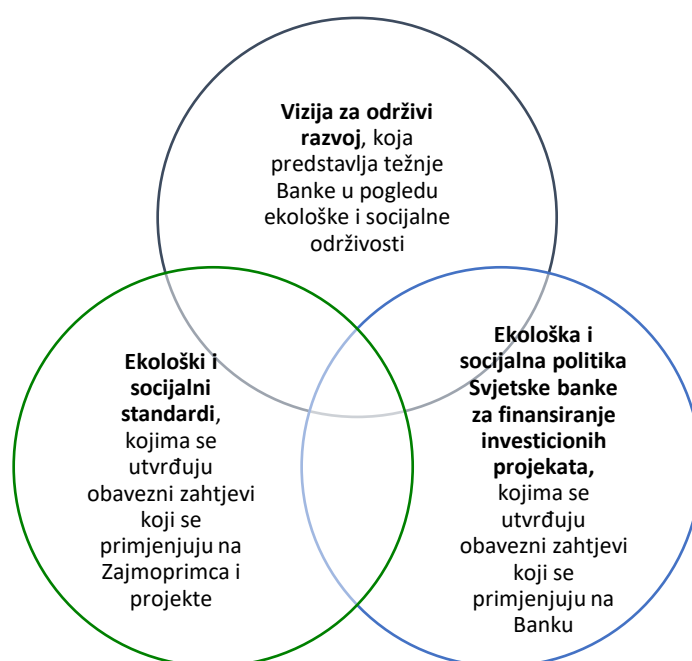
5 ZAKONSKI OKVIR

5.1 Zahtjevi Svjetske banke

5.1.1 Ekološki i socijalni okvir Svjetske banke (2016)

Ekološki i socijalni okvir Svjetske banke

Ekološki i socijalni okvir SB (2016)³¹ stupio je na snagu u oktobru 2018. godine. Okvir utvrđuje posvećenost Banke održivom razvoju, kroz sprovođenje politike Banke i niza ekoloških i socijalnih standarda osmišljenih tako da podrže projekte Zajmoprimaca u cilju okončanja ekstremnog siromaštva i promovisanja zajedničkog napretka. Okvir Banke čine tri dijela:

Klasifikacija rizika

Banka sve projekte razvrstava u jednu od četiri klasifikacije:

- Veliki rizik
- Značajan rizik
- Umjeren rizik
- Mali rizik.

Prilikom određivanja odgovarajuće klasifikacije rizika, Banka uzima u obzir relevantna pitanja kao što su:

- Vrsta, lokacija, osjetljivost i obuhvat projekta,
- Prirodu i veličinu potencijalnih ekoloških i socijalnih rizika i uticaja,
- Kapacitet i posvećenost Zajmoprimca (uključujući i svaki drugi subjekat odgovoran za implementaciju projekta) upravljanju rizicima i uticajima na način koji je u skladu sa ESS.

Ostale oblasti rizika mogu da budu od značaja za postizanje mjera ublažavanja ekološkog i socijalnog uticaja i ishoda, u zavisnosti od specifičnog projekta i konteksta u kojem se izrađuje. To bi moglo da obuhvati razmatranja

³¹ Dostupno na engleskom jeziku: <http://pubdocs.worldbank.org/en/837721522762050108/Environmental-and-Social-Framework.pdf>

u pogledu zakona i institucija; prirodu predloženog ublažavanja i tehnologije; sistem uprave i zakonodavstvo; i razmatranja koja se odnose na stabilnost, sukobe ili bezbjednost.

Projekti koji obuhvataju više manjih podprojekata

Za projekte koji obuhvataju više malih podprojekata, koji su identifikovani, pripremljeni i implementirani tokom trajanja projekta, Banka će preispitati primjerenost nacionalnih E&S zahtjeva od značaja za podprojekte, i procijeniti kapacitet Zajmoprimca za upravljanje E&S rizicima i uticajima podprojekata. Gdje je to potrebno, projekat će obuhvatiti mjere za jačanje kapaciteta Zajmoprimca.

Od Zajmoprimca se zahtijeva da izvrši odgovarajuću E&S procjenu podprojekata i da pripremi i sprovede takve podprojekte, kako slijedi:

- (a) Podprojekti visokog rizika, u skladu sa ESS;
- (b) Podprojekti značajnog, umjerenog i niskog rizika, u skladu sa domaćim zakonima i svim zahtjevima ESS koje Banka smatra relevantnim za takve podprojekte.

Ekološki i socijalni standardi

Banka je posvećena pružanju podrške Zajmoprimcima prilikom izrade i sprovođenja projekata koji su ekološki i socijalno održivi, kao i unapređivanju kapaciteta E&S okvira Zajmoprimca za procjenu i upravljanje rizicima i uticajima projekata. U tom cilju, Banka je utvrdila posebne ESS, koji su osmišljeni na način da izbjegavaju, svode na najmanju moguću mjeru, umanjuju ili ublažavaju štetne E&S rizike i uticaje projekata. Projekti koje podržava Banka moraju biti usaglašeni sa sljedećim ESS:

Ekološki & socijalni standard 1	• Procjena i upravljanje ekološkim i socijalnim rizicima i uticajima
Ekološki & socijalni standard 2	• Rad i uslovi rada
Ekološki & socijalni standard 3	• Efikasnost upotrebe resursa, sprečavanje zagađenja i upravljanje zagađenjem
Ekološki & socijalni standard 4	• Zaštita zdravlja i bezbjednosti zajednice
Ekološki & socijalni standard 5	• Otkup zemljišta, ograničenja upotrebe zemljišta i prinudno raseljavanje
Ekološki & socijalni standard 6	• Zaštita biodiverziteta i održivo upravljanje prirodnim resursima
Ekološki & socijalni standard 7	• Starosjedioci
Ekološki & socijalni standard 8	• Kulturna baština
Ekološki & socijalni standard 9	• Finansijski posrednici
Ekološki & socijalni standard 10	• Uključivanje zainteresovanih strana i informisanje

Ove ESS prate neobavezujuće Smjernice, Napomene o najboljim praksama, Obrasci i Kontrolne liste³².

Standardi koji važe za ovaj Projekat detaljnije su opisani u tekstu koji slijedi.

Ekološki i socijalni standard 1 – Procjena i upravljanje E&S rizicima i uticajima primjenjuje se na sve projekte koje Banka podržava preko Finansiranja investicionog projekta. Cilj je da se identifikuju i ocijene E&S rizici i uticaji povezani sa svakom fazom projekta i da se njime upravlja na način da se postignu E&S rezultati koji su u skladu sa zahtjevima Banke.

ESS 1 se primjenjuje i na sva povezana sredstva/aktivnosti koja moraju da ispunjavaju zahtjeve ESS u mjeri u kojoj Zajmoprimac ima kontrolu ili uticaj na ta povezana sredstva/aktivnosti.³³

U okviru ESS1, Zajmoprimac je obavezan da:

- Sprovede E&S procjenu predloženog projekta, uključujući i uključivanje zainteresovanih strana,
- Uključivi zainteresovane strane i objavi odgovarajuće informacije u skladu sa ESS10,
- Izradi Plan ekoloških i socijalnih obaveza (PESO) i preduzme sve mjere i radnje predviđene pravnim sporazumom, uključujući PESO,
- Sprovede monitoring i izvještavanje o ekološkom i socijalnom učinku projekta u odnosu na ESS.

Ekološka i socijalna procjena biće proporcionalna rizicima i uticajima projekta i na integrisan način će procijeniti sve relevantne posredne, neposredne i kumulativne E&S rizike i uticaje tokom cijelog trajanja projekta, uključujući i one koji su posebno identifikovani u ESS2-10. Postupak E&S procjene će primijeniti hijerarhiju ublažavanja prema kojoj: (a) je potrebno predvidjeti rizike i štetne uticaje i izbjeći ih u mjeri u kojoj je to moguće, a istovremeno je potrebno postići maksimalne pozitivne uticaje i koristi za zajednicu i fizičko okruženje, (b) kada izbjegavanje nije moguće, na najmanju moguću mjeri svesti ili smanjiti rizike i uticaje na prihvatljive nivoe; (c) rezidualni štetni uticaj i rizici moraju se otkloniti ili ublažiti do prihvatljivog nivoa; (d) kada su rezidualni uticaji značajni, obezbijediti nadoknadu tamo gde je tehnički i finansijski izvodljivo.

Za projekte koji uključuju niz podprojekata, identifikovanih, pripremljenih i sprovedenih tokom projekta, ekološka i socijalna procjena vrši se pomoću instrumenta Okvira za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima (OUŽSSP). OUŽSSP utvrđuje principe, pravila, smjernice i postupke za procjenu ekoloških i socijalnih rizika i uticaja svakog budućeg podprojekta.

Ekološki i socijalni standard 2 – Rad i uslovi rada regulišu uslove rada a obuhvat njegove primjene zavisi od vrste radnih odnosa Između Zajmoprimca i radnika na projektu. Izraz „radnik na projektu“ odnosi se na:

- a) lica koja su zaposlena ili neposredno angažovana od strane Zajmoprimca (uključujući predlagača projekta i organa za implementaciju projekta) da obavljaju aktivnosti koje su u vezi sa projektom (direktni radnici);
- b) lica zaposlena ili angažovana preko trećih lica da obavljaju poslove u vezi sa osnovnim funkcijama projekta, bez obzira na lokaciju (radnici po ugovoru); (c) lica zaposlena ili angažovana od strane primarnih dobavljača Zajmoprimca (radnici u primarnom snabdijevanju); i (d) lica zaposlena ili angažovana u društvenom radu (društveni radnici).

³² Dostupno na engleskom jeziku: <http://www.worldbank.org/en/projects-operations/environmental-and-social-framework/brief/environmental-and-social-framework-resources#guidancenotes>

³³ Izraz „povezana sredstva/aktivnosti“ znači sredstva ili aktivnosti koje se ne finansiraju kao dio projekta i koje su: (a) neposredno i u značajnoj mjeri povezana sa projektom; (b) realizovana, ili planirana za realizaciju istovremeno sa projektom; i (c) neophodna da bi projekat bio održiv i koja ne bi bila izgrađena, proširena ili realizovana da projekat ne postoji. Da bi se sredstvo ili aktivnost definisali kao povezana sredstvo/aktivnost, moraju biti ispunjena sva tri kriterijuma.

ESS2 ciljevi su:

- Promovisanje zdravlja i zaštite na radu
- Promovisanje pravičnog postupanja, nediskriminacije i jednakih mogućnosti za radnike na projektu.
- Zaštita radnika na projektu, uključujući ugrožene radnike kao što su žene, lica sa invaliditetom, djeca (uzrasta za zapošljavanje, u skladu sa ovim ESS) i radnike migrante, radnike po ugovoru, društvene radnike i radnike u primarnom snabdijevanju.
- Sprečavanje upotrebe svih oblika prisilnog rada i dječjeg rada
- Podržavanje principa slobode udruživanja i kolektivnog pregovaranja radnika na projektu na način koji je u skladu sa domaćim propisima.
- Obezbjediti radnicima na projektu pristupačna sredstva za izražavanje zabrinutosti u vezi sa radnim mjestom.

Ekološki i socijalni standard 3 - Efikasnost resursa i sprečavanje zagađenja i upravljanje zagađenjem utvrđuje zahtjeve za postizanje efikasnosti resursa i sprečavanja zagađenja i upravljanja zagađenjem tokom trajanja projekta u skladu sa Dobrom međunarodnom industrijskom praksom. Primjenjivost ovog EES se utvrđuje tokom obavljanja ekološke i socijalne procjene.

Zajmoprimac je obavezan da primjenjuje tehnički i finansijski izvodljive mjere za poboljšanje efikasne potrošnje energije, vode i sirovina, kao i drugih resursa. Ove mjere moraju obuhvatiti čistije principe proizvodnje u dizajn i postupke proizvodnje kako bi se očuvala sirovina, energija, voda i ostali resursi.

Pored toga, Zajmoprimac će izbjegavati ispuštanje polutanata ili, u slučajevima kada izbjegavanje nije izvodljivo, svesti na najmanju mjeru i kontrolisati koncentraciju i maseni protok njihovog ispuštanja koristeći nivoe učinka i mjere utvrđene domaćim propisima ili Smjernicama za zaštitu životne sredine, zdravlja i bezbjednosti Grupacije Svjetske banke³⁴, birajući strože. To se primjenjuje na ispuštanje polutanata u vazduh, vodu i zemljište kao rezultat uobičajenih, neuobičajenih i slučajnih okolnosti, kao i na potencijal za lokalne, regionalne i prekogranične uticaje.

Sprečavanje zagađenja i upravljanje zagađenjem obuhvata:

1. Zagađenje vazduha
2. Opasan i neopasan otpad
3. Hemikalije i opasni materijal
4. Pesticide

Ekološki i socijalni standard 4 – Zaštita zdravlja i bezbjednosti zajednice rješava rizike u pogledu zdravlja, bezbjednosti i sigurnosti i uticaja na zajednice na koje utiče projekat i odgovarajuću odgovornost Zajmoprimca da izbegne ili svede na najmanju moguću mjeru takve rizike i uticaj, obračunajući posebnu pažnju na ljude koji, zbog svojih specifičnih okolnosti, mogu biti ugroženi.

Ciljevi ESS4 su:

5. Da se tokom trajanja projekta predvide i izbjegnu štetni uticaji na zdravlje i bezbjednost zajednica na koje projekat utiče iz razloga i uobičajenih i neuobičajenih okolnosti.
6. Unapređenje kvaliteta i bezbjednosti, i razmatranja u vezi sa klimatskim promjenama, u projektovanju i izgradnji infrastrukture, uključujući brane.

³⁴ Smjernice za zaštitu životne sredine, zdravlja i bezbjednosti Grupacije Svjetske banke (EHS), dostupne su na: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/Topics_Ext_Content/IFC_External_Corporate_Site/Sustainability-At-IFC/Policies-Standards/EHS-Guidelines/

7. Izbjeći ili na najmanju mjeru umanjiti izlaganje zajednice rizicima saobraćaja i bezbjednosti na putevima, bolestima i opasnim materijalima koji su povezani sa projektom.
8. Postojanje efikasnih mjere za rješavanje vanrednih događaja.
9. Osigurati da se zaposleni i imovina čuvaju na način kojim se izbjegava ili na najmanju moguću mjeru svode rizici za zajednice na koje projekat utiče.

Ekološki i socijalni standard 5 – Otkup zemljišta, ograničenje upotrebe zemljišta i prinudno raseljavanje primjenjuje se na ovaj projekat. Izrađen Okvir za politiku raseljavanja i za svaki podprojekat koji uključuje otkup zemljišta i nedobrovoljno raseljavanje, bez obzira na to da li fizičko preseljenje postoji, izradice se Plan raseljavanja u skladu sa OPR, kojeg odobrava Svjetska banka a koji će biti objavljen u državi. Postupak kontrole obuhvatiće kontrolu svih podprojekata koji mogu obuhvatiti nedobrovoljni otkup zemljišta.

Ekološki i socijalni standard 6 – Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje prirodnim živim resursima primjenjuje se na sve projekte koji mogu imati uticaja na biodiverzitet ili staništa, bilo pozitivan ili negativan, posredan ili neposredan, ili čiji uspjeh zavisi od biodiverziteta. Takođe se primjenjuje na projekte koji uključuju primarnu proizvodnju i/ili izlov/sakupljanje živih prirodnih resursa³⁵.

Zajmoprimac je obavezan da izbjegne štetne uticaje na biodiverzitet i staništa. U situacijama kada izbjegavanje štetnih uticaja nije moguće, Zajmoprimac će primijeniti mjere za svođenje na najmanju moguću mjeru štetnih uticaja i obnavljanje biodiverziteta u skladu sa hijerarhijom ublažavanja predviđenom u ESS1 i sa zahtjevima ovog ESS. U slučaju da su identifikovani značajni rizici i štetni uticaji na biodiverzitet, Zajmoprimac će izraditi i sprovesti Plan upravljanja biodiverzitetom³⁶.

Ekoloski i socijalni standard 7 – Starosjedioci ne primjenjuje se na ovaj projekat, s obzirom na to da u Bosni i Hercegovini ne postoje društvene ili kulturne grupe sa svojstvima utvrđenim u ESS7.

Ekološki i socijalni standard 8 – Kulturno nasljeđe utvrđuje opšte odredbe o rizicima i uticajima projektnih aktivnosti na kulturno nasljeđe. Cilj ESS 8 je:

10. Promovisanje pravične raspodjele koristi od korišćenja kulturnog nasljeđa.
11. Tretiranje kulturnog nasljeđa kao integralnog aspekta održivog razvoja.
12. Promovisanje svrsishodnih konsultacija sa zainteresovanim stranama u vezi sa kulturnim nasljeđem.
13. Zaštita kulturnog nasljeđa od štetnih uticaja aktivnosti projekta i pružanje podrške njegovom očuvanju.

Zahtjevi ovog ESS8 primjenjuju se na sve projekte koji mogu sadržati rizike ili uticaj na kulturno nasljeđe. To obuhvata projekat:

- a) koji uključuje iskopavanja, rušenje, premještanje zemljišta, plavljenje ili druge promjene u fizičkom okruženju;
- b) koji se nalazi u zakonski zaštićenom području ili zakonski definisanoj zaštitnoj zoni
- c) koji je u blizini na ili u blizini lokacije priznatog kulturnog nasljeđa
- d) koji je posebno osmišljen tako da podrži konzervaciju, upravljanje i korišćenje kulturnog nasljeđa.

Ekološki i socijalni standard 9 – Finansijski posrednici ne primjenjuju se na ovaj Projekat.

³⁵ Izlov/sakupljanje živih prirodnih resursa, kao što su ribe i sve druge vrste vodenih i kopnenih organizama i drvine građe, odnosi se na proizvodne aktivnosti koje uključuju izvlačenje tih resursa iz prirodnih i modifikovanih ekosistema i staništa.

³⁶ U zavisnosti od prirode i obima rizika i uticaja, u cilju tretiranja kulturnog nasljeđa kao integralnog aspekta održivog razvoja, Plan za upravljanje biodiverzitetom može biti poseban dokument ili može biti sastavni dio Plana obaveza za životnu sredinu i socijalna pitanja koji je izrađen u okviru ESS1.

Ekološki i socijalni standard 10 – Uključivanje zainteresovanih strana i objavljivanje Informacija prepoznaje značaj otvorenog i transparentnog odnosa između Zajmoprimca i zainteresovanih strana u projektu kao suštinskog elementa dobre međunarodne prakse. Uspješno uključivanje zainteresovanih strana može da poboljša ekološku i socijalnu održivost projekata, poboljša prihvatanje projekta i da pruži značajan doprinos uspješnoj izradi i implementaciji projekta.

Ciljevi ESS10 su:

14. Da se uspostavi sistematski pristup za uključivanje zainteresovanih strana koji će pomoći Zajmoprimcima da identifikuju zainteresovane strane i izgrade i održe konstruktivan odnos sa njima, a naročito sa onima na koje projekat ima uticaja
15. Da se procijeni nivo interesa zainteresovanih strana i podrške projektu i omogući da se stavovi zainteresovanih strana uzmu u obzir tokom uzrade projekta i ekološkog i socijalnog učinka.
16. Da se unaprijede i obezbijede sredstva za uspješno i inkluzivno uključivanje strana na koje projekat ima uticaja tokom čitavog trajanja projekta o pitanjima koja bi mogla da utiču na njih
17. Da se obezbijedi da se projektne informacije o ekološkim i socijalnim rizicima i uticaju pruže zainteresovanim stranama na blagovremen, razumljiv, pristupačan i primjeren način i koristeći primjeren format.
18. Da se stranama na koje projekat utiče obezbijede pristupačna i inkluzivna sredstva za dostavljanje pitanja i žalbi, i da se omogući Zajmoprimcima odgovore na takve žalbe i upravljaju njima.

5.1.2 Ostali važeći kriterijumi i smjernice

OP 7.50 - Projekti na međunarodnim plovim putevima odnose se na razne međunarodne puteve, kao što su: svaka rijeka, jezero, kanal ili slično vodno tijelo koje čini granicu između dvije jedinice; bilo koje riječno ili površinsko vodno tijelo koje teče kroz dvije ili više zemalja; bilo koja pritoka ili drugo površinsko vodno tijelo koje je sastavni dio bilo kojeg vodnog puta i bilo kojeg vodotoka, uvale, klanca ili kanala koji povezuje dvije ili više zemalja. Ili, ukoliko se nalazi u jednoj državi, koji je prepoznat kao neophodan komunikacijski kanal između otvorenog mora i drugih država i bilo koje rijeke koje se uliva u takve vode. Potrebna radnja podrazumijeva poštovanje postupka obavještanja. Bliže informacije o projektu koje su priložene uz obavještenje obično se odnose na procjenu uticaja na životnu sredinu i/ili procjenu životne sredine, kako bi se utvrdilo da projekat koji je finansirala Banka neće uzrokovati štetu za zemlje sliva. Za potrebe ovog projekta, zemlje sliva biće obavještavane o aktivnostima preko Međunarodne komisije za zaštitu rijeke Dunav (ICPDR), na zahtjev zemalja zajmoprimaca, kako je i dogovoreno na sjednici Komisije za rijeku Savu.

5.2 Pregled ekoloških i socijalnih zahtjeva u Crnoj Gori

5.2.1 Postupak procjene uticaja na životnu sredinu

U Crnoj Gori, postupak za sprovođenje procjene uticaja na životnu sredinu (EIA) regulisan je:

- Zakonom o EIA³⁷,
- Uredbom o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu³⁸

Uredba klasifikuje projekte u dvije grupe (liste):

- Projekti sa Liste 1, za koje je EIA obavezna, i
- Projekti sa Liste 2, za koje nadležni organ državne uprave ili nadležni organ lokalne samouprave odlučuju da li je neophodna izrada elaborata o EIA, u zavisnosti od potencijalno značajnih uticaja na životnu sredinu. Javnost i druge strane moraju biti konsultovani.

³⁷ "Službeni list Crne Gore", br. 75/ 18

³⁸ Službeni list Crne Gore br. 20/07 i 47/13

Zakon o EIA utvrđuje postupak izrade elaborata o EIA za projekte koji mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu. Takođe utvrđuje sadržaj elaborata o EIA, učešće zainteresovanih strana, postupak ocjene elaborata o EIA i davanju saglasnosti, obavještanje drugih država o projektima sa potencijalnim prekograničnim uticajima, nadzoru i druga relevantna pitanja.

U skladu sa zakonom, kompletan postupak EIA obuhvata tri specifična postupka:

- Ispitivanje kao fazu utvrđivanja da li je potrebna EIA;
- Određivanje obuhvata kao fazu utvrđivanja obima i sadržaja EIA;
- Pregled kao fazu pregleda elaborata o EIA da bi se vidjelo da li je sproveden u skladu sa prihvatljivim standardom i u skladu sa zakonskim zahtjevima.

Nadležni organi za EIA su: Agencija za zaštitu prirode i životne sredine za projekte za koje se izdaje građevinska dozvola i jedinica lokalne samouprave (opštine) za projekte za koje se ne izdaje građevinska dozvola a za koje je potrebna prijava građenja. Postupak EIA mora se sprovesti prije izdavanja građevinske dozvole i prije početka bilo kakvih aktivnosti izgradnje.

Postupak pregleda:

1. Investitor podnosi zahtjev nadležnom organu za donošenje odluke o potrebi za EIA.
2. Nadležni organ provjerava da li je podnijeta propisana dokumentacija. Ukoliko je dokumentacija nepotpuna, nadležni organ u roku od tri dana zahtijeva dodatne informacije od investitora i određuje rok za njihovo dostavljanje. Ako podnositelj zahtjeva ne dostavi dodatne informacije, nadležni organ odbija zahtjev kao nepotpun.
3. Nadležni organ mora obavijesti zainteresovane organe, organizacije i javnost o podnijetom zahtjevu u roku od tri dana od dana prijema urednog zahtjeva. Mogu da dostave svoje mišljenje u roku od pet dana.
4. Nadležni organ odlučuje o potrebi izrade elaborata o EIA u roku od četiri dana od dana prijema mišljenja zainteresovanih strana.
5. Nadležni organ obavještava zainteresovane strane o donijetoj odluci.
6. Na usvojene odluke može se podnijeti žalba Ministarstvu ili glavnom administratoru.

Postupak za određivanje obima i sadržaja:

1. Investitor može podnijeti zahtjev za donošenje odluke o obimu i sadržaju elaborata o EIA.
2. Nadležni provjerava potpunost dokumentacije.
3. U roku od tri dana, nadležni organ dostavlja uredan zahtjev Komisiji koju imenuje nadležni organ.
4. Komisija ocjenjuje zahtjev i dostavlja nadležnom organu predlog obima i sadržaja elaborata o EIA u roku od deset dana.
5. Nadležni organ obavještava investitora, zainteresovane organe, organizacije i javnost o predlogu Komisije u roku od pet dana. Oni mogu da dostave svoje mišljenje u roku od dvadeset dana.
6. Nadležni organ donosi odluku o sadržini i obimu elaborata o EIA u roku od pet dana, nakon čega odluku dostavlja investitoru i svim zainteresovanim stranama u roku od tri dana.
7. Na usvojene odluke može se podnijeti žalba Ministarstvu ili glavnom administratoru.

Pregled i davanje saglasnosti na elaborat o EIA:

1. Investitor dostavlja zahtjev za davanje saglasnosti na elaborat o EIA nadležnom organu. U slučaju da je prethodno donijeta odluka o obimu i sadržaju elaborata, investitor podnosi zahtjev u roku od dvije godine od dana pijema konačne odluke o obimu i sadržaju elaborata o EIA.
2. U roku od pet dana, nadležni organ organizuje javnu raspravu i obavještava sve zainteresovane strane.
3. Elaborat o EIA objavljuje se na internet stranici nadležnog organa i na portalu e-Uprave najmanje 10 radnih dana prije javne rasprave.
4. U roku od dva dana od javne rasprave, nadležni organ dostavlja Komisiji elaborat o EIA zajedno sa primjedbama i mišljenjima dobijenim tokom perioda stavljanja na uvid javnosti i javne rasprave.
5. Nakon procjene, Komisija podnosi svoj izveštaj o elaboratu o EIA, sa predlogom njegovog usvajanja ili odbijanja nadležnom organu u roku od 25 dana.
6. Nadležni organ donosi odluku o odobravanju ili odbijanju zahtjeva, dostavlja odluku investitoru i obavještava sve zainteresovane strane.

5.2.2 Propisi u oblasti upravljanja otpadom

*Zakonom o upravljanju otpadom*³⁹ uređuju se vrste i klasifikacija, planiranje upravljanja otpadom, uslovi za sakupljanje otpada, transport, preradu, skladištenje i odlaganje, prava, dužnosti i odgovornosti pravnih i fizičkih lica uključenih u upravljanje otpadom, kao i uslovi i postupci za izdavanje dozvola za upravljanje otpadom.

Proizvođač otpada koji na godišnjem nivou proizvodi više od 200 kg opasnog otpada ili više od 20 tona neopasnog otpada dužan je da sačini plan upravljanja otpadom. Plan sadrži sljedeće:

- Informacije o vrsti, količini i mjestu nastanka pojedinih vrsta otpada na godišnjem nivou, u skladu sa katalogom otpada,
- Period tokom kojeg će se obavljati postupak ili aktivnosti koje kao rezultat imaju proizvodnju otpada,
- Mjere za sprečavanje proizvodnje otpada ili smanjenje količine otpada i negativnog uticaja na životnu sredinu,
- Načine upravljanja otpadom, koji uključuju sakupljanje, privremeno skladištenje (lokacija), transport i obradu otpada.

Pravilnik o klasifikaciji i katalogu otpada⁴⁰ utvrđuje kategorije otpadaka po djelatnostima. U tekstu ispod navedene su neke kategorije otpadaka koje mogu nastati kao rezultat aktivnosti koje su potencijalno uključene u ovaj Projekat.

Tabela11: Otpad koji nastaje aktivnostima koje mogu biti uključene u Projekat

Aktivnost iz koje otpad potiče	Šifra iz Pravilnika
Građevinski otpad i otpad od rušenja (uključujući i iskopano zemljište sa kontaminiranih lokacija)	17
Opštinski otpad (kućni otpad i slični komercijalni i industrijski otpad), uključujući odvojeno sakupljene frakcije	20

5.2.3 Propisi u oblasti vodoprivrede

*Zakonom o vodama*⁴¹ uređuje se pravni status i način integralnog upravljanja vodama, vodnim i priobalnim zemljištem i vodnim objektima, uslovi i način obavljanja vodnih djelatnosti i druga pitanja od značaja za upravljanje vodama i vodnim dobrom.

³⁹ Službeni list Crne Gore br. 64/11 i 39/16

⁴⁰ Službeni list Crne Gore br. 059/13 i 083/16

⁴¹ Službeni list Crne Gore br. 27/2007, 32/2011, 47/2011 48/2015 i 52/2016, 55/16, 02/17.

U slučaju projekta koji obuhvata, npr. izgradnju objekata za zaštitu od poplava, kao i sve druge aktivnosti koje mogu da utiču na količinu i kvalitet voda, moraju se pribaviti sljedeća vodna akta:

- Vodni uslovi (VU), koji propisuju uslove pod kojima će nadležna Uprava za vode omogućiti korišćenje voda. Investitor je dužan da pribavi VU radi izrade tehničke dokumentacije za izgradnju novih ili rekonstrukcije postojećih objekata i izvođenje geoloških istraživanja i drugih radova koji mogu trajno, povremeno ili privremeno uticati na promjene u vodnom režimu. VU prestaju da važe po isteku jedne godine, ako u tom roku nije podniet uredan zahtjev za izdavanje vodne saglasnosti. Ako se u postupku izdavanja VU utvrdi da objekti i radovi ne mogu prouzrokovati promjene u vodnom režimu ili da na njih ne može uticati vodni režim, nadležni organ obavještava investitora da VU nijesu potrebni.
- Vodna saglasnost (VS), koja je neophodna prije izgradnje novih, rekonstrukcije postojećih objekata i postrojenja i izvođenja drugih radova za koje su potrebni VU. VS potvrđuje da je tehnička dokumentacija za objekte i radove u skladu sa VU. VS utvrđuje rok njenog važenja, u zavisnosti od prirode, složenosti i obima izgradnje ili rekonstrukcije objekata i postrojenja ili drugih radova, rok važenja građevinske dozvole (kada je potrebna), kao i ugovorne uslove. Rok važenja VS ne može biti duži od dvije godine.
- Vodna dozvola (VD) potvrđuje da su ispunjeni svi zahtjevi postavljeni u VU, i koji se moraju izdati prije početka korišćenja objekta ili postrojenja (ili prije izdavanja upotrebne dozvole, kada je to potrebno). VD utvrđuje način, uslove i obim korišćenja vode, dozvoljene količine, granične vrijednosti, način i uslove ispuštanja otpadnih voda, način i uslove skladištenja i ispuštanja opasnih i drugih materija koje mogu zagaditi vodu, kao i uslove za druge djelatnosti, odnosno radove kojima se utiče na vodni režim. VD važi najduže do 10 godina.

Vodne akte izdaje Uprava za vode Crne Gore ili jedinica lokalne samouprave u zavisnosti od vrste djelatnosti koje mogu uticati na količinu i kvalitet vode. Na primjer, za regulaciju vodotoka i izgradnju objekata za zaštitu od poplava na vodama od značaja za Crnu Goru, vodne akte izdaje Uprava za vode Crne Gore, a za regulaciju vodotoka i izgradnju objekata za zaštitu od poplava na vodama od lokalnog značaja, vodna akta izdaje jedinica lokalne samouprave.

5.2.4 Građevinski propisi

Novi *Zakon o prostornom planiranju i izgradnji objekata*⁴² donijet je 2017. godine. Zakonom se zahtijevaju urbanističko-tehnički uslovi umjesto građevinske dozvole. Pored toga, umjesto upotrebne dozvole, Zakonom je predviđeno objedinjavanje tehničkog nadzora i stručnog nadzora, koji sistem oslobađa od dvostrukih kontrola. Građevinska dozvola i upotrebna dozvola potrebne su samo za složene inženjerske objekte⁴³.

Međutim, zakonom se od izvođača zahtijeva da posjeduju određenu dokumentaciju o gradilištu, uključujući i Plan o uređenju gradilišta.

5.2.5 Propisi o radnim uslovima

U Crnoj Gori, rad i zaštita i zdravlje na radu uređeni su sljedećim propisima:

Crna Gora	
Zakon o radu ⁴⁴	Uređuje prava i obaveze zaposlenih u okviru ugovora o radu, način i postupak njihovog ostvarivanja, promovisanje zaposlenosti i jačanje fleksibilnosti na tržištu rada, zaključivanje ugovora o radu, radno vrijeme, zaradu, raskid ugovora o radu, prava i obaveze u okviru ugovora o radu i kolektivno pregovaranje. Zakon, između ostalog, uređuje radno vrijeme, odmore i odsustva, opštu zaštitu radnika, zarade, naknade i druga primanja.

⁴²Službeni list Crne Gore br. 064/17, 044/18, 063/18

⁴³ Aktivnosti predviđene ovim Projektom u oblasti rijeke Drine nisu klasifikovane kao složeni inženjerski objekti.

⁴⁴ Službeni list Crne Gore, br. 074/19

Zakon o zaštiti i zdravlju na radu ⁴⁵	Uređuje mjere za podsticanje unapređenja zaštite i zdravlja na radu, mjere koje se odnose na uslove rada i mjere koje se odnose na posebnu zaštitu radnika, prava, obaveze i odgovornosti organizacije, poslodavca i radnika, evidencije, inspekcijski nadzor i kaznene odredbe.
--	--

Ključne odredbe **Zakona o radu** u Crnoj Gori su sljedeće:

- **Ugovori o radu** mogu se zaključiti na **neodređeno ili određeno vrijeme**, skraćeno radno vrijeme, za privremene i povremene poslove, za obavljanje rada pod posebnim uslovima, kao i za rad van prostorija poslodavca (rad od kuće).
- Ovim zakonom **zabranjuje se diskriminacija** u pogledu uslova zapošljavanja i izbora kandidata, obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje, napredovanje na poslu i otkaza ugovora o radu. Trudnoća i porodijsko odsustvo ne mogu biti razlog nezapošljavanja žene niti joj se zbog trudnoće, porođaja ili dojenja može ponuditi ugovor o radu pod nepovoljnim uslovima.
- Zakonom se zabranjuje mobing, uznemiravanje i seksualno uznemiravanje na radu i u vezi sa radom.
- Zakonom se propisuje **minimalna starosna dob za zapošljavanje** od 18 godina za zaključivanje ugovora o radu, izuzev dopuštanja zapošljavanja lica dobi od 15 do 18 godina, uz saglasnost njihovih zakonskih staratelja i na osnovu medicinskog uvjerenja izdatog od strane zdravstvene ustanove, i pod uslovom da dato radno mjesto ne ugrožava zdravlje, moral i obrazovanje maloljetnika.
- **Poslodavac je dužan** da prijavi zaposlenog na penzijsko, invalidsko i zdravstveno osiguranje i osiguranje od nezaposlenosti. Nakon prijave, dužan je da zaposlenom da primjerak prijave u roku od 5 dana od dana izdavanja od stane nadležnog organa.
- **Zaposleni imaju pravo** na zaradu i naknadu zarade tokom odsustva sa rada, kao i na uslove rada koji obezbjeđuju bezbjednost i zaštitu života i zdravlja na radu. Godišnji odmor ne može se zamijeniti novčanom naknadom.
- **Puno radno vrijeme**, po pravilu, iznosi 40 časova sedmično. **Prekovremeni** rad u Crnoj Gori je dozvoljen najviše 10 časova sedmično.
- Zaposleni imaju pravo na **uvećanje** zarade za prekovremeni rad, rad noću i rad tokom praznika.
- Zakon detaljno utvrđuje odmore od rada na koje zaposleni imaju pravo (odmor u toku radnog dana, dnevni, sedmični i godišnji odmor).
- Zakon predviđa da zaposleni koji smatra da mu je poslodavac povrijedio neko njegovo pravo iz rada **može da zahtijeva od poslodavca da mu obezbijedi ostvarivanje tog prava**. Poslodavac je dužan da odgovori na takav zahtjev u roku od 15 dana. Ovim zakonom predviđen je mehanizam **mirnog rješavanja sporova** (od strane Agencije za mirno rješavanje radnih sporova) kao i **pokretanjem postupka pred sudom**.

Ključne odredbe propisa o zaštiti i zdravlje na radu (ZZR) u Crnoj Gori su sljedeće:

- Poslodavci su dužni da obezbijede mjere zaštite sprečavanjem, uklanjanjem i kontrolom rizika na radu i organizovanjem osposobljavanja zaposlenih,
- Poslodavac je dužan da sprovodi mjere zaštite i bira takve radne i proizvodne metode koje će obezbijediti poboljšanje stanja ili viši nivo ZZR,
- Prilikom raspoređivanja zaposlenog na radno mjesto sa posebnim uslovima rada ili sa povećanim rizikom, poslodavac je dužan da uzme u obzir sposobnosti zaposlenih, koje mogu da utiču na njihovu zaštitu i zdravlje.
- Poslodavci su dužni da izvrše osposobljavanje za bezbjedan rad zaposlenih kod zasnivanja radnog odnosa, raspoređivanja na drugo radno mjesto, uvođenja nove tehnologije, uvođenja novih ili zamjene sredstava za rad, promjene procesa rada i ponovnog raspoređivanja na rad poslije odsustvovanja koje je trajalo duže od godinu dana.

⁴⁵Službeni list Crne Gore br. 34/14, 44/18

- Zaposlenima se moraju obezbijediti uslovi rada, sredstva za rad i oprema za ličnu zaštitu koja ne ugrožavaju bezbjednost ili zdravlje zaposlenih i drugih lica,
- Zaposleni su dužni da koriste zaštitnu opremu i da se pridržavaju drugih uputstava vezanih za zaštitu na radu.

6 INSTITUCIONALNA STRUKTURA

6.1 Institucije od značaja za upravljanje vodama

Ključne državne institucije nadležne za upravljanje vodama u Crnoj Gori su Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i Uprava za vode. Tabela 12 daje pregled institucija i njihovih nadležnosti od značaja za ovaj Projekat.

Tabela 12: Institucije od značaja za upravljanje vodama u Crnoj Gori

Institucija	Odgovornosti
Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja	<p>Glavna institucija nadležna za vodnu politiku u Crnoj Gori. Djelokrug i nadležnosti Ministarstva obuhvataju (između ostalog):</p> <ul style="list-style-type: none"> • izradu politike upravljanja vodama, • sistemska rješenja za obezbjeđenje i korišćenje voda, • zaštitu voda od zagađivanja, • uređenje voda i vodotoka i zaštitu od štetnih dejstva voda, • vođenje relevantnih evidencija, • međunarodnu saradnju u okviru nadležnosti Ministarstva, • usklađivanje domaćih propisa sa pravnom tekovinom Evropske unije.
Uprava za vode	<p>U skladu sa Zakonom o vodama⁴⁶, osnovana je Uprava za vode za vršenje operativnih i upravnih poslova u okviru Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja. vrši poslove u oblasti upravljanja vodama, uključujući:</p> <ul style="list-style-type: none"> • obezbjeđenje i sprovođenje mjera i radova na uređenju voda i vodotoka, • zaštitu od štetnog dejstva voda i zaštitu voda od zagađivanja, • obezbjeđenje korišćenja voda, materijala iz vodotoka, vodnog zemljišta i vodnih objekata u državnoj svojini, putem koncesija, zakupa i sl, • upravljanje vodnim objektima za zaštitu od štetnog dejstva vode, • vođenje investitorskih poslova, vršenje stručnog nadzora i kontrolu kvaliteta izvedenih radova, • izdavanje vodnih akata (vodni uslovi, vodne saglasnosti i vodne dozvole), • obračun vodnih naknada, uspostavljanje i vođenje vodnog informacionog sistema, vodnih katastarsa, registra voda od značaja za Crnu Goru i monitoringa prirodnih i drugih pojava radi obezbjeđenja podataka za zaštitu od štetnog dejstva voda, • pripremu stručnih osnova za propise, planove i programe, • utvrđivanje granica vodnog dobra i određivanje statusa javnog vodnog dobra, • zaštitu voda i vodnog zemljišta od protivpravnog prisvajanja i korišćenja, • saradnju sa odgovarajućim međunarodnim organizacijama i institucijama u okviru utvrđenih ovlašćenja.

U skladu sa Zakonom o vodama Crne Gore, jedinice lokalne samouprave nadležne su za značajan dio aktivnosti upravljanja vodama. Ova podjela nadležnosti vrši se prema podjeli voda, što je uređeno pomenutim zakonom, koji vode dijeli u vode od značaja za Crnu Goru i vode od lokalnog značaja. Jedinice lokalne samouprave nadležne su za usvajanje određenih planskih dokumenata i pravnih akata kojima se uređuju pitanja upravljanja vodama na lokalnom nivou (od lokalnog značaja), uključujući upravni i inspekcijski nadzor u okviru njihove nadležnosti.

⁴⁶Službeni list Crne Gore br. 27/2007, 32/2011, 47/2011 48/2015 i 52/2016, 55/16, 02/17.

6.2 Ustanove od značaja za zaštitu životne sredine

Ključne institucije vlade zadužene za zaštitu životne sredine u Crnoj Gori su Ministarstvo održivog razvoja i turizma, kao i Agencija za zaštitu prirode i životne sredine Crne Gore. Tabela 13 daje pregled institucija i njihovih nadležnosti od značaja za ovaj Projekat.

Tabela 13: Institucije od značaja za zaštitu životne sredine u Crnoj Gori

Institucija	Odgovornosti
Ministarstvo održivog razvoja i turizma	<p>Nadležno za:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razvoj politika za urbanističko planiranje, izgradnju, životnu sredinu i održivi razvoj • realizaciju programa i projekata održivog razvoja, • pružanje stručne, organizacione i administrativne podrške Nacionalnom savjetu za održivi razvoj i klimatske promjene, • strateško planiranje prostora i životne sredine, sistem integralne zaštite životne sredine i održivog korišćenja prirodnih resursa, integrisano sprečavanje i kontrola zagađivanja, • organizaciju komunalnih službi, uključujući vodonsabdijevanje i kanalizaciju i prečišćavanje otpadnih voda, • izradu standarda zaštite životne sredine, praćenje stanja životne sredine, • saradnja sa međunarodnim finansijskim institucijama i fondovima EU u projektima zaštite životne sredine i komunalnih usluga, • saradnja sa nevladinim organizacijama, usklađivanje propisa sa pravnom tekovinom EU, • izdavanje građevinskih dozvola.
Agencija za zaštitu prirode i životne sredine ⁴⁷	<p>Nadležna za:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sprovođenje strategija, programa, zakona i propisa u oblasti zaštite životne sredine, • izvršavanje međunarodnih ugovora iz njene nadležnosti, • praćenje stanja zaštite životne sredine i prirode, • prikupljanje i ažuriranje podataka o kvalitetu svih segmenata životne sredine, uključujući vode i izvještavanje nacionalnih i evropskih institucija, • postupak EIA i izdavanje ekoloških saglasnosti.
Ministarstvo unutrašnjih poslova (preko Direktorata za vanredne situacije)	<p>Nadležno za:</p> <ul style="list-style-type: none"> • spostavljanje programa za opremanje i razvijanje sistema zaštite i spašavanja, • pružanje smjernica o upravljanju zaštitom i spasavanjem i predlaganje mjera za zaštitu i spašavanje učesnika, • prikupljanje informacija o prijetnjama, uzrocima i posljedicama vanrednih situacija, • pružanje pomoći u vanrednim situacijama, • upravljanje vanrednim situacijama u skladu sa Direktivom o poplavama 2007/60/EZ.
Institut za javno zdravlje (Ministarstvo zdravlja)	Vrši fizičke i hemijske analize vode i mikrobiološko ispitivanje vode za piće i odgovoran je za kontrolu i praćenje ispravnosti vode za piće.
Ministarstvo saobraćaja i pomorstva	Nadležno za saobraćaj (drumski, željeznički, vazdušni) i pomorstvo u Crnoj Gori.
Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju	Odgovoran za praćenje kvaliteta i količine površinskih i podzemnih voda, prognoziranje poplava i praćenje hidrološke situacije, upozoravanje institucija odgovornih za upravljanje rizicima od poplava.

⁴⁷Osnovana 2008. godine u skladu sa Uredbom o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada javne uprave (Službeni list CG, br. 68/08) a počela sa radom 2009. godine

7 EKOLOŠKA I SOCIJALNA PROCJENA PROJEKTA

7.1 ESS od značaja za Projekat

U tekstu ispod slijedi pregled E&S standarda SB koji se smatraju primjenjivim na SDIP i kratko objašnjenje njihovog značaja.

Tabela 14: ESS koji se smatraju značajnim za SDIP projekat u trenutku ocjenjivanja projekta

ESS		Značaj za SDIP
ESS1	Procjena i upravljanje E&S rizicima i uticajima	Ovaj standard daje smjernice za pripremu E&S instrumenata, uključujući i one koji su pripremljeni za SDIP: (i) OUŽSSP, (ii) PUZS, (iii) OPR (iv) PUR i odgovarajuća procjena rizika za individualne aktivnosti koje se sprovode u okviru projekta.
ESS2	Rad i uslovi rada	Ovaj standard daje smjernice za uspostavljanje dobrog odnosa između zaposlenih i rukovodstva. Primarni rizik u oblasti rada je rizik od neformalnog rada. Rizici neplaćenog i slabo plaćenog rada, preopterećenja poslom, loših uslova zapošljavanja, odsustvo mjera zaštite i zdravlja na radu, i uskraćivanje pristupa socijalnom, penzijskom ili zdravstvenom osiguranju povezani su sa neformalnim radom. Izrađena je kontrolna lista za pregled i usaglašenost u oblasti rada i postupci za monitoring i evaluaciju, koji će se kao obavezni uključiti u tendersku dokumentaciju i koji obezbjeđuju usaglašenost trećih lica, to jest, različitih izvođača sa zahtjevima ESS2.
ESS3	Efikasnost upotrebe resursa, sprečavanje zagađenja i upravljanje zagađenjem	Ovim standardom utvrđuju se zahtjevi za rješavanje efikasnosti resursa i sprečavanje zagađenja i upravljanje zagađenjem tokom trajanja projekta. S obzirom na to da većina aktivnosti obuhvata građevinske radove, glavni rizik je da Izvođači radova neće biti upoznati sa najboljim praksama za izbjegavanje ili umanjivanje zagađenja od projektnih aktivnosti ili izbjegavanje ili umanjivanje štetnih posljedice po zdravlje ljudi i životnu sredinu. Poseban PUŽSSP za predmetnu lokaciju će izvođačima radova davati smjernice za sprovođenje primjerenih mjera sprečavanja zagađenja i upravljanja zagađenjem.
ESS4	Zaštita zdravlja i bezbjednosti zajednice	Ovaj ESS utvrđuje uslove za izbjegavanje ili svođenje na najmanju moguću mjeru izloženosti zajednice rizicima povezanim sa bezbjednošću saobraćaja i bezbjednošću na putevima, sa bolestima i opasnim materijalima, kao i za uspostavljanje mjera u slučajevima vanrednih situacija. Radovi čija se realizacija očekuje u okviru ovog projekta uglavnom će se izvoditi u udaljenim ili oblastima sa ograničenim pristupom i neće koristiti ili proizvoditi opasne materije i otpad. Glavni rizik povezan sa projektom odnosi se na zaštitu i zdravlje zaposlenih kojima se bavi ESS2.
ESS5	Otkup zemljišta, ograničenja upotrebe zemljišta i prinudno raseljavanje	Ovaj ESS daje smjernice za postupke kojima se izbjegava ili sprovodi nedobrovoljno raseljavanje i ekonomsko raseljavanje sa najmanjim mogućim uticajima. SDIP uključuje mogućnost otkupa zemljišta i ekonomskog raseljavanja. Da bi se rizik sveo na najmanju moguću mjeru, na nivou projekta izrađen je odgovarajući OPR, dok će se, po potrebi, izraditi poseban APR za predmetnu lokaciju. Glavni rizik povezan je sa primjerenim sprovođenjem OPR.
ESS6	Zaštita biodiverziteta i održivo upravljanje prirodnim resursima	Projektna oblast obuhvata cijelu državu, što uključuje nekoliko nacionalno i međunarodno priznatih prirodnih i kritičnih staništa, zaštićenih područja, močvarna zemljišta i Ramsar lokacije, kao i stotine lokalno određenih lokacija prirode. Za sve aktivnosti biće procijenjeni relevantni rizici, a primjenjivaće se hijerarhija ublažavanja. Izrada posebnih PUŽSSP za predmetne lokacije razmatraće se tokom postupka pregleda i izdavanja saglasnosti. Pregled u pogledu zaštite životne sredine obezbijediće da nijedna aktivnost sa potencijalno negativnim uticajima ne bude prihvatljiva za finansiranje u prirodnim ili kritičnim staništima. U slučaju da se aktivnosti finansiraju iz projekta a sprovode u modifikovanim staništima, na nivou

		projekta će se predstaviti zahtjevi za izbjegavanje ili svođenje na najmanju moguću mjeru uticaja na biodiverzitet i sprovođenje mjera ublažavanja, po potrebi.
ESS8	Kulturna baština	Informacije koje su dostupne u fazi ocjenjivanja projekta ukazuju da je malo vjerovatno da će biti bilo kakve interakcije između građevinskih radova sa poznatim kulturnim nasljeđem. U slučaju pronalaženja kulturnog nasljeđa u toku radova, to pitanje riješiće Zajmoprimac, uzimajući u obzir domaće zakonske zahtjeve koji su u potpunosti usaglašeni sa UNESCO i dobrom međunarodnom praksom.
ESS10	Uključivanje zainteresovanih strana i informisanje	Ovaj ESS daje smjernice za uključivanje relevantnih zainteresovanih strana u projekat. U skladu sa zahtjevima ovog ESS, za ovaj projekat je izrađen Plan angažovanja zainteresovanih strana, uključujući i mehanizam za žalbu. Glavni rizik povezan je sa primjerenim sprovođenjem PUZS.

7.2 Preliminarno identifikovanje potencijalnih E&S uticaja sa predloženim mjerama ublažavanja

Predložene komponente i podkomponente SDIP koje će se sprovesti u Fazi I SDIP u Crnoj Gori ukratko su opisane u tabeli ispod.

Tabela 15: Opis komponenti projekta

Komponenta	Podkomponenta	Opis podkomponente
Komponenta 2: Integrisano upravljanje i razvoj koridora rijeke Drine	Podkomponenta 2.2 Integrisani razvoj sliva gornjeg toka Drine u Crnoj Gori	Ovim projektom finansiraće se bolji razvoj upravljanja vodama slivova rijeka Lim i Grnčar u Crnoj Gori. Ova aktivnost finansiraće radove na zaštiti od poplava, mjere drenaže i navodnjavanja. Priprema projekata za ove investicije i rješenja je u toku u okviru GEF-SCCF projekta za Drinu koji je u toku.
Komponenta 3: Priprema i upravljanje projektom	Podkomponenta 3.1: Priprema projekta.	Priprema projektne dokumentacije za fazu II programa, uključujući i procjenu E&S rizika.
	Podkomponenta 3.2: Institucionalno jačanje i upravljanje projektima	JIP i upravljanje projektom, Faza I Troškovi implementacije i operativni troškovi, Faza I

Očekuje se da će **Podkomponenta 2.2 Komponente 2** imati negativne E&S uticaje u fazi prije i u toku izgradnje.

U fazi prije izgradnje, uticaj otkupa zemljišta može da predstavlja problem za jedan broj projekata.

U fazi izgradnje, E&S uticaju predstavljaju direktnu posljedicu prisustva ljudi i radova izgradnje/rekonstrukcije/odnošenja na lokacijama, kao što su postavljanje nasipa i gabiona kao mjera za sprečavanje poplava, stabilizacija odrona, čišćenje i uređenje rječnih korita, itd. Zagađenje koje se javlja u fazi gradnje, rekonstrukcije, sanacije i/ili popravke je lokalno, privremenog i ograničenog intenziteta, iako može da izazove posljedice u slučaju kvarova. Međutim, ne očekuje se značajan uticaj na životnu sredinu i lokalno stanovništvo. Ne očekuje se prekoračenje dozvoljenih koncentracija polutanata u vazduhu, zemljištu ili vodi, jer će se radovi odvijati u skladu sa najboljim praksama i u skladu sa zakonskim zahtjevima, uz prapratne, utvrđene mjere ublažavanja (gde je to potrebno) iz PUŽSSP/EIA koji će se izraditi za svaki podprojekat prije njegovog sprovođenja. Implementacija PUŽSSP će svesti na najmanju moguću mjeru i spriječiti utvrđene negativne posljedice, kroz niz specifičnih zahtjeva za ublažavanje i praćenje životne sredine koje treba da poštuju izvođač i/ili odgovorne strane (tokom implementacije i rada).

Ne očekuje se da **podkomponente 3.2 i 3.1 komponenta 3** imaju negativne posljedice po životnu sredinu, s obzirom na to da ova faza uključuje pripremu idejnog ili glavnog projekta radova koji će se izvesti, kao i planove

i elaborate, kao i aktivnosti izgradnje institucionalnih kapaciteta. Ne očekuju se ni uticaji u smislu otkupa zemljišta u ovoj fazi. Ukupni uticaj se smatra veoma pozitivnim jer je cilj SDIP da se unaprijedi regionalna ekonomska integracija i rast jačanjem kapaciteta za integrisano upravljanje i razvoj rječnog sliva. Iz tog razloga, komponenta 3 je isključena iz dalje procjene u ovom dokumentu.

Pregled **početne E&S procjene za podkomponentu 2.2** sa preliminarnim mjerama ublažavanja i zahtjevima za monitoring dat je u Tabela 16. Početna procjena data je na opštem („generičkom“) nivou i zasniva se na onom nivou podprojektnih informacija koje su bile poznate u vrijeme izrade ovog dokumenta - u oktobru 2019. godine.

Ova tabela daje i preliminarnu procjenu rizika za svaku podkomponentu, na osnovu dva faktora:

- Vjerovatnoća - koliko je vjerovatan negativan uticaj: malo, umjereno, veoma.
- Intenziteta posljedica (štetnost) - koliko štete može nanijeti negativan uticaj: manju, umjerenu, značajnu.

Za procjenjivanje nivoa rizika koristi se sljedeća matrica:

Vjerovatnoća:	Obim posljedica		
	Minor	Umjeren	Značajan
Nizak	Mali rizik	Mali rizik	Umjeren rizik
Umjeren	Mali rizik	Umjeren rizik	Veliki rizik
Visok	Umjeren rizik	Veliki rizik	Veliki rizik

Za potrebe ovog projekta pripremljen je generički PUŽSSP i dat u Prilogu B ovog OUŽSSP. Generički PUŽSSP predviđa mjere ublažavanja i strukturu praćenja građevinskih radova. Pored toga, moraju se poštovati i zakonski zahtjevi o potrebi za procjenom uticaja na životnu sredinu projekta koji obuhvata radove i/ili za analizom životne sredine (tražiće se mišljenje o potrebi obavljanja EIA, gdje je to primjenjivo i potrebno), kao i pribaviti odgovarajuće dozvole.

Tabela 16: Preliminarna identifikacija ekoloških i socijalnih uticaja predloženih podprojekata

NAZIV KOMP., PODKOMP, I POVEZANIH PODPROJEKATA		OPIS AKTIVNOSTI	PRELIMINARNA PROCJENA UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU I SOCIJALNOG UTICAJA	MJERE UBLAŽAVANJA I MONITORING
KOMPONENTA 2: INTEGRISANO UPRAVLJANJE I RAZVOJ EKOLOŠKIH VRIJEDNOSTI DUŽ KORIDORA RIJEKE DRINE				
Podkomponenta 2.2: Integrirani razvoj slivnog područja rijeke Lim				
a)	Regulacija rijeke Lim od Lukinog Vira do mjesta ulivanja Krastice (Opština Andrijevica)	Aktivnosti potrebne za zaštitu od poplava, stabilizaciju obala, radovi na drenaži i uređenju rijeka i upravljanje akumulacijama u koridoru rijeke Drine. Ova podkomponenta finansiraće odabrane prioritetne investicije u skladu sa ciljem razvoja projekta, uključujući i sve dodatne elaborate koji mogu biti potrebni.	<p>Uticaji: <i>U fazi prije izgradnje</i>, uočeni socijalni uticaji odnose se na mogući otkup zemljišta na lokacijama izvođenja radova. <i>U fazi izgradnje</i>, socijalni uticaji se uglavnom odnose na zdravlje i bezbjednost zajednice tokom izgradnje; manji negativni uticaj može se očekivati zbog prisustva ljudi i prirode građevinskih radova na lokaciji, koje su ograničene na lokaciju radova ili neposrednu okolinu. Ne očekuje se veliki priliv radnika iz drugih zajednica. Regulacija rječnog korita i moguća potreba za stabilizacijom aktivnih klizišta mogu imati određeni uticaj na životnu sredinu/vodne resurse tokom izgradnje/rekonstrukcije i uklanjanja materijala. Analize koje treba uraditi treba da obezbijede najbolje dostupne materijale za sakupljanje i separaciju otpada; uticaj transportne mehanizacije na gradilište; buka tokom izgradnje; otpad, buka, prljavština i prašina na lokaciji i prilaznim putevima. <i>U fazi rada</i> očekivani uticaji povezani su uglavnom sa održavanjem ovih objekata i imaju sličan uticaj na životnu sredinu kao građevinski radovi iz razloga što uključuju prisustvo radnika i mehanizacije na predmetnoj lokaciji.</p> <p>Vjerovatnoća: Umjeren Obim posljedica: Umjeren PROCJENA: UMJEREN RIZIK</p>	<p>Mjere ublažavanja: izrađeni generički PUŽSSP daje opšte mjere za ublažavanje uticaja i strukturu praćenja građevinskih radova, i/ili analize koje bi se mogle izvršiti u okviru implementacije projekata.</p> <p>Izvođači radova moraju poštovati postupke bezbjednosti tokom građevinskih radova i uklanjanja objekata; najbolje građevinske prakse u pogledu upravljanja i odlaganja otpada, održavanja opreme tokom izgradnje, materijala koji se koriste, provjerena transportna vozila; nivo buke će biti kontrolisan u kontinuitetu a sprovedene aktivnosti će biti kontrolisane da bi se izbjegle prekomjerne smetnje kao što je to propisano u generičkom PUŽSSP.</p> <p>U okviru dubinske analize prilikom primjene PUŽSSP, provjeriće se vlasništvo nad zemljištem. U slučaju da se identifikuju prava privatne svojine nad zemljištem, ta prava biće obeštćena, prema potrebi u okviru OPR, vodeći</p>
b)	Regulacija rijeke Lim na lokaciji Ulotina (Opština Andrijevica)			
c)	Regulacija rijeke Lim na lokaciji Zorići (Opština Andrijevica)			
d)	Regulacija rijeke Lim na lokaciji Berane-urbano područje (zona) (Opština Berane)			
e)	Regulacija rijeke Lim od ušća Kaludarske rijeke do Trepče (Opština Berane)			
f)	Regulacija rijeke Lim od Metanjca do Strijtanice i Bistrice u području ušća (Opština Bijelo Polje)			
g)	Regulacija rijeke Lim uzvodno od Zatona (Opština Bijelo Polje)			
h)	Sanacija lijeve obale Lima na potezu od vatrogasne stanice do Limske ulice (Opština Bijelo Polje)			
i)	Regulacija rijeke Lim od ušća Ljuče do mosta (Opština Gusinje)			
j)	Regulacija rijeke Grnčar uzvodno od gradskog područja (zone) do državne granice (Opština Gusinje)			

NAZIV KOMP., PODKOMP, I POVEZANIH PODPROJEKATA		OPIS AKTIVNOSTI	PRELIMINARNA PROCJENA UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU I SOCIJALNOG UTICAJA	MJERE UBLAŽAVANJA I MONITORING
k)	Regulacija rijeke Lim na lokaciji Murino (Opština Plav)			računa o nasljeđu prava korišćenja. Biće izrađen posebni akcioni plan za raseljavanje u okviru projekta kao bi se ovaj uticaj ublažio. Monitoring: Od strane organa za implementaciju
l)	Regulacija rijeke Lim na lokaciji Novšići (Opština Plav)			
m)	Regulacija rijeke Lim na lokaciji Brezojevice (Opština Plav)			

7.3 Ekološki i socijalni zahtjevi

S obzirom na to da SDIP obuhvata niz podprojekata koji će biti identifikovani, pripremljeni i sprovedeni tokom projekta, u skladu sa E&S zahtjevima SB opisanim u ESS 1 - Procjena i upravljanje E&S rizicima i uticajima, JIP će procijeniti E&S uticaj svake podkomponente i povezanih podprojekata pomoću ovog OUŽSSP.

Za svaki pojedinačni podprojekat, JIP će pripremiti ESIA ili PUŽSSP uz pomoć smjernica datih u ovom OUŽSSP. Odabir E&S instrumenta zasnivaće se na postupku provjere i utvrđenih E&S rizika podprojekta, kako slijedi:

- za podprojekte „visokog“ rizika, izradiće se ESIA u skladu sa ovim OUŽSSP i odredbama utvrđenim u ESS1 i ESF,
- za podprojekte „umjerenog“ i „niskog“ rizika, procjena će biti izvršena u skladu sa nacionalnim ekološkim zahtjevima i uključivaće izradu posebnog PUŽSSP za predmetnu lokaciju u skladu sa ovim OUŽSSP.

Preliminarna E&S procjena prikazana u Tabela 16 ukazuje da, za sada, rizik nijedne od projektnih aktivnosti nije ocjenjen kao visok.

Tabela 17 daje pregled aktivnosti koje će biti sprovedene okviru Komponente 2 u odnosu na E&S zahtjeve SB i nacionalne zahtjeve koje je potrebno ispoštovati u postupku odobravanja projekta. Svi nacionalni zahtjevi proizilaze iz zakonskih zahtjeva u oblasti zaštite životne sredine, upravljanja vodama i prostornog planiranja i izgradnje koji su prethodno detaljno opisani u Poglavlju 5.2 Pregled ekoloških i socijalnih zahtjeva u Crnoj Gori .

Tabela 17: Ekološki i socijalni zahtjevi za Fazu I Programa

Vrsta aktivnosti	Zahtjevi SB		Nacionalni zahtjevi		
	Kategorija prema SB	Instrument za procjenu životne sredine	Zaštita životne sredine	Upravljanje vodama	Prostorno planiranje i izgradnja
Zaštita od poplava, drenaža i navodnjavanje u slivovima rijeka Lim i Grnčar u Crnoj Gori	Umjeren rizik	ESIA ili poseban PUŽSSP za predmetnu lokaciju, u zavisnosti od vrste i lokacije projekta	Za izgradnju objekata za zaštitu od poplava potrebna je EIA na osnovu koje ministarstvo odlučuje o neophodnosti izrade kompletne EIA i na kraju izdaje saglasnost o elaboratu o EIA. Napomena: Iako druge vrste radova ne zahtijevaju procjenu uticaja na životnu sredinu, odluku o potrebi pokretanja postupka EIA donose nadležni nacionalni organ.	Vodoprivredni akti	Dozvole za izgradnju objekata

U slučaju da Zajmoprimac predloži druge vrste aktivnosti koje se ne pominju u tabeli iznad, odluka o finansiranju tih aktivnosti donijće se u saradnji sa Bankom a na osnovu kategorizacije projekta i odgovarajuće temeljne analize.

7.4 Postupak ekoloških i socijalnih provjera (korak po korak)

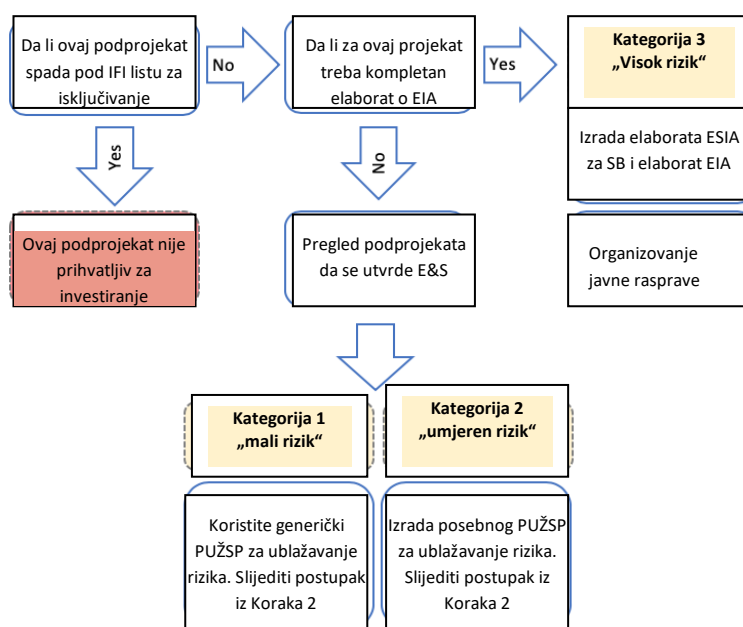
Za buduće sprovođenje podkomponenti i sa njima povezanih podprojekata potrebno je preduzeti sljedeće korake u vezi sa postupkom E&S procjene:

1. korak: Potvrditi preliminarno utvrđeni rizik projekta i sprovesti E&S procjenu u skladu sa zahtjevima SB

a) Za podprojekte visokog rizika⁴⁸, izrada **ESIA elaborata** u skladu sa zahtjevima ESS1, uzimajući u obzir sve relevantne zahtjeve ESS (vidjeti poglavlje 7.1 ESS od značaja za Projekat). Okvirni prikaz ESIA dat je u Prilogu B.

b) za podprojekte „umjerenog“ i „niskog“ rizika, izraditi **poseban PUŽSSP za predmetnu lokaciju** u skladu sa zahtjevima ESS1 i uzimajući u obzir sve zahtjeve relevantnih ESS. Okvirni prikaz PUŽSSP dat je u Prilogu C.

Svaka upitna procjena rizika projekta podliježe preispitivanju i uputstvima tima Svjetske banke nakon postupka opisanog u Slika 5i uzimajući u obzir sve relevantne zahtjeve ESS (npr. aktivnosti u staništima, zaštićenim zonama ili osjetljivim oblastima obuhvaćene su odredbama ESS6).

Slika 5: Dubinska procjena podprojekata

U skladu sa preliminarnom procjenom rizika, preduzeće se sljedeće radnje:

Vrsta aktivnosti	Radnje koje treba preduzeti	Rezultat radnje
Zaštita od poplava, drenaža i navodnjavanje u slivovima rijeka Lim i Grnčar u Crnoj Gori	Izrada ESIA ili posebnog PUŽSSP za predmetnu lokaciju (u zavisnosti od kategorizacije i zahtjeva domaćeg postupka izdavanja dozvola) i da praćenje uputstava o objavljivanju i konsultacijama. ESIA ili posebni PUŽSSP za predmetnu lokaciju obuhvataju odjeljke koji se odnose na sve važeće ESS.	Tenderska dokumentacija obuhvata zahtjeve SB za ublažavanje E&S uticaja i monitoring.

⁴⁸ Potpuna definicija kategorija projekata prikazana je u Ekološkoj i socijalnoj direktivi Svjetske banke za finansiranje investicionih projekata, Odsjek III, Dio C, pasusi 1-8

Pored toga, JIP će:

- U slučaju da se identifikuju pitanja otkupa zemljišta, pripremiti poseban plan raseljavanja za predmetnu lokaciju u skladu sa uputstvom iz Okvira za raseljavanje koji je izrađen za SDIP projekat,
- sprovesti izrađeni postupak Upravljanja radom i ažurirati ga po potrebi,
- preduzeti mjere uključivanja zainteresovanih strana i objaviti odgovarajuće informacije u skladu sa Planom angažovanja zainteresovanih strana izrađenim za SDIP projekat,
- pratiti i izvještavati o E&S rezultatima SDIP projekta u odnosu na posebne OUŽSSP, OPR, PUZS i PUR izrađene za program.

2. korak: Izrada procjene uticaja na životnu sredine u skladu sa nacionalnim zahtjevima

Za podprojekte zaštite od poplava, izvršiti procjenu uticaja na životnu sredinu kao što je objašnjeno u Poglavlju 5.2.1 Postupak procjene uticaja na životnu sredinu i pribaviti saglasnost na elaborat o EIA.

Ukoliko procjena ukaže da podprojekat nosi visok rizik i da zahtijeva izradu ESIA u skladu sa standardima SB (korak 1), elaborat o ESIA SB može se koristiti u nacionalnom postupku izrade EIA (ako je to potrebno).

Za podprojekte za koje Banka zahtijeva izradu posebnog PUŽSSP-a za predmetnu lokaciju, zahtjevi PUŽSSP-a će biti integrisani u dokumentaciju o životnoj sredini koja je dostavljena nadležnim organima.

3. korak: Organizovati konsultacije sa zainteresovanim stranama na lokaciji koja je najbliža lokaciji sprovođenja projekta u skladu sa zahtjevima PUZS koji je izrađen za SDIP. Ukoliko podprojekti zahtijevaju izradu EIA koji se zahtijeva i koji je uređen domaćim propisima, takav postupak obuhvata i uključivanje, javne rasprave i javno objavljivanje elaborata na način koji je propisan domaćim zakonima (komentari na javni dokument evidentirani a odgovore daje institucija/organizacija odgovorna za izradu EIA). Obezbijediti da javna rasprava budu u skladu i sa zahtjevima SB i PUZS Za određene aktivnosti, odluku o potrebi vršenja postupka EIA zahtijeva nadležni državni organ.

4. korak: (ako je potrebno i gdje je to potrebno) Pribaviti različite dozvole i saglasnosti

- *Vodoprivredni akti* u skladu sa zahtjevima Zakona o vodama, kao što je opisano u Poglavlju 5.2.3
- *Građevinski akti* u skladu sa zahtjevima Zakona o prostornom planiranju i izgradnji objekata, kao što je opisano u Poglavlju 5.2.4.

7.5 Upravljanje radom

Poglavlje 5.1 Zahtjevi Svjetske banke daje opis kategorizacije rada za projekte koje finansira SB. U skladu sa takvom kategorizacijom, radnici na projektu su:

- **Neposredno zaposleni radnici** (zaposleni Ministarstva uključeni u projekat (državni službenici) i eksterni konsultanti za pitanja E&S, koji će biti angažovani za potrebe Projekta)
- **Zaposleni pod ugovorom** (radnici preduzeća koja će pružati usluge u okviru Komponente 2, kao što su regulacija rijeka, sanacija nasipa za zaštitu od poplava, mjere drenaže i navodnjavanja). Izvođači radova (preduzeća koje će pružati usluge) bili bi dužni da poštuju važeće propise o radu i zaštite i zdravlja na radu i zahtjeve propisane ovim Okvirom.

U skladu sa zahtjevima SB, postupak upravljanja radom izrađen je kao poseban dokument. Cilj ovog postupka je da se obezbijedi pravično postupanje prema radnicima, kao i bezbjedni i zdravi uslovi rada.

Usaglašenost upravljanja radom izvođača sa zahtjevima domaćih propisa u pogledu rada i zaštite na radu pratiće se kao što je opisano u *Poglavlju 7.6 Monitoring i izvještavanje*. U slučaju da se na osnovu takvih izvještaja ili mehanizama za pritužbe utvrde nepravilnosti, JIP bi obavijestila nadležnu Inspekciju rada.

7.6 Monitoring i izvještavanje

JIP će pratiti implementaciju ovog Okvira, kako na nivou Programa, tako i na nivou pojedinačnog podprojekta. JIP će obezbijediti da su zahtjevi za poseban PUŽSSP za predmetnu lokaciju i ekološke dozvole uključeni u zahtjeve za poslodavca. U okviru svojih uobičajenih aktivnosti praćenja, vršiće monitoring (uključujući i monitoring na licu mjesta, po potrebi) kako bi obezbijedio da izvođači postupaju u skladu sa svojim ugovornim obavezama.

Odgovornost je Izvođača da obezbijedi pravilno izvršavanje radova, u skladu sa propisanim mjerama i u skladu sa domaćim i međunarodnim standardima. Stoga, Izvođač treba da imenuje lice odgovorno za zaštitu životne sredine (dipl. inženjer zaštite životne sredine) koje posjeduje odgovarajuće iskustvo i koje će biti odgovorno za sprovođenje svih zahtjeva u pogledu zaštite životne sredine i implementacije PUŽSSP. Imenovano odgovorno lice će obezbijediti usaglašenost sa ekološkim standardima i odgovorno je za zaštitu životne sredine u skladu sa PUŽSSP, u skladu sa jasno definisanim zadacima i odgovornostima, koji, između ostalog, uključuju: da se radovi obavljaju u skladu sa dobrim praksama izgradnje, da se otpadom na primjeren način upravlja na gradilištu, da se o pitanjima u vezi sa zaštitom životne sredine obavještava nadzorni organ i lokalna zajednica. Nadzor nad svim radovima vrši imenovani nadzorni organ, koji kontroliše da li se aktivnosti odvijaju u skladu sa planom upravljanja zaštitom životne sredine. Posebne PUŽSSP za predmetne lokacije za prioritetne investicije izradiće kvalifikovani stručnjaci. Oni će biti odgovorni i za početnu dokumentaciju za ispitivanje životne sredine, kontrolne liste i ostalu dokumentaciju vezanu za životnu sredinu tokom sprovođenja Programa. U svakoj JIP, za ovaj postupak biće zadužen specijalista za zaštitu životne sredine, kao i za praćenje i izvještavanje o zaštiti životne sredine. U Operativnom priručniku Projekta u potpunosti će biti precizirani detalji ovakve organizacije.

Usaglašenost upravljanja radom izvođača sa zahtjevima domaćih propisa u o radu i zaštite na radu pratiće se na osnovu polugodišnjih izvještaja o usaglašenosti uslova rada sa ESS 2, koje će izvođači podnositi JIP i Konsultantu za nadzor (spoljni konsultant). U Prilogu PUR dat je obrazac izvještaja.

JIP će uspostaviti i voditi evidenciju o informisanju i uključivanju svih zainteresovanih strana u skladu sa PUZS.

JIP će redovno izvještavati SB o kontroli podprojekata, odobravanju i rezultatima monitoringa.

8 POSTUPAK JAVNE RASPRAVE

Standard Svjetske banke o uključivanju zainteresovanih strana i informisanju 10 (ESS10) prepoznaje značaj otvorene i transparentne uključenosti između Zajmoprimca i zainteresovanih strana u projektu kao elementa od suštinskog značaja za dobru međunarodnu praksu. Djelotvorno uključivanje zainteresovanih strana može da unaprijedi ekonomsku i socijalnu održivost projekata, dovede do bolje prihvaćenosti projekta i dati značajan doprinos uspješnoj izradi i sprovođenju projekta.

U skladu sa zahtjevima Svjetske banke, uključivanje zainteresovanih strana je inkluzivni postupak koji se sprovodi tokom cijelog perioda trajanja projekta, i najuspješniji je ako se započne u ranoj fazi razvoja projekta. Uključivanje treba početi što je ranije moguće tokom faze pripreme projekta, jer pravovremena identifikacija i konsultovanje zainteresovanih strana omogućava da se stavovi i mišljenja ovih grupa uzmu u obzir tokom izrade i sprovođenja projekta.

U skladu sa ovim zahtjevima, skup dokumenata kojim će se voditi dalja dubinska analiza ekoloških i socijalnih pitanja tokom implementacije podprojekata na osnovu Okvira za ekonomska i socijalna pitanja Svjetske banke iz 2018. godine, uključuju

- Okvir ekološkog i socijalnog upravljanja (ESMF)
- Plan obaveza za životnu sredinu i socijalna pitanja (ESCP)
- Plan uključivanja zainteresovanih strana (SEP)
- Okvir za politiku raseljavanja (RFP), i
- Plan upravljanja radom (LMP).

i predstavljeni su javnosti 30. decembra 2019. godine na internet stranici Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja (link: <http://www.minpolj.gov.me/vijesti/219348/Poziv-an-javnu-raspravu-o.html>).

Na dan 20. januara 2020. godine, Ministarstvo je najavilo da će se javna rasprava održati 24. januara 2020. godine u Opštini Bijelo Polje (link: http://www.minpolj.gov.me/rubrike/Javne_rasprave/219714/Poziv-za-ucesce-na-javnu-raspravu.html).

Zapisnik sa javne rasprave uz listu učesnika i fotografije dat je u prilogu D.

ESMF je ažuriran, tako da su ishodi postupka konsultovanja javnosti uključeni u dokument.

PRILOZI

A	Generički plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima Projekta
B	Indikativni prikaz ESIA
C	Indikativni pregled posebnog PUŽSSP za predmetnu lokaciju
D	Zapisnici sa javnih rasprava

A. Generički plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima Projekta

Projekat Faza / Aktivnosti	Mogući Životna sredina Uticaji	Mjere ublažavanja	Monitoring parametri	Odgovoran Organ
Faza izgradnje				
Mobilizacija/privremeni objekti/ Izgradnja/ Demobilizacija	<p>Opšti uslovi lokacije i obavještenja o bezbjednosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obavještenje o javnoj i opštoj bezbjednosti lokacije 	<ul style="list-style-type: none"> • Lokalne građevinske i ekološke inspekcije i • zajednice su obaviještene o predstojećim aktivnostima • Javnost je informisana o radovima putem odgovarajućih • obavještenja u medijima i/ili na javno dostupnim lokacijama (uključujući i lokaciju izvođenja radova) • Za izgradnju i/ili sanaciju pribavljene su sve dozvole koje se zahtijevaju propisima • Izvođače je formalno saglasan da će se svi radovi izvršiti na bezbjedan i disciplinovan način tako da se na najmanju mjeru svede uticaj na stanovništvo u okolini i na životnu sredinu. • Oprema za ličnu zaštitu zaposlenih (OLZ) mora biti u skladu sa dobrom međunarodnom praksom (uvijek šljem, po potrebi maske i zaštitne naočare, pojasevi i zaštitne cipele) • Postavljanje odgovarajućih znakova na lokacijama obavijestice radnike o ključnim pravilima i propisima koje moraju 	<ul style="list-style-type: none"> • Vode arhivu pisanih obavještenja, lokalnih dozvola i saglasnosti, i/ili medijskih najava, novinske isječke • Imaju nadzornika koji obezbjeđuje korišćenje OLZ • Imaju nadzornika za vizuelni pregled primjerenih oznaka 	<ul style="list-style-type: none"> • Nadzornik gradilišta • JIP • Izvođač građevinskih radova

Projekat Faza / Aktivnosti	Mogući Životna sredina Uticaji	Mjere ublažavanja	Monitoring parametri	Odgovoran Organ
		<p>da poštuju i kontakt brojevima za hitne slučajeve</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obezbeđuju medicinske usluge na licu mjesta i sredstva za svaki hitan slučaj, kroz institucionalne i administrativne dogovore sa lokalnom zdravstvenom institucijom • Obezbeđuju pijaću vodu i sanitarije za građevinske radnike 		
Mobilizacija/privremeni objekti/ Izgradnja/Demobilizacija	Snabdijevanje materijalom			
	<ul style="list-style-type: none"> • Posredan uticaj na životnu sredinu nabavkom materijala od nelicenciranih preduzeća • Korišćenje pozajmišta za materijal 	<ul style="list-style-type: none"> • Nabavka materijala sa ovlašćenih i licenciranih lokacija • Nakon zatvaranja, pozajmišta će biti u potpunosti sanirana 	<ul style="list-style-type: none"> • Uvid u ugovore sa dobavljačima • Inspeksijska kontrola pozajmišta nakon zatvaranja 	<ul style="list-style-type: none"> • Nadzornik gradilišta • JIP • Izvođač građevinskih radova • Nadzornik gradilišta • JIP
Mobilizacija/privremeni objekti/ Izgradnja/Demobilizacija	Bezbednost saobraćaja i pješaka			
	<ul style="list-style-type: none"> • Pojačan saobraćaj u blizini magistralnih/lokalnih puteva zbog velike mehanizacije/kretanja vozila/radova • Ograničen javni pristup lokaciji gdje se izvode građevinski radovi 	<ul style="list-style-type: none"> • Napraviti raspored kretanja vozila tokom slabije prometnih časova u toku dana ili noću. • Obezbijediti pomoćne radnike za saobraćaj/radnike za signalizaciju zastavama, saobraćajne znakove koji će pomoći da se osigura slobodan i bezbedan protok saobraćaja • Održavanje i popravljanje privremenih alternativnih puteva za vozila i pješake • Odrediti alternativni put za pješake i/ili vozila u koordinaciji sa opštinskim organima ili osigurati bezbedan prolaz kroz gradilište 	<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje saobraćajnih znakova • Primljene su žalbe javnosti • Nastanak saobraćajnih gužvi • Primljene su žalbe javnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvođač radova

Projekat Faza / Aktivnosti	Mogući Životna sredina Uticaji	Mjere ublažavanja	Monitoring parametri	Odgovoran Organ
	Kvalitet vazduha - suzbijanje pojave prašine i buke			
	<ul style="list-style-type: none"> • Emisija gasova i čestica iz vozila, opreme i generatora 	<ul style="list-style-type: none"> • Redovno održavanje opreme • Izvođač radova da dostavi dokaz o usaglašenosti sa standardima emisija u okviru postupka godišnje registracije vozila 	<ul style="list-style-type: none"> • Prisustvo crnog dima iz građevinskih vozila • Atesti 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvođač radova • _____
	<ul style="list-style-type: none"> • Kretanje vozila na način kojim se smanjuje podizanje prašine na neasfaltiranim putevima i tokom građevinskih radova 	<ul style="list-style-type: none"> • Kvašenje prostora oko izvora prašine kako bi se na najmanju mjeru umanjila neugodnost za obližnje stanovnike • Kontrola brzine vožnje kako bi se smanjilo podizanje prašine sa puta 	<ul style="list-style-type: none"> • Primljene su žalbe javnosti • Opšta zapažanja 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvođač radova
Mobilizacija/privremeni objekti/ Izgradnja/Demobilizacija	<ul style="list-style-type: none"> • Stvaranje buke upotrebom opreme i radovima 	<ul style="list-style-type: none"> • Planirati pomjeranje opreme tokom časova manje prometnog drumskog saobraćaja u toku dana • Izbjegavati obavljanje građevinskih radova tokom noći i poštovanje • propise o vremenu izvođenja građevinskih radova • Obezbijediti prigušivače za • teška mehanizacija 	<ul style="list-style-type: none"> • Primljene su žalbe javnosti • U slučaju žalbi, izmjeriti nivo buke 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvođač radova: • _____
	Upravljanje otpadom i inertnim materijalima			
	<ul style="list-style-type: none"> • Zagađenje životne sredine prouzrokovano neprimjerenim upravljanjem otpadom 	<ul style="list-style-type: none"> • Za sve značajnije vrste otpada koji se očekuju od građevinskih aktivnosti utvrditi prikupljanje i puteve odlaganja otpada • Mineralni građevinski otpad odvajaće se od običnog otpada, organskog, tečnog i hemijskog otpada sortiranjem na licu mjesta i skladištenjem u odgovarajućim kontejnerima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vizuelni pregled odvojenih hrpa otpada • Pisane otpremnice za sve odvojene otpade kojima upravljaju imenovani organi • Vizuelni pregled tragova spaljivanja na lokaciji 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvođač građevinskih radova • _____

Projekat Faza / Aktivnosti	Mogući Životna sredina Uticaji	Mjere ublažavanja	Monitoring parametri	Odgovoran Organ
		<ul style="list-style-type: none"> • Građevinski otpad prikupljaju i odlažu na primjeren način subjekti koji posjeduju dozvolu • Otpad se ne pali na lokaciji ili izvan nje 		
Mobilizacija/privremeni objekti/ Izgradnja/Demobilizacija	Kvalitet zemljišta - erozija i vegetacija			
	<ul style="list-style-type: none"> • Erozija tla i klizišta zbog raščišćavanja i/ili iskopavanja 	<ul style="list-style-type: none"> • Obezbeđivanje zaštite nagiba sabijanjem zemljišta na obali, nabacivanjem kamenja na kritičnim sekcijama, ili stabilizacijom zemljišta vegetacijom • Odrediti lokaciju za deponovanje iskopa gdje će se površinski sloj zemljišta odvojiti radi kasnije upotrebe i kako bi se omogućilo maksimalni iskorišćavanje iskopanog materijala • Korišćenje materijal za sanaciju degradiranih terena 	<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje erodiranih područja u blizini lokacije • Znakova potencijalnog/neizbježnog odrona (nestabilno zemljište, znakovi popuštanja terena, itd.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvođač građevinskih radova • _____
	<ul style="list-style-type: none"> • Uklanjanje vegetacije 	<ul style="list-style-type: none"> • Zamjenska sadnja kojom se obnavlja uklonjena vegetacija • Pribaviti: (i) ekološka dozvola, (ii) urbanistička saglasnost i (iii) saglasnost za sječju stabala 	<ul style="list-style-type: none"> • U području je obavljena sadnja • Broj i vrsta biljaka koje su ponovo zasađene 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvođač radova • _____
Kvalitet i količina voda				
<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje zamućenosti i zamuljenosti površinskih i podzemnih voda, što uzrokuje neprijatnosti zajednici u pogledu korišćenja pogođenih površinskih ili 	<ul style="list-style-type: none"> • Postaviti sakupljače sedimenta duž rijeka i/ili gabione duž obala kako bi se filtrirali erodirani sedimenti • Iste mjere navedene iznad za kontrolu erozije i stabilizaciju nagiba 	<ul style="list-style-type: none"> • Primljene su žalbe • Vizuelni pregled postojanja zamućenosti površinskih voda • Analizirati kvalitet površinskih voda u slučaju žalbi (pH vrijednost, zamućenost, provodljivost i suspendovane čestice) • Ukoliko se podzemne vode koriste za snabdijevanje vodom za piće, analizirati vodu za piće iz slavine 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvođač radova: • _____ 	

Projekat Faza / Aktivnosti	Mogući Životna sredina Utjecaji	Mjere ublažavanja	Monitoring parametri	Odgovoran Organ
	<p>podzemnih voda duž kanala za navodnjavanje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kontaminacija vodnih tijela naftom i mazivima zbog loše opreme, održavanja i popravke i dopunjavanja goriva/maziva 	<ul style="list-style-type: none"> • Obezbijediti sakupljače ulja i masti u taložnicima • Obezbijediti kružne opkope oko rezervoara za gorivo/voznog parka/prostora za održavanje • Sakupljanje korišćenih ulja u kontejnere i dostavljanje subjektima ovlašćenim za rukovanje 	<ul style="list-style-type: none"> • parametri kvaliteta kao što je propisano • Domaći propisi <ul style="list-style-type: none"> • Primljene su žalbe • Analizirati kvalitet površinskih voda u slučaju žalbi (hemijska potrošnja kiseonika i sadržaj ukupnih mineralnih ulja) • Ukoliko se podzemne vode koriste za snabdijevanje vodom za piće, analizirati vodu za piće iz slavine na parametre kvaliteta pijaće vode utvrđene domaćim propisima • Prisustvo masne fleke na površini vode 	 <ul style="list-style-type: none"> • Izvođač radova: • _____
Mobilizacija/privremeni objekti/ Izgradnja/Demobilizacija	<p>Kulturna dobra i otkrivanje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oštećenje kulturnih dobara ili slučajno otkrivanje kulturnih dobara tokom izgradnje 	<ul style="list-style-type: none"> • Zaustaviti radove i poštovati protokol izvještavanja i konzerviranja na osnovu prethodne komunikacije sa nadležnim organom: Upravom za zaštitu spomenika kulture 	<ul style="list-style-type: none"> • Odobrenje za nastavak ili druga relevantna dokumentacija od strane nadležne državne institucije 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvođač radova: • _____
Rad i održavanje				
Održavanje	Bezbednost saobraćaja i pješaka			
	<ul style="list-style-type: none"> • Ograničenja pristupa tokom održavanja 	<ul style="list-style-type: none"> • Uvođenje odgovarajuće saobraćajne signalizacije i odgovarajućih znakova upozorenja • Sprovođenje PUZS, a naročito odredbe o obezbjeđivanju pravovremenih informacija građanima putem medija o predstojećem održavanju, očekivanom trajanju radova, alternativnim putevima, itd. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vizuelni pregled znakova upozorenja • Uvid u objavljene informacije 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvođač radova: • Vlasnik objekata za zaštitu od poplava • _____

Projekat Faza / Aktivnosti	Mogući Životna sredina Uticaji	Mjere ublažavanja	Monitoring parametri	Odgovoran Organ
Održavanje	Suzbijanje buke			
	<ul style="list-style-type: none"> • Emisija buke i uznemiravanje bukom 	<ul style="list-style-type: none"> • U slučaju primjedbi na buku od strane lokalnog stanovništva, treba smanjiti dozvoljenu brzinu kretanja vozila 	<ul style="list-style-type: none"> • Ograničiti bučne aktivnosti (npr. zemljane radove, istovar kamiona, itd.) za periode dana koji su najmanje osjetljivi za buku i planirati istovremeno odvijanje aktivnosti. Mehanizaciju koja se ne koristi treba ugasiti ili smanjiti gas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvođač radova • _____
Održavanje	Upravljanje otpadom			
	<ul style="list-style-type: none"> • Nepravilno upravljanje otpadom od aktivnosti održavanja 	<ul style="list-style-type: none"> • Za sve značajnije vrste otpada koji se očekuju od aktivnosti održavanja utvrditi prikupljanje i puteve odlaganja otpada • Sav otpad prikupljaju i odlažu na primjeren način subjekti koji posjeduju dozvolu • Otpad/uklonjenja vegetacija se ne pali na lokaciji ili izvan nje 	<ul style="list-style-type: none"> • Vizuelni pregled odvojenih hrpa otpada • Pisane otpremnice za sve odvojene otpade kojima upravljaju imenovani organi • Vizuelni pregled tragova spaljivanja na lokaciji 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvođač radova • _____

B. Indikativni prikaz ESIA

(a) Kratak pregled

- Na koncizan način razmatra značajne nalaze i predložene aktivnosti.

(b) Pravni i institucionalni okvir

- Analizira pravni i institucionalni okvir za projekat u okviru kojeg se vrši ekološka i socijalna procjena, uključujući pitanja iz ESS1, paragraf 26⁴⁹.
- Vršiti poređenje postojećeg ekološkog i socijalnog okvira Zajmoprimca i ESS i identifikuje razlike između njih.
- On identifikuje i procjenjuje ekološke i socijalne zahtjeve svakog sufinansijera.

(c) Opis projekta

- Na koncizan način opisuje predloženi projekat i njegov geografski, ekološki, socijalni i vremenski kontekst, uključujući i sve prateće investicije koje mogu biti neophodne izvan lokacije (npr. posebni cjevovodi, pristupni putevi, priključak za struju, vodu, smještaj, prostore za skladištenje sirovina i proizvoda), kao i glavne dobavljače projekta.
- Razmatranjem detalja projekta, ukazuje se na potrebu za svim planovima potrebnim da bi se ispunili zahtjevi ESS 1 do 10.
- Sadrži dovoljno detaljnu mapu, koja prikazuje lokaciju projekta i oblast na koju uticaj projekta može biti posredan, neposredan i kumulativan.

(d) Podaci nultog stanja

- Detaljno opisuje podatke početnog stanja od značaja za donošenje odluka o projektnoj lokaciji, projektu, radovima ili mjerama ublažavanja. Trebalo bi da obuhvati diskusiju o tačnosti, pouzdanosti i izvorima podataka, kao i informacije o datumima utvrđivanja, planiranja i implementacije projekta.
- Utvrđuje i procjenjuje obim i kvalitet raspoloživih podataka, ključne praznine u podacima, i neizvjesnosti u vezi sa predviđanjima.
- Na osnovu postojećih informacija, vrši procjenu obuhvata područja koje će se ispitati i opisuje relevantne fizičke, biološke i socioekonomske uslove, uključujući i sve promjene koje se očekuju prije početka sprovođenja projekta.
- Uzima u obzir postojeće i predložene razvojne aktivnosti na projektnoj lokaciji a koje nijesu direktno povezane sa projektom.

(e) Ekološki i socijalni rizici i uticaji

- Uzima u obzir sve relevantne ekološke i socijalne rizike i uticaje projekta. Obuhvata ekološke i socijalne rizike i uticaje koji se posebno identifikuju u ESS 2-8, kao i sve druge ekološke i socijalne rizike i uticaje koji nastaju kao posljedica specifične prirode i konteksta projekta, uključujući rizike i uticaje utvrđene u ESS 1, stav 28.

(f) Mjere ublažavanja

- Utvrđuje mjere ublažavanja i značajne rezidualne negativne posljedice koje se ne mogu ublažiti i, u mjeri u kojoj je to moguće, procjenjuje prihvatljivost tih rezidualnih negativnih uticaja. Utvrđuje diferencirane mjere tako da štetni uticaji ne utiču nesrazmjerno na ugroženu ili osjetljivu populaciju.

⁴⁹ ESS1 stav 26, navodi da ekološka i socijalna procjena uzima u obzir na primjeren način sva pitanja od značaja za projekat, uključujući: (a) važeći politički okvir zemlje, nacionalne zakone i propise, i institucionalne kapacitete (uključujući implementaciju) u vezi sa pitanjima zaštite životne sredine i socijalnim pitanjima; razlike između uslova u zemlji i konteksta projekta; ekološke ili socijalne elaborate; nacionalne planove zaštite životne sredine ili socijalne akcione planove; obaveze zemlje koje se direktno primjenjuju na projekat u skladu sa relevantnim međunarodnim ugovorima i sporazumima; (b) važeće zahtjeve u okviru ESS; i (c) EHSG i druge relevantne GIP.

- Procjenjuje izvodljivost mjera ublažavanja ekoloških i socijalnih uticaja; kapitalne i periodične troškove predloženih mjera za ublažavanje, kao i njihovu primjerenost lokalnim uslovima; kao i institucionalne mjere, obuku i monitoring za predložene mjere ublažavanja.

- Navodi pitanja koja ne zahtijevaju dodatnu pažnju, dajući osnovu za ovu određivanje.

(g) Analiza alternativnih rješenja

- Sistematski upoređuje izvodljive alternative predložene projektne lokacije, tehnologiju, projekat i radove - uključujući i situaciju „bez projekta“ - u smislu njihovih potencijalnih ekoloških i socijalnih uticaja.
- Procjenjuje izvodljivost mjera ublažavanja ekoloških i socijalnih uticaja; kapitalne i periodične troškove alternativnih mjera za ublažavanje, kao i njihovu primjerenost lokalnim uslovima; kao i institucionalne mjere, obuku i monitoring za alternativne mjere ublažavanja.
- Za svako alternativno rješenje kvantifikuje uticaj na životnu sredinu i socijalni uticaj u mjeri u kojoj je to moguće i gdje je to moguće, sadrži i ekonomske vrijednosti.

(h) Mjere projektovanja

- Postavlja osnovu za izbor određenog projekta navodi važeće EHSG ili ako je utvrđeno da se EHSG ne mogu primijeniti, obrazlaže predložene nivoe emisije i pristupe prevenciji zagađenja i smanjenju zagađenja koji su u skladu sa GIIP (ako je primjenjiv).

(i) Ključne mjere i radnje za Plan obaveza za životnu sredinu i socijalna pitanja (POŽSSP)

- Ukratko prikazuje ključne mjere i radnje i vremenski okvir potreban da bi projekat ispunio uslove ESS. Ovo će se koristiti za izradu Plana obaveza za životnu sredinu i socijalna pitanja (POŽSSP).

(j) Dodaci

- Spisak lica ili organizacija koje su pripremile ili dale doprinos izradi ekološke i socijalne procjene.
- Literatura - navođenje pisanih objavljenih i neobjavljenih materijala koji su korišćeni.
- Zapisnici sa sastanaka, konsultacija i istraživanja sa zainteresovanim stranama, uključujući i one sa licima na koje projekat ima uticaja i sa ostalim zainteresovanim stranama. Evidencijom se navode sredstva koja su korišćena da se dobiju stavovi lica na koje projekat ima uticaja i drugih zainteresovanih strana.
- Tabele koje predstavljaju relevantne podatke na koje se glavni tekst poziva ili koje ukratko navodi.
- Spisak relevantnih izvještaja ili planova.

C. Indikativni pregled posebnog PUŽSSP za predmetnu lokaciju

Sadržaj posebnog PUŽSSP za predmetnu lokaciju obuhvaćiće sljedeće:

(a) Ublažavanje

- PUŽSSP identifikuje mjere i radnje u skladu sa hijerarhijom ublažavanja koje potencijalno štetne ekološke i socijalne uticaje smanjuju na prihvatljive nivoe. Ako je moguće, plan obuhvata mjere kompenzacije. PUŽSSP naročito:
 - i) identifikuje i ukratko navodi sve očekivane negativne uticaje na životnu sredinu i socijalne uticaje (uključujući i one koje se odnose na starosjedeoce ili nedobrovoljno raseljavanje);
 - ii) opisuje - uz tehničke podatke - svaku mjeru za ublažavanje, navodeći vrsti uticaja na koju se odnosi i uslove pod kojima je neophodna (npr. kontinuirano ili u vanrednim situacijama), zajedno sa šemom, opisom opreme i operativnim procedurama, po potrebi;
 - iii) procjenjuje sve potencijalne ekološke i socijalne uticaje ovih mjera; uzima u obzir i u skladu je sa ostalim planovima za ublažavanje koji su neophodni za projekat (npr. nedobrovoljno raseljavanje, sterosjedioci i kulturno nasljeđe).

(b) Monitoring

- PUŽSSP identifikuje ciljeve monitoringa i navodi vrstu monitoringa, povezujući uticaj iz ekološke i socijalne procjene sa mjerama ublažavanja opisanim u PUŽSSP. Naročito, odjeljak o monitoringu u PUŽSSP pruža: (a) specifičan opis i tehničke detalje mjera monitoringa, uključujući parametre koje treba mjeriti, metode koje će se koristiti, lokacije uzorkovanja, učestalost mjerenja, granice detekcije (gdje je to primjereno) i utvrđuje granične vrijednosti koje će signalizirati potrebu za preduzimanjem korektivnih akcija; i (b) procedure monitoringa i izvještavanja koje: (i) obezbjeđuju rano otkriavanje uslova koji zahtijevaju određene mjere za ublažavanje, i (ii) pružaju informacije o napretku i rezultatima ublažavanja.

(c) Izgradnja kapaciteta i obuka

- Da bi se podržalo pravovremeno i uspješno sprovođenje ekoloških i socijalnih komponenti projekta i mjera za ublažavanje, PUŽSSP uzima u obzir procjenu iz ekološke i socijalne procjene o postojanju, ulozi i mogućnosti odgovornih strana na terenu ili na nivou organa i ministarstva.
- PUŽSSP naročito daje poseban opis institucionalne organizacije) utvrđuje ko je odgovoran za sprovođenje mjera za ublažavanje i monitoring (npr. za rad, nadzor, sprovođenje, praćenje sprovođenja, aktivnosti remedijacije, finansiranje, izvještavanje i obuku zaposlenih).
- U cilju jačanja kapaciteta upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima u organima zaduženim za implementaciju, PUŽSSP preporučuje utvrđivanje ili širenje kapaciteta odgovornih strana, osposobljavanje zaposlenih i sve dodatne mjere koje mogu biti potrebne kao podrška implementaciji mjera ublažavanja i sve druge preporuke ekološke i socijalne procjene.

(d) Dinamika sprovođenja i procjena troškova

- Za sva tri aspekta (ublažavanje, monitoring, izgradnja kapaciteta), PUŽSSP obezbjeđuje (a) raspored sprovođenja za mjere koje se moraju sprovesti kao dio projekta, po fazama i uz koordinaciju sa svim planovima sprovođenja projekta; i (b) procjenu kapitalnih i periodičnih troškova i izvore finansiranja za sprovođenje PUŽSSP. Ove brojke se ugrađuju i u tabele ukupnih troškova projekta.

(e) Integracija PUŽSSP sa projektom

- Odluka Zajmoprimca da sprovede projekat i odluka Banke da ga podrži, temelje se dijelom na očekivanju da će se PUŽSSP (kao poseban dokument ili kao sastavni dio POŽSSP) uspješno sprovesti. Shodno tome, sve mjere i radnje koje treba da se sprovedu biće jasno naznačene, uključujući pojedinačne mjere za ublažavanje i mjere i aktivnosti monitoringa i institucionalnu odgovornost za svaku mjeru, a ti troškovi biće uključeni u cjelokupno planiranje projekta, u pojedinačne projekte, budžet i implementaciju.

FORMAT TABELE ZA PLAN MJERA UBLAŽAVANJA

Faza	Pitanje	Mjera ublažavanja	Troškovi ublažavanja (ako su značajni)	Odgovornost*	Zapažanja tokom nadzora i komentari (popunjava se tokom nadzora)
Faza pripreme					
Projekat sprovođenje / rad					
Faza nakon projekta					

* Stavke navedene kao odgovornost izvođača biće navedene u dokumentaciji za ponudu

FORMAT TABELE ZA PLAN MONITORINGA

Faza	Koji parametar će se pratiti?	Gdje će se parametar pratiti?	Kako će se parametar pratiti/vrsta opreme za praćenje?	Kada će se parametar pratiti - učestalost mjerenja ili kontinuirano?	Troškovi monitoringa Koja je cijena opreme ili usluga monitoringa?	Odgovornost*	Nadzor zapažanja i komentari (popunjava se tokom nadzora u vezi sa odgovarajućim izveštajima o mjerenjima)
Faza pripreme							
Projekat Sprovođenje / rad							
Faza nakon projekta							

* Stavke navedene kao odgovornost izvođača biće navedene u dokumentaciji za ponudu

D. Zapisnici sa javnih rasprava

Mjesto:	Sala za sastanke Opštine Bijelo Polje
Datum:	24. januar 2020.
Vrijeme:	13:00
Organizator:	Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Direktorat za vodoprivredu, Jedinica za implementaciju projekata (JIP)

Sastanak javne rasprave za skup dokumenata kojim će se voditi dalja dubinska analiza ekoloških i socijalnih pitanja tokom implementacije podprojekata na osnovu Okvira za ekonomska i socijalna pitanja Svjetske banke iz 2018. godine organizovala je JIP iz Direktorata za vodoprivredu Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja. Najava za davanje komentara i sugestija na skup dokumenata objavljena je na internet stranici Ministarstva, i sadržala je relevantne informacije za javnost i sve zainteresovane strane u vezi sa time gdje se dokumenti, i na engleskom i na crnogorskom jeziku, nalaze, kao i rok i adresu za dostavljanje zvaničnih komentara kao i vrijeme i mjesto sastanka.

Uvodnu riječ i riječi dobrodošlice na sastanku dao je predstavnik domaćina, Direktorata za vodoprivredu, [g. Momčilo Blagojević](#). Blagojević je pozdravio predstavnike Opštine, učesnike, predstavnike Svjetske banke i stručnjake koji rade na pomenutim dokumentima. Pružio je osnovne informacije o podršci Svjetske banke i smjernice za izradu SDIP projekta, njegove ciljeve i planirane rezultate. Pored toga, predstavljene su tri komponente SDIP projekta, a predstavljen je i pripremni rad tima stručnjaka, koji je za rezultat imao odabir podprojekata koji će se realizovati u Crnoj Gori i izradu svih ključnih dokumenata od značaja za početak realizacije SDIP projekta. Ova informacija poslužila je kao uvod u detaljnije predstavljanje dokumenata.

[Gđa Irem Silajdžić](#), specijalista za ekonomska i socijalna pitanja koju je Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja angažovalo za rad na dokumentaciji, predstavila je obuhvat i rezultate svog rada. Silajdžić je dala relevantne osnovne informacije za SDIP projekat i odabrane podprojekte koji će se realizovati u Crnoj Gori kao i osnovne informacije o zahtjevima Svjetske banke. Nakon uvodnog pregleda, Silajdžić je predstavila svaki od ispod navedenih dokumenata:

- Okvir ekološkog i socijalnog upravljanja (ESMF)
- Plan obaveza za životnu sredinu i socijalna pitanja (ESCP)
- Plan uključivanja zainteresovanih strana (SEP)
- Okvir za politiku raseljavanja (RFP)
- Plan upravljanja radom (LMP)

U fokusu njene prezentacije bili su rezultati ekonomske i socijalne procjene poznatih projekata faze 1 SDIP i postupci kojim će se dalje sprovesti svaki podprojekat u oblasti procjene ekonomskih i socijalnih rizika, uključivanja zainteresovanih strana, raseljavanja i upravljanja radom. Poseban fokus njene prezentacije odnosio se na obaveze JIP i ulogu opština u ovom procesu.

Nakon prezentacije, diskusiju je započeo [g. Almer Mekić](#), predsjednik nevladine organizacije (NVO) Euromost iz Bijelog Polja. Naveo je da je NVO Euromost vodeća koalicija NVO za zaštitu rijeke Lim, koja okuplja sve NVO u slivu ove rijeke, od Opštine Plav do Opštine Rudo. Stoga je naglasio da govori u ime svih NVO iz sliva rijeke Lim. Sa stanovišta NVO, najznačajnije pitanje je zaštita rijeke. Pohvalio je projekat, navodeći da su građani svjesni koristi, posebno imajući u vidu da će infrastruktura za zaštitu od poplava obuhvatiti i izgradnju šetalačkih i biciklističkih staza duž rijeke, što će, svakako, značajno unaprijediti kvalitet života građana u slivu. Pitao je šta će se dogoditi ukoliko se procedure okvira ne budu poštovale tokom realizacije projekta kao i kakve su nacionalne obaveze u pogledu procjene uticaja na životnu sredinu za svaki podprojekat. Želio je da zna u kojoj fazi je izrada dokumentacije. Rekao je da bi veoma cijenio odgovore kako bi njegova NVO mogla da dostavi informacije o projektnim aktivnostima članovima koalicije kao i zainteresovanim građanima.

G. Momčilo Blagojević iz Direktorata za vodoprivredu odgovorio je da je JIP održala nekoliko sastanaka sa svim opštinama u slivu. Ministarstvo i JIP su posvećeni realizaciji svih projekata u skladu s domaćim propisima i standardima SB. Pitanje s kojim se JIP suočava jeste nizak nivo pripremljenosti prostorno planske dokumentacije. Ovaj problem ometa izradu projektne dokumentacije i stoga nije bilo moguće početi s projektovanjem prije uključivanja kompletne infrastrukture zaštite od poplava u opštinska prostorno planska dokumenta. Trenutan status podprojekata u Bijelom Polju i Beranama je da su glavni projekti finalizirani i trenutno se revidiraju. Procjena uticaja na životnu sredinu za ove projekte izradiće se u skladu s domaćim propisima. JIP će organizovati javno predstavljanje ovih projekata. Blagojević je takođe naveo da su svi zahtjevi lokalnih zajednica uzeti u obzir tokom izrade idejnih projekata. Dao je primjer Opštine Plav i zahtjev koji je podnijelo Udruženje ribolovaca da se zaštiti jedan dio rijeke značajan za mriješćenje riba, na osnovu čega je projekat i izmijenjen

G. Igor Palandžić iz Svjetske banke odgovorio je na pitanje o postupcima okvira. Rekao je da su sva dokumenta predstavljena na ovom sastanku pravno obavezujuća za Zajmoprimca i biće sastavni dio ugovornih obaveza. Svjetska banka ima svoje mehanizme prekida projekta u slučaju teške povrede pravila. Međutim, primijetio je da je Vlada Crne Gore posvećena poštovanju pravila i postupaka i da se stoga tokom realizacije ne očekuju nikakvi problemi.

G. Almer Mekić kazao je da će koalicija NVO pratiti sprovođenje podprojekata SDIP i da će izvjestiti Izvođače, opštine i JIP u slučaju da uoče bilo kakve probleme koji se odnose na ekološke i/ili socijalne aspekte. Naglasio je značaj saradnje i komunikacije među svim zainteresovanim stranama.

Gđa Bisera Alihodžić iz Sekretarijata za uređenje prostora Opštine Bijelo Polje pitala je za dinamiku aktivnosti eksproprijacije koja se odnosi na njenu radnu jedinicu kao i o okviru naknada za svojinu u privatnom vlasništvu.

G. Fahrudin Begović iz Opštine Bijelo Polje naveo je da Opština čeka završetak glavnog projekta tako da mogu da nastave sa izradom geodetskog elaborata koji je potreban za izradu elaborata o eksproprijaciji.

G. Momčilo Blagojević iz Direktorata za vodoprivredu naveo je da se projekti realizuju na državnoj zemlji (takozvanom javnom vodnom dobru) i da će se eksproprijacija izbjegavati u najvećoj mogućoj mjeri. Dodao je da će svi dobiti naknadu u skladu sa zakonom u slučaju da se utvrdi da je neka imovina privatno vlasništvo.

Gđa Irem Silajdžić objasnila je razliku između domaćih propisa i SB ESS5, navodeći sve kategorije koje imaju pravo na nadoknadu. Dodala je da bi bilo poželjno da nadležno lice iz opštine, iz organizacione jedinice nadležne za eksproprijaciju, pažljivo pročita pripremljeni okvir za raseljavanje koji utvrđuje okvir naknada, i te zahtjeve uvrsti tokom izrade elaborata o eksproprijaciji u skladu s domaćim propisima.

Sastanak je završen u 14:00.

Fotografije

Lista učesnika

Javna rasprava
24.01.2020. godine
Opština Bijelo Polje

Redni br.	Ime i prezime	Institucija	E-mail	Telefon	Potpis
1.	FATIMUN BEGOVIĆ	OPŠ-B. POLJE	wwwadter@bipolje.co	067 038 63 6	
2.	MILANKO MINIC	OPŠTINA BP		069-326-847	
3.	Marina Dandaur	OPŠTINA B. P.	marina.dandaur@bipolje.co	068-621-217	
4.	Miroslava Nenadić	Ministarstvo poljoprivrede - Direktorat za vodoprivredu	miroslava.nenadic@mpr.gov.me	020 482 261	
5.	Momčilo Blagojević	NPRP			
6.	Demir Mulić	Opština Bijelo Polje	demir_cube@hotmail.com	069/172-806	
7.	Demir Mustajbegović	OPŠTINA BIJELO POLJE		068/162-762	
8.	Bojan Obstulačić	OPŠTINA BP	it@bipolje.co.me	067 451 295	
9.	Aleksandra Bosković	OPŠTINA B. POLJE	urbanizam@BIJELOPOLJE.CO.ME	067 276 022	
10.	Rizeta Arslanović	OPŠTINA B. POLJE	arhitekta@bipolje.co.me	067 587 165	
11.	Burim Bošević	OPŠTINA B. POLJE	urbanizam1bp@t-com.me	067 274 484	
12.	NVO „EUROMOST“	NEVLADINA ORGANIZACIJA	euromost@e-most-t.com.me	068/411-988	
13.	Petović Milena	NVO „EUROMOST“	milena.petovic100@gmail.com	068-705-791	
14.	Stefan Rudić	NEZAVISNI GRAĐANIN	stefan.rudic97@gmail.com	068 063 169	

